STRIPSCHRIFT

ANGOULÊME 2009
BEREND VONK

NUMMER 398 * €6,90

TERRY AND THE PIRATES

5 414306 146518 03980

→ REDACTIO

Veel van de auteurs die meewerken aan de nieuwe *Eppo* waren aanwezig tijdens de feestelijke presentatie in de Amsterdamse poptempel Paradiso op woensdag 28 januari 2009.

Eindelijk plofte die op de mat: de nieuwe *Eppo*. Knap en gedurfd hoe uitgever Rob van Bavel zijn plan om het beroemde stripblad nieuw leven in te blazen, heeft gerealiseerd. De herlancering was zelfs nationaal nieuws: het *NOS Journaal* en de radio besteedden er aandacht aan en talloze landelijke kranten sprongen er bovenop. Voor Nederlandse stripbegrippen een ongekende publiciteit.

Nu maar hopen dat in 2009 het bestaansrecht van het blad wordt aangetoond. Het zal er om hangen: zijn er genoeg lezers-van-vroeger te vinden die *Eppo* vanuit nostalgisch oogpunt zullen kopen. Of weet het blad ook nieuwe kopers aan te trekken?

Het oude *Eppo* is onder andere ten onder gegaan omdat lezers geen zin meer hadden om een jaar te wachten voordat een verhaal was afgerond. Dat probleem blijkt in de nieuwe *Eppo* niet opgelost. Veel strips krijgen twee of vier pagina's ruimte, dus lezers moeten lang wachten op het einde van het verhaal. Misschien had Van Bavel hier toch moetenbreken met het verleden en het aantal vervolgverhalen per nummer moeten beperken tot een paar. Verhalen zijn dan binnen enkele nummers afgerond. Hij had een voorbeeld kunnen nemen aan het Duitse maandblad *Zack* dat zo'n opzet kent. Alleen is de nieuwe *Eppo* daar eigenlijk met 36 pagina's te dun voor.

We zullen voor *Eppo* duimen...

En abonnee worden, natuurlijk!

→ OMSLAG

In dit nummer van *Stripschrift* geven we Terry de liefde die hij verdient. Naar aanleiding van de recente herdruk-reeks (de eerste complete herdruk van de strip sinds zijn oorspronkelijk verschijnen in de krant tussen 1934 en 1946) vertelt Ger Apeldoorn ons waarom *Terry and the Pirates* de belangrijkste en meest invloedrijke krantenstrip van de vorige eeuw was. Voor ons omslag gebruikten we de voorkant van *Terry and the Pirates 15*, een comic uit 1949, waarin – twee jaar nadat Milton Caniff de strip had verlaten om zijn eigen strip *Steve Canyon* te starten – de avonturen van Terry Lee aan een nieuw publiek van leergierige stripliefhebbers werd gepresenteerd. Dit omslag is waarschijnlijk van Lee Elias, één van Caniffs epigonen, die ook in het artikel aan de orde komt.

INHOUD

2 **ACTUA**

8 **STARS & STRIPS**
Olav Beemer

10 **TERRY AND THE PIRATES**
Ger Apeldoorn

18 **BEREND VONK**
Peter Breedveld

22 **ANGOULÊME 2009**
Geert de Weyer

28 **STRIPS IN ZUIDOOST-AZIË**
John A. Lent

34 **TOM BOUDEN**
Geert de Weyer

37 **BITS & PIECES**
Ben Bits

38 **DE BOVENTOON**

46 **HEINZ SERVICE SPREAD**

51 **INDEX JAARGANG 40**
Arco van Os

FOTO JUDITH VAN DEN ENDE

Nieuw kantoor voor Toonder Compagnie

FOTO ARCO VAN OS

Op dinsdag 10 februari opende burgemeester Job Cohen het nieuwe kantoor van Toonder Compagnie in Amsterdam.
Toonder Compagnie is het vehikel dat de erven van Marten Toonder in het leven hebben geroepen om het werk van Marten Toonder sr, Marten Toonder, Jan Gerhard Toonder en Phiny Dick te exploiteren. Tijdens de feestelijke bijeenkomst repte Milou Toonder qua ideeën over een nieuwe animatiefilm, nieuwe balloonstrips, een museum met documentatiecentrum en tekenwedstrijden.
Ook werd bevestigd dat de series *Koning Hollewijn* en *Kappie* zullen worden uitgegeven. Uitgeverij Panda had eerder laten weten dat zij de serie *Panda* in haar fonds zou opnemen. De uitgevers van de andere series zijn nog niet bekendgemaakt. AvO

Een vaag hondenleven

Wat ziet een hond? En in welke beelden droomt het beest? Interessante borrelvragen, maar om dit thema nou als uitgangspunt voor een aantal expressionistische krabbels te nemen en dat dan een grafische roman te noemen...
Johan B.G. Vandenblink heeft het geprobeerd. De freelance (muziek)journalist, weblogger en oprichter van de multimedia company Garrullus Glandarius Enterprises heeft via uitgeverij 1968 ('voor kunst en strips') het expressionistische werk *Qvaestio* het licht doen zien (ISBN 978-90-813546-1-5, 40 pagina's, kleur, sk, €8,99). Daarin poogt hij in grove, hoekige, soms met elkaar samenhangende in vage tinten gekleurde tekeningen in beeld te brengen wat zijn – bijziende – en inmiddels overleden hond gezien zou moeten hebben. En dat dan uitgewerkt in verschillende technieken, van waterverf tot wasco, ingekaderd in diverse vormen en maten.
Interessant experiment, kunstzinnig misschien niet onaardig, maar het resultaat voldoet zelfs niet aan de soepelste voorwaarden die toch aan een grafische roman gesteld kunnen worden. Vandenblink wijst naar het meditatieve aspect van muziek en vertelt nog dat hij heeft gestreefd om met *Qvaestio* in plaats van geluiden, via beelden in contact te komen met herinneringen, oude dromen en gevoelens. Dat is misschien gelukt voor hem persoonlijk, ik zie er geen boeiend verhaal in. DR

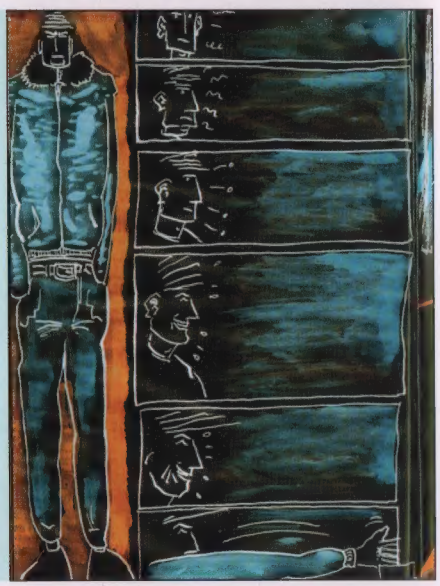

→ SUVAAL

DE STRIPWERELD LEEFT, EN HOE! OP DEZE PLAATS GEEFT STRIPCOLUMNIST ERWIN SUVAAL HIEROP ZIJN PERSOONLIJK COMMENTAAR.

ERWIN.SUVAAL@STRIPSCHRIFT.NL

Hermann in Breda, Amsterdam en Dordrecht

Zo heel vaak zie je hem niet in Nederland: Hermann Huppen kortweg Hermann, groot geworden met *Comanche*, *Jeremiah* en *Bernard Prince* maar ook met *De torens van Schemerwoude* en een reeks aan one-shot klassiekers in de collectie *Vrije vlucht*. In 2009 kunnen zijn fans hem minimaal drie keer treffen.

Allereerst in Breda tijdens de stripbeurs, en later in het voorjaar brengt hij een bezoek aan de stripwinkels Sjors in Dordrecht en Fantasia in Amsterdam. Ineke Horst van stripwinkel Sjors meldt dat Hermann op 18 april langskomt. 'Hij belde zelf op. Hij is ooit een keer op ons stripfestijn geweest en daaruit zijn de contacten blijven bestaan. We organiseren een signeersessie rondom zijn nieuwe piratenalbum van ongeveer 15 tot 17 uur en gaan daarna uit eten, waarbij ook Martin Lodewijk aanschuift.'

Rob van Muijden van stripwinkel Fantasia mag Hermann al jaren verwelkomen. 'Ik vind z'n werk al vanaf de begintijd fantastisch en nodig hem met regelmaat uit. Bij ons is hij, mede vanwege ons vijftienjarig bestaan dit voorjaar, op 28 maart te gast en als klap op de vuurpijl komt ook zijn zoon Yves H. mee. Hun nieuwe album – *De duivel der zeven zeeën 2* – is dan net uit, samen met de herdruk van het eerste deel, en we zorgen die dag voor verschillende prentjes voor onze klanten.' Van Muijden houdt speciaal voor de lezers van *Stripschrift* drie prenten apart. Maar daar moet dan wel iets voor gedaan worden. Stuur een mail met als onderwerp 'Hermann-prijsvraag' naar *winnen@stripschrift.nl* met daarin zo veel mogelijk titels van Hermann die zijn opgenomen in de collectie *Vrije vlucht*. Bij meer dan drie goede inzendingen beslist het lot. TdK

Oog & Blik en De Bezige Bij slaan handen ineen

Oog & Blik heeft een samenwerkingsverband gesloten met De Bezige Bij. Beide uitgevers brengen jaarlijks 25 à 30 striptitels (met name 'grafische romans') onder gezamenlijk imprint in co-productie uit. Oog & Blik richt zich daarbij op het vertrouwde stripwinkelkanaal, De Bezige Bij op de algemene boekhandel. De Bezige Bij, bekend van de *Bommel*-uitgaven en de romanverstrippingen van Dick Matena, wil aansluiten bij de groeiende belangstelling voor het literaire stripverhaal.

De samenwerking geschiedt in eerste instantie op 50/50-basis: elke partij investeert evenveel en ieder krijgt de helft van de opbrengst, vertelt Hansje Joustra, samen met Joost Swarte bestuurder van Oog & Blik. 'Dat kan veranderen als de verkopen in de boekhandel die in de stripwinkel gaan overvleugelen. Dan zal er een aanpassing in de kosten en baten plaatsvinden.'

Joustra verwacht dat de verkoop van de strips in het boekhandelcircuit substantieel zal toenemen, nu een literaire uitgever als De Bezige Bij daar gericht een gevarieerd stripfonds aanbiedt. Hij benadrukt dat het samenwerkingsverband zich nog in een verkennende fase bevindt. Het oprichten van een aparte joint venture is niet de bedoeling, maar beide partijen onderzoeken wel de mogelijkheid van een overname van Oog & Blik door De Bezige Bij. 'In april hopen we meer te weten. Verder zijn we nog bezig met het afhandelen van de ontbonden samenwerkingen tussen Oog & Blik met Atlas en met De Harmonie.'

Naast werk van gangbare auteurs levert de coalitie Oog & Blik en De Bezige Bij nog verrassende uitgaveplannen op (zie voor een completer jaaroverzicht *www.stripschrift.nl*). Eindelijk komt Chris Ware's meesterwerk *Jimmy Corrigan: The Smartest Kid on Earth* in het Nederlands uit, net als *David Boring* van Daniel Clowes (eind 2009). Ook Charles Burns' gelauwerde *Black Hole* wordt vertaald (*Zwart gat*, maart). Van Joost Swarte verschijnt dit jaar nog een bundel (werktitel: *Comix compleet*) met strips uit *Moderne kunst*, *Cultuur & techniek*, *Raw* en andere uitgaven. In 2010 staat een complete heruitgave van *Katoen & Pinball* op het programma. Verder wordt *Pinocchio* van Winshluss uitgebracht. Die was door uitgeverij Silvester geclaimd (zie het artikel over Angoulême verderop in dit nummer), maar Joustra zegt de rechten al eerder in de wacht te hebben gesleept. RS

Hitman in integrale uitvoering

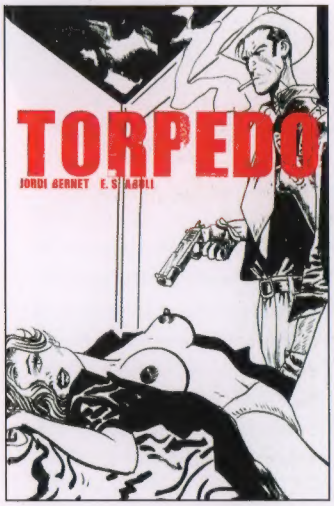

Torpedo, de legendarische serie over de maffiose huurmoordenaar Luca – Torpedo – Torelli, stond in de tweede helft van de jaren 1980 in stripmagazine *Titanic*. De makers waren Jordi Bernet en Enrique Sánchez Abuli. De Duitse uitgeverij Cross Cult bracht recent een integrale heruitgave in vijf delen uit. Eind 2008 verscheen bij deze uitgeverij het vijfde en laatste deel (ISBN 978-2-7493-0339-0, 152 pagina's, zwart/wit, hk, €18, met de leeswijzer-aanbeveling 16+!). Het zijn stuk voor stuk fraaie pocketuitgaven met in elk deel achtergrondinformatie over de strip, het fenomeen detective of de maffia.

In 1982 schreef Abuli voor het Spaanse blad *Creepy* een scenario over een sarcastische, racistische en seksistische beroepsmoordenaar in het New York van de jaren 1920-1930. Op voorspraak van redacteur Joseph Toutain werd Alex Toth als tekenaar aangetrokken. Die had echter bezwaren tegen de nihilistische en gewelddadige uitstraling van de strip en stopte na twee afleveringen. Toth, die overigens de serienaam bedacht (oorspronkelijk *Torpedo 1936* geheten), werd opgevolgd door de Spanjaard Bernet. Voor hem betekende *Torpedo* zijn internationale doorbraak. De strip werd in zo'n vijftien landen uitgebracht.Bernet tekent in een dynamisch, sfeervol zwart/wit-realisme. Er zijn een paar afleveringen in kleur verschenen, maar dat was geen succes, vertelt Abuli in een interview in het eerste *Torpedo*-boek van Cross Cult. Hij zegt daarin ook dat de strip regelmatig werd gecensureerd. De Spaanse krant *El Pais* wilde een lolita-verhaal niet plaatsen en een Franse uitgever (hoogstwaarschijnlijk Glénat) weigerde een album met een pederast in een hoofdrol uit te brengen. Ondanks de soms cynische en keiharde toonzetting van de verhalen valt er genoeg te lachen. De serie is uiteindelijk een groteske parodie op het maffia-leven, en de rol van Torpedo's side-kick Rascal levert fraaie slapstick op. RS

Stripschrifts Stripmonument 2008

Redactie en medewerkers van *Stripschrift* hebben voor het zesde achtereenvolgende jaar een Top 10 samengesteld van de beste stripalbums van het voorgaande jaar. En voor het eerst hebben we dit jaar ook de lezers uitgenodigd om een duit in het zakje te doen, waarvoor dank. Aangezien we wel van spanning houden vermelden we de winnaars – zoals gewoonlijk – van onder naar boven, zo nu en dan voorzien van één of meerdere uitspraken van de jury.

10. **Magasin general 3: De mannen** (Tripp/Loisel, Casterman)
    'Ook dit deel weet weer te verrassen en te ontroeren.'
10. **Long John Silver 2: Neptune** (Lauffray/Dorison, Dargaud)
7. **Drie schimmen** (Pedrosa, Silvester)
    'Sprookjesachtig, ontroerend verhaal in zwierige tekeningen.'
7. **Agent Orange 3***: De oorlogsjaren van Prins Bernhard 1* (Varekamp/Peet, Van Praag)
7. **De adelaars van Rome 1** (Marini, Dargaud)
    'Een serie die meteen staat; een klassieker na één deel.'
6. **Een verhaal van Robbedoes en Kwabbermoot door... 4: Robbedoes – Het dagboek van een fantast** (Bravo, Dupuis)
    'De terugkeer van Kuifje, maar dan vermomd als Robbedoes.'
5. **Largo Winch 16: De weg en de deugd** (Francq/Van Hamme, Dupuis)
    'Avonturenstrip uit de buitencategorie.'
4. **Legende 3: De grote klopjacht** (Swolfs, Daedalus)
3. **XIII Mystery 1: De Mangoest** (Meyer/Dorison, Dargaud)
2. **Een avontuur van Lana Planck 1: Operatie Hanuman** (De Jong/Hulsing, Oog & Blik)
    'Een Nederlandse avonturenstrip met ballen.'
    'Revival van de atoomstijl.'

Voor de bekendmaking van **Stripschrifts Stripmonument 2008** moet de bladzijde worden omgeslagen, want – zoals we hierboven al schreven – we houden wel van een beetje spanning!

→ GAS & LICHT

RIK SANDERS

ProRail en de geheime tekenaar

Spoorbeheerder ProRail is een aantrekkelijke opdrachtgever voor tekenaars. Het gebruikt regelmatig strips en illustraties in campagnes, advertenties, huisorganen en interne communicatiemiddelen. Frans le Roux en Peter de Wit hebben in de afgelopen jaren al eens bijdragen geleverd en in 2008 trok ProRail de aandacht met zijn jaarverslag. Dit Spanning op het spoor - Jaarbericht ProRail 2007 oogt als een spannende avonturenstrip. Hoewel het overzicht van de verrichtingen in 2007 niet zijn uitgebeeld als stripverhaal, maakt de combinatie van illustraties en actie een stripachtige indruk.

'Wij wilden een mix maken van een strip en een spannend jongensboek à la Pietje Bell, vertelt Simone Cijntje, huisstijl- en drukwerkcoördinator van de afdeling communicatie van ProRail. 'Het jaarverslag moest aansluiten op de populaire tv-serie Spanning op het spoor waarin het werk van ProRail op een spannende en toegankelijke manier werd uitgelegd.' Het idee werd uitgewerkt door vormgevingsbureau Inpladi. Alleen wil niemand van de betrokken partijen aangeven wie de tekenaar is van dit jaarverslag. Volgens Cijntje wil hij anoniem blijven. Waarom is niet duidelijk, want Prorail is een mooie naam op je palmares. Wie o wie kent deze geheimzinnige tekenaar die kennelijk niet wil dat de buitenwacht weet hoe hij zijn gas en licht betaalt? Voor de gouden tipgever ligt een leuke verrassing klaar.

NATUURLIJK PUBLICEREN (STRIP)TEKENAARS AL VAN OUDSHER HUN WERK IN DIVERSE KRANTEN EN TIJDSCHRIFTEN, MAAR SINDS DE VOORPUBLICATIEMOGELIJKHEDEN IN REGULIERE STRIPWEEKBLADEN IN NEDERLAND VERSCHRAALD ZIJN VERSNIPPERT HET AANBOD MEER DAN OOIT. STRIPSCHRIFT BRENGT REGELMATIG LICHT IN DE DUISTERNIS EN MAAKT OVERZICHTELIJK WAAR AL DIE LIEVELINGSAUTEURS HUN GAS EN LICHT VAN BETALEN. TIPS VOOR DEZE RUBRIEK WORDEN ZEER OP PRIJS GESTELD.

En de winnaar is...

Tot
Stripschrifts Stripmonument 2008
is verkozen

De aankomst

Shaun Tan, Querido

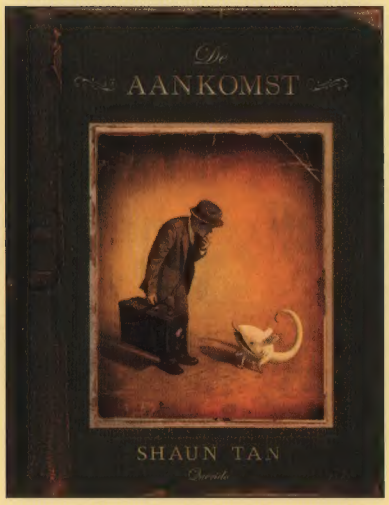

De jury:
'Prachtige woordloze strip over emigratie.'
'Surreëel en ontroerend, met een universele thematiek.

Wij feliciteren auteur en uitgever van harte!

Redactie Stripschrift

Muziek in Tardi-sfeer

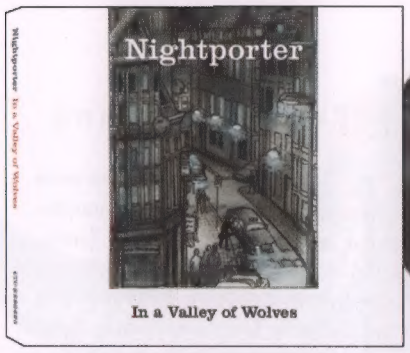

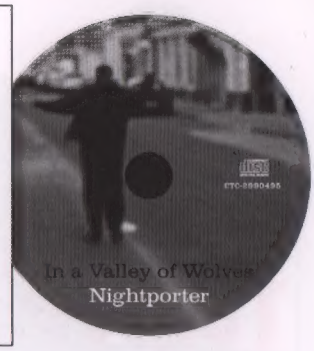

De Nederlandse singer/songwriter Mark Ritsema heeft onder de naam Nightporter de melancholieke cd *In a Valley of Wolves* uitgebracht.Verrassend is dat de speciale editie uit de cd èn een Engelstalige striproman bestaat. Het script is van Ritsema, de tekeningen zijn van beeldend kunstenaar Arno van de Pol. De strip laat in een tijdbestek van een dag de tragiek in het bestaan van een romantische, muziekmakende nachtportier zien. Het verhaal sluit aan op de songs maar staat ook op zichzelf.

Ritsema (muzikant/zanger/schrijver) zit al jaren in de muziek (met bands als Spasmodique, Cobraz en Raskolnikov). Hij wilde een solo-cd uitbrengen en met hulp van Jules Otto (producer) en de Portugese zanger/gitarist Rui Veloso is dat uiteindelijk als Nightporter gelukt. In de begeleidingsband speelt onder andere gitarist Dany Lademacher, die voorheen deel uitmaakte van Herman Brood & his Wild Romance. De naam Nightporter is als artiestennaam gekozen, omdat Ritsema ook als nachtportier werkzaam is. Samen met Otto kwamen ze op het idee om de speciale editie te verpakken als een 'grafische roman', vertelt Van de Pol. Hij kent beide heren goed en omdat hij het al eens eerder met Ritsema over het maken van een strip had gehad, werd Van de Pol benaderd om het tekenwerk te verzorgen. 'Doordat Mark optreedt onder de artiestennaam Nightporter en niet onder zijn eigen naam, hebben we gekozen om deze 'nachtportier' te verbeelden via een strip. Voor zover ik weet is zoiets niet eerder gedaan. Mark leverde de tekst en het scenario, daarna kreeg ik alle vrijheid voor het tekenwerk.'

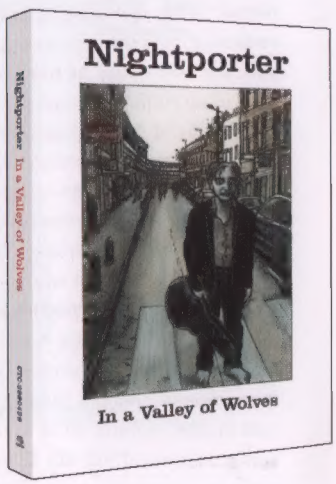

Hoewel Van de Pol geen staat van dienst heeft als striptekenaar zegt hij al zijn hele leven te tekenen. Zowel Ritsema als hij zijn striplief-hebbers, waarbij Jacques Tardi tot de favorieten behoort. Het sfeervol-stadse tekenwerk van Van de Pol heeft ook iets Tardiaans. Voor hem is *Nightporter: In a Valley of Wolves* zijn debuut als striptekenaar. 'Dat is nog goed te zien in het eerste hoofdstuk. Daar ben ik aan het zoeken naar de vorm. Dit heb ik uiteindelijk zo gelaten, omdat ik het werkproces eigenlijk net zo interessant vind als het product.'

Na deze cd-strip hebben Van de Pol en Ritsema nog een paar korte *Nightporter*-strips gemaakt. De meest recente stond in het januarinummer van het literaire blad *Passionate*.

Nightporter: In a Valley of Wolves (€24,95) is uitgebracht in een gelimiteerde en gesigneerde oplage van 500 exemplaren. Op de reguliere cd-uitgave is de omslagtekening ook van Van de Pol. RS

Het aanzien van' in cartoonvorm

Uitgeverij Het Spectrum heeft een jaaroverzicht in cartoons uitgebracht: *2008 opgetekend - Het jaaroverzicht in cartoons* (ISBN 978-90-491-0015-5, 96 pagina's, €9,95). Drijvende kracht erachter is Eduard Jan Rechter, uitgever bij het Spectrum. Hij liep al een tijdje rond met het idee 'iets met spotprenten te willen doen. Daar is een markt voor. Kijk maar naar het succes van *Fokke en Sukke*.' Geïnspireerd door *Het aanzien van...*, de bekende jaaroverzichtenreeks van Het Spectrum, bedacht Rechter een opzet voor een terugblik op 2008 aan de hand van cartoons.

In de bundel staan bijdragen van Bas van der Schot, Stefan Verwey, Tom Janssen, Jos Collignon en Len Munnik. Rechter schat in dat er al zo'n 3500 exemplaren over de toonbank zijn gegaan, al houdt hij een slag om de arm omdat de retouren nog niet bekend zijn. Als de definitieve cijfers eveneens positief uitpakken, is de kans groot dat er eind dit jaar weer een jaaroverzicht uitkomt.

Saillant detail is dat de winnende Inktspotprijs 2008-tekening van Janssen in de bundel ontbreekt. Rechter maakte een selectie van tekeningen in samenspraak met de tekenaars, maar deze spotprent werd ditmaal niet uitverkoren. Vermeldenswaard is ook nog de fraaie spotprent van Van der Schot over de in crisis verkerende Belgische politiek: de Kuifje-personages Jansen en Janssen duelleren met elkaar als vertegenwoordigers van Vlaanderen en Wallonië. Van der Schot moet haast wel geïnspireerd zijn door de prent van Trik waarin hij een dode Wiske gebruikte om dezelfde thematiek uit te beelden. Trik won er de Inktspotprijs 2007 mee. RS

→ PORTRET VAN ED

Ed Hengeveld is stripliefhebber. Heel soms schrijft hij over strips, zoals het artikel Strips op televisie (Stripschrift 348) of zijn Vance-bibliografie in de Stripschrift-special *William Vance* uit 2005 (met een addendum in *Stripschrift 389*).
In zijn vrije tijd tekent en schildert Hengeveld. 'Tekenen is altijd een hobby van me geweest. Ik ben er serieus mee begonnen toen ik op mijn werk een twintigtal portretten van collega's heb gemaakt. Leuk en dankbaar werk, maar op een gegeven moment wilde ik wat anders doen.' Ruimtevaart is een andere hobby van hem en zo kwam Hengeveld op het idee om ruimtevaartschilderijen, in het bijzonder maanlandingen, te maken. Dat waren vaak donkere taferelen, met veel zwart en grijs/wit erin. Ook hier had hij na een tijdje genoeg van. 'Ik had zin in om weer eens wat simpels te maken, en dan het liefst in kleur. Ik kreeg de inval om opnieuw portretten te maken, maar dan van striptekenaars. Er bestaan al fotoboeken met portretten van tekenaars, waarom dan geen getekende varianten?'
Voor *Stripschrift* levert hij deze jaargang acht portretten. In eerste instantie betreft het tekenaars waar hij wat mee heeft. Dat zijn vooral makers van avonturenvervolgstrips. Hengeveld sluit niet uit dat hij ook auteurs van éénpagina-humorstrips zal portretteren. 'Ik heb daar niet zoveel mee, maar het maken van een portret hangt ook af van de beschikbaarheid van een mooie foto die als basis dient. William Vance zou ik bij voorbeeld graag vastleggen, maar ik ken maar één goede foto van hem, en die heeft iedereen dus al gezien.'
Aan strips waagt hij zich niet. 'Ik heb één keer een documentaireachtige strip gemaakt over de eerste maanlanding. Die staat op de website van Stripster. Ik vond het slavenwerk. Een portret of een schilderij heb je binnen een paar dagen af, maar een strip... Daar heb ik naast mijn voltijds baan geen tijd voor. Ik blijf gewoon fan.' RS

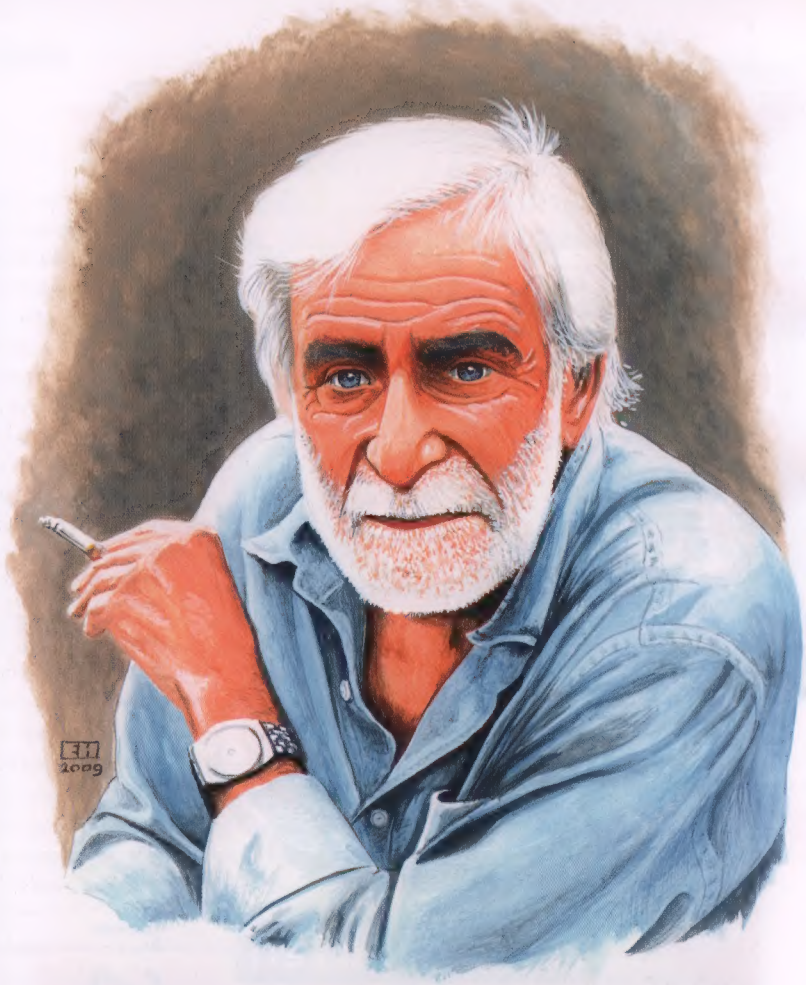

WIE? Don Lawrence (1928-2003)
WAT? Tekende onder meer *Opkomst en ondergang van het keizerrijk Trigië* en *Storm*.
WAAROM? Ten eerste een uniek artiest met een enorme fantasie en een geweldige schildertechniek. Ten tweede gewoon een mooie kop om te portretteren.

→ FLITSEN

➲ Uitgeverij De Groot Goudriaan heeft een stripbewerking laten maken van de jeugdserie *De spannende avonturen met Dolfi* van schrijver J.F. van der Poel. Tekenaar is Frits van Loenen (1967) die afstudeerde als reclametekenaar. Er zijn twee albums verschenen: *Het grote avontuur met Dolfi* en *Dolfi en de dolfijnenjagers*. Beide albums kosten €7,95. Van Loenen werkt momenteel aan een bijbelse strip. ➲ De MTVC verraste haar leden bij nummer 70 van *Toondertijd* met een bijzonder aardig cadeau: het eerste deel van *Marten Toonder Classics*. Het bevat zeven stripstroken van Toonder over Laurel en Hardy daterend uit 1933. ➲ Vlaamse krant *De Standaard* pakte vrijdag 23 januari uit met een zestien pagina's tellende bijlage over het stripverhaal. Aanleiding was de Vlaamse strip die tijdens het stripfestival van Angoulême prominent in de schijnwerpers stond. ➲ De Antwerpse stripwinkel Mekanik heeft bijna wekelijks striptekenaars op bezoek voor een Weekly Comics Workshop. Serge Baeken nodigt steeds een vakbroeder uit en samen spreken ze over en tekenen ze aan strips. ➲ In Japan is *Das Kapital*, het lijvige manifest van Karl Marx, in mangastijl verstript. Uitgever East Press bereidt ook een Engelse en een Chinese versie voor. *Das Kapital* volgt andere klassieke titels zoals *Oorlog en vrede* (Tolstoi), *King Lear* (Shakespeare) en *Mein Kampf* (Hitler) op. ➲ Yoann en Fabien Vehlmann gaan de hoofdreeks van *Robbedoes en Kwbbernoot* overnemen van José-Luis Munuera en Jean David Morvan. In oktober 2009 verschijnt het 51e deel in de reeks. ➲ Amerika's hoogste baas – Barack Obama – heeft het genoegen mogen smaken om een gastrol van oppernerd te spelen in een *Spider-man*-verhaal. De comic moest al diverse malen worden herdrukt. ➲ René Leisink beschouwt het afgelopen jaar in de bundeling *Argus '08*. Opmerkelijk is dat Silvester na Studio Noodweer, Genuï en Catullus nu al de vierde uitgever op rij is die dit jaarlijkse boekwerkje uitgeeft. ➲ Eind januari verscheen een nieuw deel in de Philastripcollectie dat geheel draait om stripmaker Arleston. Juist vanwege de vele (her)uitgaven van zijn werk bij uitgeverij L is het onbegrijpelijk dat het album alleen in een Franstalige versie werd uitgebracht. ➲ Dupuis stopt met uitgave van de collecties *Ukje* en *Plukje* in het Nederlands. Deze collecties voor de jongste lezers bevatten reeksen zoals *Stoppeltje*, *Koetjeboe* en *GusGus*. Reden? Tegenvallende verkoopcijfers, what else? ➲ Uitgeverij Maarten Muntinga heeft een nieuwe *Sigmund*-pocket uitgebracht als deel 926 in de Rainbow-reeks. Na *Sigmund: relatietherapeut* luidt de titel van deel twee: *Sigmund: pillen, praten en patiënten*. ➲ Bij uitgeverij Bonte verschenen inmiddels twee nieuwe delen van *Bonte Magazine*, een nog steeds raadselachtige naam voor een albumreeks met Vlaams cultureel erfgoed. Een naam ook die in de boeken zelf helemaal niet voorkomt. Maar het is wel genieten! De delen 9 en 11 bevatten de *Kari Lente*-verhalen *De wham-zanger* en *Alles... om zeep*, eerder alleen beschikbaar als kleine reclameboekjes van Knorr uit de jaren 1970. ➲ De Franse krant *Le Monde* gaf vorig jaar als lezersactie de reeks *Histoire de France en BD* opnieuw uit. Het was een serie van uitgeverij Larousse eind jaren 1970. Met bijdragen van onder meer Milo Manara, Sergio Toppi, Victor de la Fuente, Eduardo Coelho en Ferdinando Tacconi. Op de website *www.lemonde.fr* wordt de serie nog aanbevolen. ➲ Van Yiri T. Kohl verschijnt een *Bijlmerboys*-omnibus, een undergroundstrip uit de jaren 1990. Hij is bezig met een nieuw, vijfde deel. ➲ Vanaf 17 juni in de bioscoop: de animatiefilm *Suske en Wiske: De Texas Rakkers*. De belangrijkste animatiestemmen zijn bekend: Frank Lammers brengt Lambik tot leven, Kees Boot is te horen als Jerommeke, Raymonde de Kuyper kruipt in de huid van tante Sidonia, Jeroen van Koningsbrugge is Theofiel èn Theodore, Pierre Bokma leent zijn stem aan Professor Barabas, en Marijn Klaver en Nanette Drazic zijn Suske en Wiske. Voor de Nederlandse versie heeft Coot van Doesburgh het oorspronkelijke Vlaamse scenario hertaald. ➲ *M*, het maandelijkse magazine van NRC Handelsblad, verdwijnt vanaf april. In het laatste nummer, dat 4 april verschijnt, is er in ieder geval aandacht voor Kamagurka die in die maand 35 jaar verbonden is aan de krant. ➲ Bij uitgeverij Glénat verscheen een heruitgave van Sasmira 1 van Laurent Vicomte (€15,50). In 1998 kwam dit album reeds uit bij Arboris, maar daarna werd het stil... Ook in Frankrijk, trouwens. Het verschijnen van deze heruitgave – uitgebreid met 16 pagina's schetsen – zal ongetwijfeld betekenen dat het vervolg en slot snel zal worden gepubliceerd.

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

→ MEELIFTEN

Films op basis van een comic zijn een ideaal excuus voor het uitmelken van het bronmateriaal. Dark Horse Comics pikt in de maand mei een graantje mee van de bioscoopfilm *The Spirit*. Dat doen ze met de hardcover *Frank Miller: The Spirit Storyboards*, een bundel van ongeveer vierhonderd pagina's aan oorspronkelijke, voor de film gebruikte storyboards van tekenaar Frank Miller (bekend van de eveneens verfilmde comics *Sin City* en *300*). De coverprijs is $49.95, vast niet geheel toevallig hetzelfde bedrag dat twee weken later moet worden neergeteld voor *Will Eisner's The Spirit: The New Adventures Archives*. Het gaat hier om een bundeling van de reeks nieuwe avonturen van *The Spirit* uit de jaren 1990, waar makers als Alan Moore (*Watchmen*) en Neil Gaiman (*The Sandman*) aan hebben gewerkt. Interessant detail: de bundel sluit wat format betreft aan op het *The Spirit* fonds van DC Comics.

Die andere grote superheldenfilm van aankomende zomer, *Watchmen*, wordt bij uitgeverij DC al een paar maanden volop in het zonnetje gezet. De klassieke miniserie van Alan Moore en tekenaar Dave Gibbons (*Give Me Liberty*) is intussen verkrijgbaar in een paperbackeditie met een volledig nieuwe cover, een hardcover met dezelfde inhoud en ook als *Watchmen: The Absolute Edition*, een oversized hardcover in een kartonnen hoes, aangevuld met extra's, zoals schetsen en de oorspronkelijke scripts voor de comics. Een reeks action figures completeert het plaatje.

Gaat het om een film die al een paar jaar geleden is verschenen? Ook geen probleem! Onder het kopje Vertigo biedt DC Comics later dit jaar, eind augustus, *Absolute V For Vendetta*, eveneens geschreven door Alan Moore en van tekeningen voorzien door David Lloyd. De oversized hardcover biedt de verbeterde inkleuring van de meest recente druk van de reguliere hardcover, maar kent voor het overige helaas geen extraatjes of nieuw materiaal.

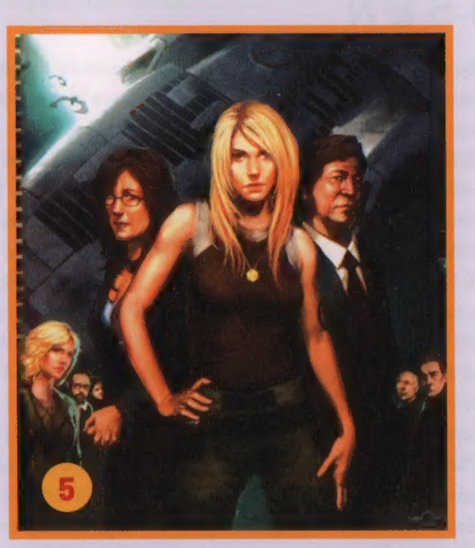

■ **ANIMATIE** Bij Boom! Studios verschijnt vanaf de maand maart een verstripping van de populaire animatiefilm *The Incredibles*. De uitgeverij, die in dezelfde maand komt met deel één van *Cars*, ook uit de stal van animatiestudio Pixar, heeft voor *Pixar's The Incredibles* zwaargewicht Mark Waid (*The Flash*) aangetrokken als schrijver.

■ **GERUCHTEN** Uitgeverij Marvel Comics spreekt het gerucht tegen, dat de titel *Captain Britain and MI: 13* op korte termijn wordt stopge-

→ LUWTE

In de luwte van grote crossovers of belangrijke graphic novels die zelfs de landelijke media halen, is het altijd erg goed toeven voor kleinere titels die soms verrassend leuk en soms ook voorspelbaar matig zijn. Image Comics geeft in maart bij voorbeeld het startschot voor het driedelige *Killer of Demons*, door Christopher Yost (samen met zijn min of meer vaste co-schrijver Craig Kyle verantwoordelijk voor *X-Force* bij Marvel) en het talent Scott Wegener. In dezelfde maand verschijnt ook het eerste deel van de miniserie *Lillim*, geschreven door de relatief onbekende Ian Keiser en Shaun Lapacek en getekend door het nietszeggende pseudoniem Matrix. In de strijd met de grote jongens komt Image iedere maand weer met nieuwe series, maar het kunnen duidelijk niet altijd makers van naam zijn.

Bij Marvel Comics zit de special *Spider-Man & The Human Torch: Bahía de los Muertos* keurig verstopt tussen het dozijn crossovers dat door de belangrijkste series raast. Wie goed oplet, ziet echter, dat deze special is gemaakt door Tom Beland, gevierd schrijver en tekenaar van de autobiografische comic *True Story, Swear To God*. Beland heeft nooit onder stoelen of banken gestoken dat hij ooit een comic over Spider-Man wilde maken en nu is het dus zover. Het cartooneske tekenwerk wordt verzorgd door Juan Doe en de comic heeft een coverprijs van $3.99.

J.M. DeMatteis, schrijver van voorheen onder meer *Spectacular Spider-Man* en de afgelopen jaren stilletjes van het toneel verdwenen, keert eind maart terug bij uitgeverij IDW. Zonder veel ophef wordt daar de comic *The Life and Times of Savior 28* aangekondigd, waarin DeMatteis zijn uiterst eigenzinnige blik geeft op moderne superhelden. Voor het eerste nummer hebben oude rotten Sal Buscema (lang geleden ook tekenaar van *Spectacular Spider-Man*) en Joe Sinnott een variantcover gemaakt.

Het binnenwerk wordt verzorgd door nieuwkomer Mike Cavallaro.

De verrassing van de maand is echter voor Tokyopop. Deze uitgever, die normaal gesproken bekend staat om het brede assortiment aan typisch oosterse manga, komt in maart namelijk met *Battlestar Galactica: The Manga Echoes of New Caprica*. Terwijl Dynamite Entertainment de reguliere bewerkingen van deze televisieserie uitgeeft, biedt Tokyopop hiermee dus een unieke manga-blik op de succesvolle formule. De bundel van krap tweehonderd pagina's speelt zich af tijdens seizoen drie van de televisiereeks en is gebaseerd op ideeën die de televisieschrijvers hebben geuit tijdens interviews. Is dit een eenmalige crossover of het begin van meer kruisbestuiving?

olav.beemer@stripschrift.nl

1. Beland droomt over *Spider-Man*.
2. *The Spirit* Storyboards.
3. Ook *V For Vendetta* in Absolute Edition.
4. DeMatteis begint aan *Savior 28*.
5. Manga van *Battlestar Galactica*.
3. Nieuw bij Image: *Killer of Demons*.

zet. Op het internet circuleerden de afgelopen tijd berichten, dat de tegenvallende verkoopcijfers na de crossover *Secret Invasion* tot deze beslissing zouden hebben geleid. Voorlopig is daar dus niets van waar.

■ **ECONOMIE** De financiële crisis treft zo langzaamaan ook de comicwereld. Halverwege januari maakte Warner Brothers bekend, dat het moederbedrijf van uitgeverij DC Comics zo'n achthonderd banen zou schrappen. De eerste redacteur die het veld moet ruimen, is Bob Schreck, werkzaam op *All Star Superman* en *All Star Batman*.

■ **POLITIEK** Comics met daarin een optreden van Barack Obama, de nieuwe president van de Verenigde Staten van Amerika, doen het zeer goed. *Amazing Spider-Man 583* is toe aan een vierde druk en ook de biocomic *Presidential Material: Barack Obama* van uitgeverij IDW ligt voor de vierde keer bij de drukker. Hoewel de uitgeverijen geen exacte oplages bekend hebben gemaakt, wordt geschat dat *Amazing Spider-Man* de 200.000 exemplaren haalt.

HALLO, APELDOORN HIER...

In deze regelmatig terugkerende rubriek schrijft Ger Apeldoorn over de stapels en stapels herdrukken en secundaire literatuur die tegenwoordig verschijnen. Deze keer bespreekt hij *The Complete Terry and the Pirates* van Milton Caniff.

RECHTS – Milton Caniff op een vroege publiciteitsfoto.

Als we over een jaar of vijftig terugkijken naar 2008, dan is de kans groot dat we het ons herinneren als het jaar waarin de Tweede Grote Depressie begon. De kans dat we het ons herinneren als het jaar waarin één van de beste stripcompilaties z'n afronding bereikte, is kleiner. Toch mogen we wat dat betreft blij zijn met het afgelopen jaar, het jaar waarin de klassieke strip uit de Eerste Grote Depressie in z'n geheel werd uitgegeven zoals het hoort.

Tijdens de depressie die volgde op de Beurskrach van 1929, was de behoefte aan escapisme groot. De filmindustrie maakte er gretig gebruik van, met een decennium vol klassieke films, die sindsdien hun weerga niet hebben gevonden. Maar er was nòg een populair in Amerika geboren medium dat profiteerde van de wereldwijde behoefte aan vermaak in de jaren 1930. Dat was de krantenstrip. De krantenstrip was aan het eind van de 19e eeuw begonnen als middel om de gewone (en vaak analfabete) lezers aan het grootste nieuwsmedium van die tijd te binden. Grote prenten, makkelijke grappen en iedere zondag een hele bijlage vol kleur. Alles wat wij op dit moment mooi vinden aan strips werd in die eerste jaren geboren. Behalve misschien één ding: langere verhalen. De eerste strips waren over het algemeen gagstrips, die net zo veel tijd kostten om te lezen als het duurde om de pagina om te slaan. Pas in de loop van de jaren 1920 ontdekten de beoefenaars van dit nieuwe medium dat ze hun lezers aan zich konden binden door doorlopende verhalen te maken. Steeds vaker moesten de lezers tot de dag erna wachten om te weten hoe het verhaal zou aflopen. Alleen liep het over het algemeen niet af. Het liep door. En door. En door. Tot er (meestal na een maand of drie) een soort van tijdelijk hoogtepunt werd bereikt... om daarna weer heel snel door te lopen. Maar om dat soort verhalen vol te houden, moet je ze spannend maken. En om ze spannend te maken, moet er realistischer getekend worden. Die ontwikkeling bereikte zijn hoogtepunt in de jaren 1930, toen de vers ontdekte mogelijkheden van het medium samenvielen met de landelijke behoefte aan escapisme. Eén van de eerste strips die op die manier een succes werd was *Scorchy Smith* van tekenaar en schrijver John Terry. Nou ja, tekenaar... Terry was een voormalig politiek cartoonist en animator, die meer verstand had van verhalen vertellen. Desondanks werd zijn strip, over een freelancepiloot die voor zijn werk van de ene exotische locatie naar de andere reisde, een groot succes. Vliegen had toen nog de avontuurlijke uitstraling die veertig jaar geleden de eerste maanreizigers hadden, met dit verschil dat vliegeniers af en toe moeten uitstappen en het dan niet ongewoon vonden om hun vuisten te gebruiken. Het is niet voor niets dat de *Indiana Jones*-avonturen zich altijd in het verleden afspelen. Toen Terry in 1933 moest stoppen met schrijven en tekenen omdat hij geveld was door TBC, werd er naarstig naar een opvolger gezocht. Die werd gevonden op de redactie van fotodistributeur Associated Press. In die tijd leverde dat soort beeldsyndicaten niet alleen foto's maar ook tekeningen. Om die te kunnen leveren, hadden ze een clubje tekenaars zitten, vaak jonge mannen, die op die manier het vak probeerden te leren. Eén van hen was Noel Sickles, misschien wel de beste realistische striptekenaar van de vorige eeuw. Om de strip over te kunnen nemen moest hij de stijl van Terry imiteren, iets waar hij een pokkenhekel aan had. Een half jaar lang moest hij

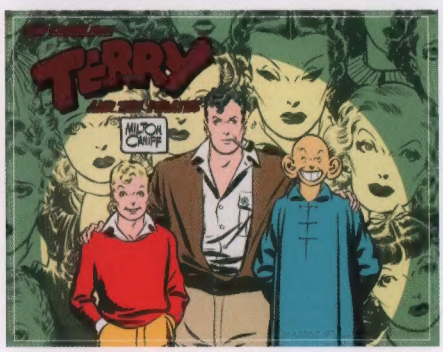

Terry and the Pirates

Compilatie-hoogtepunt

GER APELDOORN

...NOW THE BLOOD RED OF YOUR LIPS GROWS DEEPER WITH THE LUXURY OF ABANDON .... BUT YOUR EYES STILL SMOLDER WITH THE FIRE OF SELF-TYRANNY.... PERHAPS YOU NEED SOME HELP IN MAKING UP YOUR MIND....
MILTON CANIFF

alles vergeten wat hij ooit geleerd had om te kunnen tekenen, maar langzaamaan werd hem toegestaan om het uiterlijk van de strip om te buigen naar zijn eigen stijl. Hij sloeg aan het experimenteren met een zwaargestileerde impressionistische stijl, waarin hij een manier verzon om mensen en voorwerpen te tekenen door alleen hun schaduw te laten zien. Met die stijl beïnvloedde hij zijn vriend en studiogenoot Milton Caniff en daarmee meer dan de helft van alle striptekenaars die na hem kwamen. Met z'n tweetjes zijn Sickles en Caniff de Jezus Christus en Paulus van de Amerikaanse striptraditie, zowel in de krantenstrips als in de comics, die daar altijd een afgeleide van waren. Sickles als de bedenker van een nieuw en uniek geloof, Caniff als verspreider daarvan, en als man die het nèt allemaal normaal genoeg maakte om te laten zien wat je ermee kunt.

Associated Press

Milton Caniff werkte net als Sickles op de redactie van Associated Press. In feite was hij het geweest die Sickles daar introduceerde. Op een gegeven moment werkte hij voor AP aan vier verschillende producten, naast alle incidentele klussen die langskwamen. Hij illustreerde dagelijks een kinderrijmpje over Puffy the Pig, tekende en schreef een cartoon onder de titel *The Gay Thirties*, had zijn eigen strip en deed het tekenwerk voor de dagelijkse en zondagse afleveringen van de strip *Dumb Dora* voor z'n vriend Bill Dwyer. Eén van de incidentele klussen was het illustreren van dagelijkse afleveringen van de vroege detective van schrijfster Patricia Wentworth, *Nothing Venture*. Dit alles tekende hij in de heldere uitgeklede stijl die op dat moment traditie was; net geen klare lijn omdat het daar niet strak genoeg voor was. De strip die hij schreef en tekende was de avonturenstrip *Dickie Dare*, oorspronkelijk een strip over een jongen die in z'n dromen avonturen beleeft met bekende namen uit de literatuur en de geschiedenis, maar toen dat niet aansloeg begon Caniff al snel 'echte' avonturen voor hem te bedenken. Die strip ving de aandacht van de legendarische redacteur Captain Patterson, de man die aan de

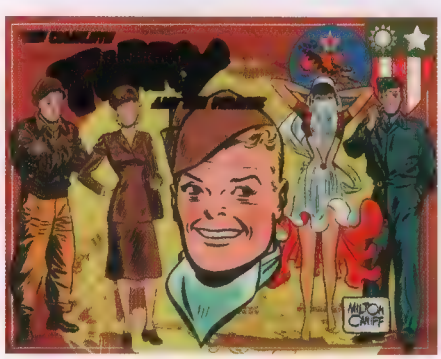

BOVEN – Caniff werkte met modellen, maar gaf er altijd zijn eigen draai aan.
GEHEEL LINKS – Te zeggen dat Caniff zijn populariteit alleen aan het vrouwelijk schoon in de strip te danken heeft zou onbeschaamd zijn... maar het kon vast geen kwaad. Speciaal voor het leger tekende hij Miss Lace.
ONDER – Zelfportret met de Goblins.

RECHTS – In 1943 schilderde Caniff portretten van al z'n hoofdfiguren, die als litho werden verkocht. De tweede illustratie (van de genadeloze Burma) is afkomstig van een litho, de rest van de originelen. Naast elkaar: Pat Ryan, Burma, April Kane en Connie (een afkorting van Confucius).

BOVEN – Milton Caniff tekende groot. Het origineel van deze kerstkaart uit 1942 is getekend op A3-formaat en hing lange tijd in het Museum of Comic Art in Boca Raton, Florida. Een perfecte tegenhanger van Edward Hoppers anti-sentimentele *Nighthawks* (ook 1942).

wieg stond van *Little Orphan Annie, Dick Tracy* en andere grote namen uit de stripgeschiedenis. In 1919 was hij de oprichter van de eerste krant op tabloid-formaat, *New York Daily News* en later werd hij het hoofd van het machtige New York News-Chicago Tribune Syndicate. Patterson vroeg Caniff een nieuwe avonturenstrip te bedenken in de stijl van *Dickie Dare*. Maar waar moest die nieuwe held heen voor een goed avontuur? De jungle van Afrika was al geclaimd door Hal Fosters *Tarzan*. De planeet Mongo was het terrein van Alex Raymonds *Flash Gordon*. De straten van Chicago behoorden toe aan Dick Tracy. Patterson deed hem de slimme suggestie aan de hand om zijn nieuwe strip zich af te laten spelen op de Chinese Zee waar op dat moment nog echte piraten rondzwierven. *Terry and the Pirates* begon op 22 oktober 1934. Zes weken later werd er een zondagspagina aan toegevoegd, die Caniff in eerste instantie gebruikte om een apart verhaal te vertellen. Het zou even duren voor de strip op stoom was, maar binnen een paar jaar bereikte Caniff een kwaliteit waar niemand, zelfs zijn vriend en tekengenie Noel Sickles ooit aan heeft kunnen tippen. Hoewel er in Amerika veel over deze strip geschreven is en er zelfs een aantal interessante gedeeltelijke herdrukken zijn verschenen, zijn de avonturen van Terry Lee, Pat Ryan en hun Chinese sidekick Connie nooit in Nederland verschenen. Maar na zeventig jaar kunnen we eindelijk de schade inhalen, want de volledige dagelijkse en zondagse *run* van Milton Caniff (die liep van 1934 tot en met 1946) is nu verschenen in zes kloeke delen, die werkelijk zijn uitgegeven zoals het hoort.

Kleur

Deze reeks zou in z'n geheel tot de beste stripuitgave van 2008 gebombardeerd mogen worden, als de eerste twee delen niet reeds in 2007 waren verschenen. Het zesde en laatste deel werd aangekondigd voor 2008, maar zal pas in 2009 verschijnen. Maar toch... de verschijningsfrequentie van deze boeken was fenomenaal en in elk geval sneller dan je ze kunt lezen. Dat betekent dat de meeste kopers bekend waren met de serie en de delen in huis hebben gehaald omdat het de eerste keer is dat alle strips verzameld zijn op de manier die ze verdienen. Ieder deel beslaat twee jaar van de strip. De boeken zijn gebonden als oblong, om de in kleur herdrukte zondagspagina's tot hun recht te laten komen. Deze indrukwekkende drie stroken tellende zondagspagina's besloegen bij hun eerste verschijning een halve krantenpagina. Het is niet moeilijk om te geloven dat een hele generatie beïnvloedbare kinderen daar voor de rest van hun leven een ongekende liefde voor de strip aan hebben overgehouden. Er was decennia lang geen striptekenaar die zich de zondagochtenden niet kon herinneren dat hij wegdroomde in de wereld van Terry en Caniff. Dean Mullaney, de man achter deze herdrukreeks, heeft niet alleen alle zwart/wit-strips op de computer schoongemaakt om iedere penseelstreek van Caniff en Sickles yot zijn recht te doen komen, hij heeft ook extra veel aandacht besteed aan de kleuren van de zondagspagina's. In één van zijn voorwoorden zegt hij hierover: 'Een groot aantal lezers en recensenten hebben ons laten weten hoezeer ze de kleuren van de zondagspagina's in onze reeks waarderen. In één recensie wordt zelfs gesproken van 'zijde-achtige' kleuren – en dat was precies onze bedoeling. Dat was niet makkelijk, omdat in de meeste gevallen onze voornaamste bron de echte krantenpagina's van zeventig jaar geleden waren. Ons geheim is dat we die krantenpagina's niet als curiosum benaderen. Voor ons is het geen verzamelaarsobject uit vervlogen tijden. Voor ons is het kunst. Toen het werk van Milton Caniff en z'n tijdgenoten werd gedrukt, was het levende kunst. De kleuren waren vol en het papier van de krant nog

niet geel en dof doordat het jaren op zolder had gelegen. Caniff was een verhalenverteller en al zijn strips hebben een vooruitwijzende urgentie. De kleuren waren daar een belangrijk onderdeel van. Zó belangrijk, dat hij soms wel vier uur bezig was om iedere zondagpagina in te kleuren. Hij zei zelf: 'Ik heb van het begin af aan de meest ingewikkelde kleurenschema's gebruikt. Natuurlijk was dat een uitdaging voor de drukkers. Maar ze wisten het iedere keer waar te maken. Als ik een zonsopgang tekende, zorgden zij ervoor dat hij echt gloeide!' En hoewel sommige herdrukprojecten hun best doen om de oorspronkelijke kleuren precies zo te laten als je ze vandaag vindt en andere moderne computertechnieken gebruiken om de hele boel opnieuw in te kleuren, hebben wij besloten om er alle tijd in te stoppen die nodig is om de strips af te drukken in de kleuren die Caniff oorspronkelijk bedoelde. Musea maken regelmatig hun schilderijen schoon en herstellen die als dat noodzakelijk is. Waarom zouden wij dat niet doen?' En hoewel er in moderne musea weinig meer hersteld wordt en het kunstwerk zo veel mogelijk in de gevonden staat wordt gelaten voor latere generaties, heeft hij in dit geval een punt.

Helden en schurken

Maar dat is allemaal buitenkant. Wat *The Complete Terry and the Pirates* tot de beste stripuitgave van dit decennium maakt, is het feit dat we de hele strip voor het eerst kunnen lezen. Er is wel eens beweerd dat de enige striptekenaars die zichzelf en het genre ontstijgen, degenen zijn die hun eigen werk schrijven en tekenen. In het geval van Caniff is dit zeker waar. Wat *Terry and the Pirates* tot méér dan een goedvertelde avonturenstrip maakt, is de complete verstrengeling van alle disciplines die Caniff beheerst. Allereerst zijn er de personages in de strip. Stuk voor stuk goed bedacht, meerlagig en boeiend getekend. Terry Lee begint in het eerste deel als een onschuldige jongen, die met open mond en open ogen van het ene avontuur in het andere rolt. Hij eindigt als een jonge man, die veel gezien heeft maar niet cynisch is geworden. Een andere grote rol in het verhaal is weggelegd voor Pat Ryan een dwarse avonturier, die begint als een cynicus die er graag met z'n vuisten op los slaat, maar gaandeweg steeds menselijker wordt. Hij moet niets van vrouwen weten en hoewel hij nooit echt getemd wordt, leert hij er steeds beter mee omgaan. Het was Caniffs bedoeling om Pat Ryan uiteindelijk te laten trouwen met één van zijn geliefdes, maar hij verliet de strip voor het ervan kon komen. Zijn opvolger, George Wunder, liet Ryan vallen, gaf Terry een nieuwe sidekick en begon het hele proces van voren af aan. Connie begint in de strip als een stereotiep Chinees hulpje. Hij blijft de hele strip door krom Engels spreken, iets wat in het Amerika van die tijd, toen de meeste makers zèlf ouders hadden die zich niet buiten hun eigen clan verstaanbaar konden maken, veel gewoner was. Het gebruik van accenten was toen nog één van de simpelste manieren die een schrijver had om iemand karakter te geven. Caniff doet dit ook, maar gaat er slimmer mee om. In 1940

ONDER – Caniff met het model voor verwend rijkeluiskind April Kane. De jurk die ze op de tekening draagt is een ontwerp dat Caniff maakte voor een spread in mode-blad *Harper's Bazar* in 1941.

BOVEN – Vechtsequentie uit 1940.

introduceert hij April Kane als een verwend rijkeluiskind uit het zuiden van de VS, met bijbehorend accent. Gaandeweg de strip blijkt dat ze veel meer kloten heeft dan je van zo'n zangerig pratend wicht zou verwachten. Ook de achtergrond van Connie wordt uitgediept, als Caniff tegen het eind van de jaren 1930 en tot aan de Tweede Wereldoorlog meer en meer gaat sympathiseren met de Chinezen. Zoals de lezers van *Kuifje* misschien zullen weten was in het Verre Oosten politiek nogal wat aan de hand in die jaren. De Japanners probeerden hun invloedsfeer steeds hardhandiger uit te breiden en de noordelijke provincies waren daar het eerste het slechtoffer van. Omdat Caniff zich (net als Hergé) niet kon veroorloven om een Buitenlands staatshoofd te beledigen, noemde hij de Japanners nergens bij naam, maar had het steevast over *'the invaders'*. Hij voorspelde ook als één van de eersten dat de Japanners zouden gaan samenwerken met de Duitsers. Reeds in 1941 laat hij militaire adviseurs rondlopen uit een niet met name genoemd Europees land. Dit bracht Caniff in conflict met Captain Patterson, die als Amerikaanse liberaal een voorstander was van neutraliteit – tot de Japanners Pearl Harbor binnenvielen.

Vanaf dat moment verandert de toon van Caniff en de toon van de strip. Net als de vele Amerikanen die na 9/11 de wereld willen indelen in helden en schurken, versimpelt ook Caniffs wereldbeeld. Bij *Terry and the Pirates* heeft de lezer er nog niet zoveel last van, omdat hij genoeg interessante personages heeft ontwikkeld die hem vertellen waar het verhaal heen moet in plaats van andersom. Maar als hij in 1947 met z'n eigen nieuwe strip *Steve Canyon* begint, komt het nooit meer goed. Caniff zit vast in zijn eigen wereldbeeld en Caniff en Steve Canyon worden steeds meer marionetten van het Amerikaanse leger, tot beiden in de jaren 1960 hun geloofwaardigheid volledig hebben verspeeld.

ONDER – De verleidelijke Burma zou uiteindelijk de vrouw van Pat Ryan moeten worden.

ERNAAST – Zonder zich om te kleden vecht Pat Ryan nog een keer, dit keer met de bendeleider Sanjak.

Seksen

Het hoogtepunt van Terry's avonturen ligt veel eerder, in de lange sequentie rondom Raven Sherman, die te lezen valt in deel drie en vier van de integrale reeks. Terry, Pat Ryan en Connie zitten in China en zijn gevangen genomen door de bendeleider Klang, die de oorlog tussen de Chinezen en de Japanners gebruikt om er zelf beter van te worden. Ze zijn in het gezelschap van The Dragon Lady, ooit één van de piraten uit de titel, maar ondertussen een gewaardeerde vrijheidsstrijder die onvoorwaardelijk de kant van de onderdrukte Chinezen heeft gekozen. De aantrekkingskracht tussen haar en Pat Ryan vorm één van de pijlers waarop de strip drijft, waarbij het een probleem is dat zij in haar toewijding aan de Chinese zaak net zo *rücksichtsloss* is als toen ze een piraat was, waardoor Pat en Terry nooit weten of ze haar ècht kunnen vertrouwen. Op de vlucht voor Klang ontmoeten Pat en de eveneens verdwaalde April Kane Raven Sherman, een rijke erfgename die haar rijkdom en haar familie in Amerika in de steek heeft gelaten om hulp te gaan geven in het door oorlog geteisterde China. In tegenstelling tot veel vrouwen uit de strip, is ze niet de mooiste en daardoor heeft ze meteen een hekel aan Ryan, die haar nèt iets te knap, te heldhaftig en te vrouwonvriendelijk is. Dat is één van de interessante dingen aan deze strip. Omdat Pat Ryan zo'n onbeschaamd mannelijke man is, roept hij bij iedere vrouw een extreme reactie op en transformeert hij de hele strip bijna tot een dissertatie over de strijd tussen de seksen. Met z'n drieën weten ze te ontkomen en zoeken onderdak bij een andere schurk uit Pats verre verleden, de onbetrouwbare Falstaff-*lookalike* Captain Blaze en z'n bepaald niet vrolijke dochter Cheerie. Na een adembenemend avontuur waarbij Cheerie als seksslavin verkocht wordt aan een Mongoolse ex-worstelaar uit New York die zichzelf tot koning van de noordelijke provincies heeft

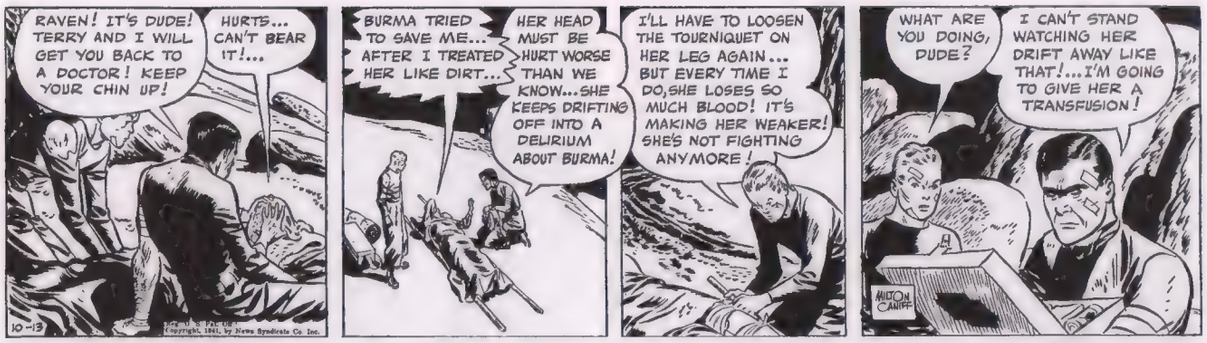
RAVEN! IT'S DUDE! TERRY AND I WILL GET YOU BACK TO A DOCTOR! KEEP YOUR CHIN UP!
HURTS... CAN'T BEAR IT!...
BURMA TRIED TO SAVE ME... AFTER I TREATED HER LIKE DIRT...
HER HEAD MUST BE HURT WORSE THAN WE KNOW... SHE KEEPS DRIFTING OFF INTO A DELIRIUM ABOUT BURMA!
I'LL HAVE TO LOOSEN THE TOURNIQUET ON HER LEG AGAIN... BUT EVERY TIME I DO, SHE LOSES SO MUCH BLOOD! IT'S MAKING HER WEAKER! SHE'S NOT FIGHTING ANYMORE!
WHAT ARE YOU DOING, DUDE?
I CAN'T STAND WATCHING HER DRIFT AWAY LIKE THAT!... I'M GOING TO GIVE HER A TRANSFUSION!
10-13
MILTON CANIFF

LINKS – In één van de beste stripsequenties ooit laat Caniff in één klap zien hoe je een geliefd personage moet laten sterven en hoe je met en zonder dialoog moet werken. Deze afleveringen stonden van 12 tot en met 16 oktober 1941 in de krant.

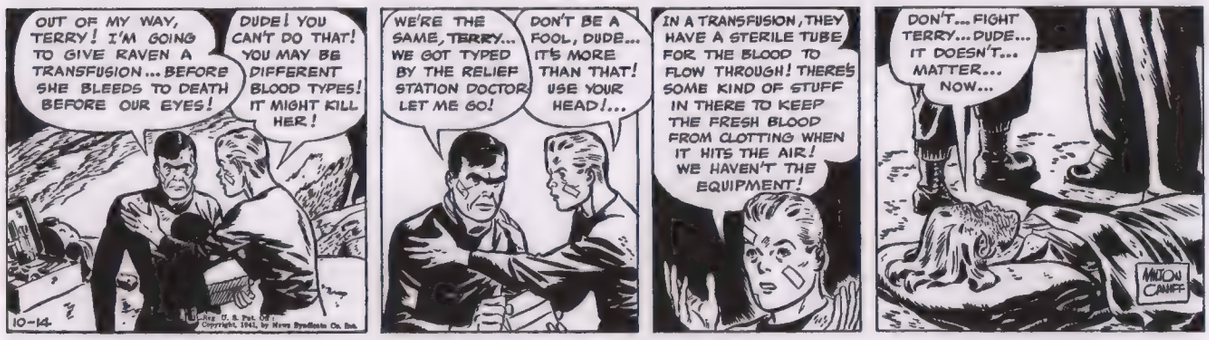
OUT OF MY WAY, TERRY! I'M GOING TO GIVE RAVEN A TRANSFUSION... BEFORE SHE BLEEDS TO DEATH BEFORE OUR EYES!
DUDE! YOU CAN'T DO THAT! YOU MAY BE DIFFERENT BLOOD TYPES! IT MIGHT KILL HER!
WE'RE THE SAME, TERRY... WE GOT TYPED BY THE RELIEF STATION DOCTOR LET ME GO!
DON'T BE A FOOL, DUDE... IT'S MORE THAN THAT! USE YOUR HEAD!...
IN A TRANSFUSION, THEY HAVE A STERILE TUBE FOR THE BLOOD TO FLOW THROUGH! THERE'S SOME KIND OF STUFF IN THERE TO KEEP THE FRESH BLOOD FROM CLOTTING WHEN IT HITS THE AIR! WE HAVEN'T THE EQUIPMENT!
DON'T... FIGHT TERRY... DUDE... IT DOESN'T... MATTER... NOW...
10-14
MILTON CANIFF

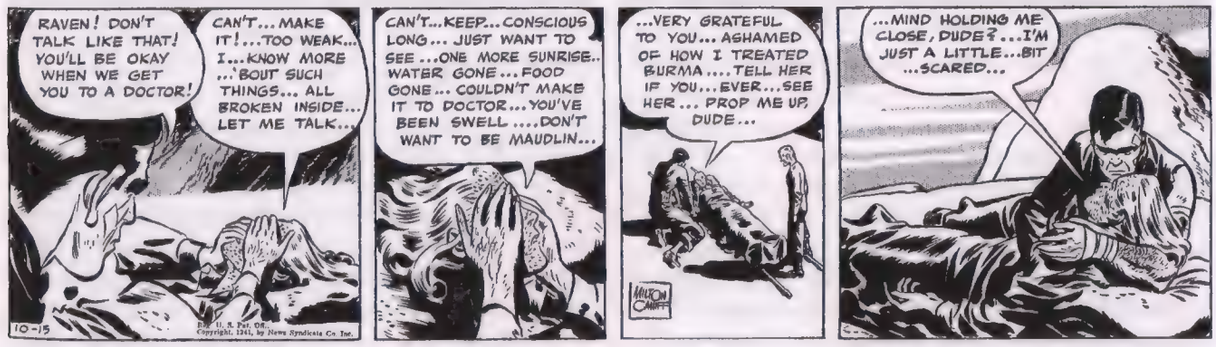
RAVEN! DON'T TALK LIKE THAT! YOU'LL BE OKAY WHEN WE GET YOU TO A DOCTOR!
CAN'T... MAKE IT!... TOO WEAK... I... KNOW MORE ...'BOUT SUCH THINGS... ALL BROKEN INSIDE... LET ME TALK...
CAN'T... KEEP... CONSCIOUS LONG... JUST WANT TO SEE ...ONE MORE SUNRISE.. WATER GONE... FOOD GONE... COULDN'T MAKE IT TO DOCTOR... YOU'VE BEEN SWELL ....DON'T WANT TO BE MAUDLIN...
...VERY GRATEFUL TO YOU... ASHAMED OF HOW I TREATED BURMA.... TELL HER IF YOU... EVER... SEE HER... PROP ME UP, DUDE...
...MIND HOLDING ME CLOSE, DUDE? ...I'M JUST A LITTLE... BIT ...SCARED...
10-15
MILTON CANIFF

BOVEN – In 1995 was Caniffs Terry één van de twintig stripfiguren op een postzegelreeks met de naam *Comic Strip Classics*. De ontwerper van de jongste herdrukreeks vond blijkbaar dat *Terry and the Pirates* een volledige eigen serie zegels verdiende. Van boven naar beneden: Terry, Pat, Big Stoop, Burma en Hu She.

uitgeroepen, belanden ze in Hongkong waar ze na een half jaar hun vrienden Terry Lee en Connie weer terug zien. Twee dingen over de vertelstijl van Caniff. Hij laat zijn helden rustig van het ene avontuur in het andere lopen. Als het einde van een verhaal nabij is, vertelt hij dat niet, maar hij laat twee of meer hoofdpersonen weglopen en zich meteen in het volgende spannende avontuur storten. Bijna alle avonturenstrips na hem nemen de moeite om ieder avontuur keurig af te ronden en eindigen dan vaak met 'volgende week nieuwe verwikkelingen'. Caniff geeft niks om dat soort afbouwen en opbouwen. Dat maakt zijn verhalen minder keurig en daarom boeiender. Je zit als lezer voortdurend op het puntje van je stoel. Tegelijkertijd weet hij als geen ander hoe hij soms tijdens het verhaal pas op de plaats moet maken als er een moment of een handeling is, die hij zonder dialoog of uitleg kan vertellen. Dat lijkt verspilling als je maar drie of vier plaatjes hebt, maar het effect is betoverend. Dit is stripmaken op zijn allerbest, waarbij geen middel wordt geschuwd. Ook in de zondagspagina's vinden we soms een hele gevechtscène of achtervolging zonder tekst. Zelfs geen groot geletterde

RECHTS – Caniff tekent de modellen voor Pat Ryan en Burma.
GEHEEL RECHTS – Tekstloze sequentie met Burma uit 1941.

BOVEN – Nog meer zegels: Raven Sherman, Dude Hennick, Baron de Plexus en April Kane.

ONDER – Speciaal voor de soldaten tekende Caniff regelmatig extra pittige afleveringen van Terry met Burma in de hoofdrol. Toen zijn syndicate protesteerde werd zij vervangen door Miss Lace.

geluidseffecten. Het effect is dat we onze eigen soundtrack maken en daardoor nog méér betrokken raken bij het verhaal. Basiskennis vertellessen, maar wie gebruikt ze nog tegenwoordig? Op 19 oktober 1941 komt het verhaal van Raven Sherman tot een schokkend en definitief einde. Het is de eerste keer in een strip (en misschien wel daarbuiten) dat een verteller zo'n belangrijk hoofdpersonage laat overlijden. Hij doet dat niet plotseling, als schokeffect, maar bereidt de lezer er wekenlang op voor. Al die tijd zit je te hopen dat het allemaal wel zal meevallen, maar Caniff geeft geen centimeter toe. Als ze dood is, laat hij Dude Hennick, de piloot die verliefd op haar geworden is, twee dagen lang tekstloos afscheid van haar nemen. Het is díe combinatie van inleving in zijn personages en genadeloosheid waar het hun lot betreft, die van Caniff zo'n meesterlijke verteller maken.

Verteller versus tekenaar

Toch is zijn invloed op latere generaties niet zozeer als verteller, maar meer als tekenaar geweest. Natuurlijk, als hij niet zulke geweldige verhalen had verteld, waren al die beginnende striptekenaars nooit lang genoeg betoverd geweest om zich zo erg te laten beïnvloeden. Maar hoewel er veel tekenaars waren die met hun penseel zijn niveau haalden, is er niet eentje die een strip wist neer te zetten die net zo lang overleefde.

Het tekentalent van Caniff zit op twee niveaus. Allereerst zijn gebruik van camerastandpunten. Caniff en Sickles waren onderdeel van de eerste generatie tekenaars die zich lieten inspireren door de grote filmregisseurs van de jaren 1930 en 1940. Ze gingen vrijwel iedere dag naar de film, en zo bijzonder is dat niet als je bedenkt dat wij vrijwel iedere dag voor de tv zitten. Maar het bijzondere is wèl dat die invloed duidelijk terug te zien is in hun werk, misschien wel omdat alles wat zij zagen nieuw was. Als je door alle delen van *The Complete Terry and the Pirates* bladert, zie je een staalkaart van alles wat er mogelijk is op het gebied van camerastandpunten. Caniff tekent zijn personages van voor, van achter, van boven, van onderen en aan iedere hoek weet hij betekenis te geven. Hij is daarbij ernstig geholpen door zijn tweede geniale kwaliteit als tekenaar. In *Terry and the Pirates* is Milton Caniff een meester van de belichting. Hij is daardoor volgens velen erg geholpen door Noel Sickles. Toen Caniff weg ging bij Associated Press om *Terry and the Pirates* te beginnen, betrokken hij en z'n vriend Noel samen een studio (met hun letteraar Frank Engli en wat er verder zoal in huis werd gehaald als assistenten). Terwijl Caniff zijn stijl vond tijdens het eerste jaar van *Terry and the Pirates*, experimenteerde Sickles er druk op los in *Scorchy Smith*. Er zijn veel geschiedschrijvers die menen dat Sickles grote delen van de eerste paar jaar van *Terry and the Pirates* getekend heeft. Sommigen menen zelfs dat hij de strip heeft overgenomen, toen hij aan het eind van de jaren 1930 *Scorchy Smith* verliet. Wie precies wat gedaan heeft, zal nooit duidelijk worden, maar het is een feit dat Caniff (met behulp van zijn assistenten) het ook na het vertrek van Sickles in het begin van de jaren 1940 niet slecht heeft gedaan. In ieder geval heeft hij wel het veel nagevolgde logo van *Terry and the Pirates* ontworpen, net als dat van Caniffs latere strip *Steve Canyon*.

Penseel

De Caniff/Sickles-stijl kenmerkt zich door het feit dat er zoveel mogelijk geïnkt wordt met een penseel. De kroontjespen mag gebruikt worden om *outlines* te bepalen, maar daarna moet er altijd overheen gegaan worden met een penseel om de schaduwen weer te geven. Het spel tussen licht en donker blijft te allen tijden belangrijker dan het lijnwerk. Dit stelt de tekenaar in staat om cartoonachtig te tekenen en zijn figuren een onrealistische uitstraling te geven. De penseellaag zorgt ervoor dat het geheel er uiteindelijk toch realistisch uitziet. Een ander groot voordeel is, dat het voor degenen die deze techniek beheersen een heel snelle manier van tekenen is. Er gaat meer tijd zitten in de planning dan in de uitvoering. Daarom wordt deze stijl in sommige kringen ook wel 'grafisch impressionisme' genoemd. Mede daarom vond deze stijl vrij snel navolging. Eerst bij Caniffs assistenten, zoals Alfred Andriola, die er de strip *Charlie Chan* mee tekende (die hij volgens sommige bronnen kreeg toegewezen op basis van een door Caniff en Sickles getekende proefweek). De volgende navolger die een eigen strip kreeg, was Mel Graff. Van 1936 tot 1940 tekende hij *The Adventures of*

Patsy, een kruising tussen *Dickie Dare* en *Little Orphan Annie* met een kindsterretje à la Mary Pickford in de hoofdrol. Graff kwam net als Sickles en Caniff uit de illustratieredactie van Associated Press en tekende de strip in zó'n perfecte imitatie van Sickles' stijl, dat velen zich afvragen of Sickles er zelf niets mee van doen had. In 1940 werd Graff gevraagd om de FBI-strip *Secret Agent X-9* over te nemen en *The Adventures of Patsy* werd overgedragen aan een echte assistent van Caniff, Charles Raab. Raab was meer een Caniff-kloon dan een Sickles-kloon, maar zij die geloven dat Sickles ook alles voor Caniff tekende, zien daarin alleen maar extra bewijs dat Sickles eigenlijk alles deed. De Caniff-assistenten Ray Bailey en Lee Elias kregen pas in de jaren 1950 hun eigen strip, hoewel beiden ook gewerkt schijnen te hebben aan de comics van *Terry and the Pirates* (Elias) en *Steve Canyon* (Bailey). In de jaren 1950 kwam daar nog eens Alex Kotzky bij, die regelmatig Caniff verving bij *Steve Canyon* als hij achterliep of op vakantie ging en daar uiteindelijk een eigen strip aan overhield.

Navolgers

Ondertussen was de invloed van Caniff ook overgeslagen naar de in de jaren 1940 ontstane comicsindustrie. De penseelbenadering van Caniff is zo ongeveer bij ieder tekenaar aan te wijzen, van Will Eisner tot Jack Kirby. Mede dankzij het werk van *ghost*-tekenaars Jerry Robinson, Mort Meskin en George Roussos ademt de vroege wereld van Batman een zwart/ wit-atmosfeer uit die regelrecht uit het werk van Sickles lijkt te komen. Maar bij een aantal tekenaars van uitgeverij DC was de invloed van Sickles en Caniff wel heel erg duidelijk. Hoewel zijn latere werk er weinig blijk van geeft, liep tekenaar Frank Ray al vroeg in de jaren 1940 rond met een plakboek vol avonturen van *Scorchy Smith*. Hij leende het uit aan iedereen die het wilde zien en het schijnt dat Alex Toth er zelfs peperdure kopieën van liet maken. In een tijd waarin het internet nog niet bestond en er weinig strips herdrukt werden, waren dit soort contacten tussen tekenaars allesbepalend. Niet alleen Alex Toth was er erg van onder de indruk. Ook zijn tijdgenoten Erwin Hasen, Joe Kubert, Carmine Infantino en zelf Bernie Krigstein lieten zich er zwaar door beïnvloeden. Hoewel die invloed in veel gevallen tijdelijk was – Krigstein ontwikkelde zelfs een eigen stijl die als tegenpool van de slordige penseelstijl gezien kan worden – hebben ze zich er geen van allen ooit volledig van losgeschud en daarmee werd het gedachtegoed van Noel Sickles en Milton Caniff de basis van de op dat moment geboren striptaal. Het is zoals Jules Feiffer later zei toen hij die periode samenvatte: 'De poses van Caniff waren het begin en het einde van alles. Zijn kaakslag was dè kaakslag. Zijn sprong in het diepe dè sprong in het diepe. Zijn vallende man, zijn kus, zijn opgeheven wenkbrauw en zijn held die naar de horizon loopt waren hèt vocabulaire van de taal van de strip.'

Europa

Die invloed heeft nog lang doorgewerkt. Ook in Europa was dit te merken. Tekenaars als Jijé, Albert Uderzo (in z'n realistische werk), Jean Giraud en vooral Hugo Pratt zijn allemaal schatplichtig aan Caniff en Sickles. Omdat er regelmatig grote delen van hun werk werd herdrukt, konden dat soort tekenaars terug naar de bron en een aantal van hen deed dat graag. In Amerika heeft Jack Kirby er zijn eigen draai aan gegeven en omdat er zo ontzettend veel tekenaars zijn geweest die zich door hèm lieten inspireren, kun je daar nog steeds mensen aanwijzen die in feite in diezelfde school thuishoren. Ook Alex Toth is een groot verspreider van het gedachtegoed van Caniff en Sickles geweest, hoewel hij er een geheel eigen niveau van grafische versimpelling aan heeft toegevoegd. En hoewel het in Amerika door het werk van vele zwakke navolgers is verwaterd tot een vlakke imitatie van het origineel, grijpen zowel in Amerika als in Engeland steeds meer tekenaars terug naar de oorsprong van deze stijl. Tekenaars als Sean Philips (*Criminal*, *Marvel Zombies*), Charlie Adlard (*X-Files*, *Night of the Living Dead*), Mike Mignola (*Hellboy*), Tim Sale (*Heroes*) en Michael Lark (*Daredevil*) gebruiken het theatrale realisme van Caniff om hun eigen werk indringender te maken. Onze eigen trots Minck Oosterveer zou zelfs onder deze groep geschaard kunnen worden, zeker met z'n nieuwste strip, *Trunk*. Shawn Martinbrough heeft zelfs een boek gewijd aan de nieuwste incarnatie van deze stijl onder de titel *How to Draw Noir Comics*.

ger.apeldoorn@stripschrift.nl

THAT WAS A KILLER! HOW ABOUT YOU AND OL' DUDE SHAKIN' THIS NEXT ONE, RAVEN?
I'LL WAIT UNTIL YOU GET INTO A NUMBER THAT'S MORE MY STYLE!
...YEAH! YOU MIGHT RUIN THAT BEE-YOUTIFUL NEW DRESS ON A HOT NUMBER! LET'S GO, DUDE!
PLAY THE OTHER SIDE OF THAT, DUDE! BURMA'S JUST GETTING WARM ON THE JERSEY SIDE! SEND ME AND DEFEND ME!
MILTON CANIFF

LINKSMIDDEN – Zelfs de stomme Big Stoop blijkt een spannende achtergrond te hebben.

BOVEN – Zegels met Tony Sandhurst, Normandie Sandhurst-Drake en The Dragon Lady. LINKSONDER – Een striples van 1 augustus 1941.

The Complete Terry and the Pirates 1 t/m 6

Caniff
IDW 2007-2009
978-1-60010-100-7 (deel 1)
978-1-60010-142-7 (deel 2)
978-1-60010-144-1 (deel 3)
978-1-60010-195-3 (deel 4)
978-1-60010-247-9 (deel 5)
978-1-60010-348-3 (deel 6)
Prijs $49.99 per deel
352-368 pagina's
kleur (hk)

Berend Vonk

Spion voor volk en vaderland?

PETER BREEDVELD

Berend Vonk tekende een album vol surrealistische verhalen en absurdistische grappen bij elkaar. Maar spioneerde hij ook nog voor de Binnenlandse Veiligheidsdienst?

FOTO LORAINE BOOF-WES FOTOGRAFIE

BOVEN - Illustratie voor *AD*.
MIDDENBOVEN - Schets voor het omslag van *Avonturen, avonturen*.

RECHTSBOVEN - Omslag van *Avonturen, avonturen*, met eronder een illustratie die de achterzijde van *Avonturen, avonturen* niet heeft gehaald.

RECHTS - Illustratie voor *Het Financieele Dagblad*.

GEHEEL RECHTS - Drie avonturen die niet in het album *Avonturen, avonturen* zijn opgenomen.

In de jaren 1980 kreeg illustrator/schilder/cartoonist/striptekenaar Berend Vonk (1962), die toen nog aan de Maastrichtse kunstacademie studeerde, bezoek van twee ambtenaren van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD), tegenwoordig de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). Die ondervroegen hem omdat hij strips tekende voor het krakersblad *Bluf*. 'Eén van die mannen deed heel raar', vertelt Vonk. 'Die zat onder mijn tafel te rommelen, dus ik was ervan overtuigd dat hij afluisterapparatuur had geplant. Die avond heb ik de hele tijd naar quizzen en showprogramma's op televisie zitten kijken, om de indruk te wekken dat ik een normale jongen was. Ik ben er een tijdje totaal paranoïde van geweest. Ja, lach maar, kijken wat jij zou doen als de AIVD bij je langskwam.'

Vieze tekeningetjes

Vonk heeft zijn ervaringen verwerkt in een kort stripverhaal, dat is opgenomen in de prachtig vormgegeven bundeling *Avonturen, avonturen*, uitgegeven door Catullus, de stripuitgeverij van *Fokke & Sukke*-tekenaar Jean-Marc van Tol. *Avonturen, avonturen* (de voorkant belooft ons 55 hoofdpersonen en 237 bijfiguren) bevat korte verhalen en grappen die Vonk de afgelopen tien jaar voor verschillende media heeft gemaakt. De verhalen zijn allemaal nogal surrealistisch en absurdistisch en het avontuur met de BVD past daar naadloos tussen, ook al is alles waar gebeurd. Hoewel, 'alles'... Aan het slot blijkt Vonk door de BVD te zijn overgehaald om te spioneren. Dàt zal toch niet echt zo zijn gegaan? 'Daar laat ik met niet over uit', zegt Vonk.

Hij was betrokken bij veel linkse protestacties tegen kerncentrales. Hoewel een links activistisch verleden tegenwoordig slecht staat op je CV, houdt Vonk vol dat er in die tijd 'best goede dingen zijn gebeurd.'

Vonk heeft er wel eens over gedacht om het dossier op te vragen, dat de BVD ongetwijfeld over hem heeft aangelegd. 'Maar dat leek me uiteindelijk toch te veel bureaucratische rompslomp opleveren.'

Voor *Bluf* tekende hij een strip, *De klomp des doods*, over een kraker en zijn punkvriendinnetje die gevaarlijke staatsgeheimen ontdekten. De redactie wilde de strip op zeker moment niet meer omdat die te seksistisch zou zijn. 'Er kwamen namelijk geen homo's in voor', zegt Vonk schamper lachend. 'Ze vonden zichzelf vreselijk tegendraads en non-conformistisch, de redactieleden van *Bluf*, maar ze keken wel altijd naar soaps als *Dallas*. Intussen wilden ze anderen opleggen wat en hoe ze moesten denken.'

Bluf, dat was toch dat blaadje waar het gevallen GroenLinkse Kamerlid Wijnand Duyvendak bij zat? Heeft Vonk die toen ooit ontmoet? 'Nee, ik stuurde mijn werk altijd keurig per post vanuit Maastricht. Ik zag die mensen nooit. Ze hebben weleens een strip over me gepubliceerd, waarin ik een raar mannetje met een snorretje was, dat met zijn tong en het kwijl uit zijn mond vieze tekeningetjes zat te maken.'

Politiek tekenaar

Limburger Vonk heeft lange tijd in Amsterdam gewoond, en

nog een paar jaar aan de Zuid-Hollandse kust, in Noordwijk om precies te zijn. Maar uiteindelijk heeft hij de weg gekozen die veel Limburgse expats vroeg of laat in hun leven kiezen, terug naar de Heimat. 'We zochten, vanwege onze gezinsuitbreidingen (Vonk heeft inmiddels vier kinderen, van tien, acht, zes en vier jaar oud. PB), naar steeds meer woonruimte en die was in de Randstad op zeker moment niet meer te betalen', aldus Vonk. Nu woont hij in Geulle, een gat vlakbij Maastricht, recht tegenover een kruising met zo'n typisch Limburgs straatkapelletje met een Mariabeeld. Het geeft Vonks leefomgeving een zelfde surrealistische sfeer als zijn verhalen.

Hij woont in een huis waaraan, op zijn zachtst gezegd, nog het nodige moet gebeuren. 'Het is een kast van een huis met een tuin van honderd vierkante meter,' vertelt Vonk, 'maar het was zo goedkoop omdat bijna alles moet worden vervangen. De bedrading, het dak, de keuken, gewoon alles. Daar hadden we drie jaar voor gepland, maar we wonen hier nu vier jaar. Alleen het dak hebben we vorig jaar vernieuwd.'

Vonk maakt illustraties voor tal van bladen, waaronder *Ad Valvas*, weekblad van de Amsterdamse Vrije Universiteit, *Filosofie Magazine* en het vakblad *De Journalist*. Voor dagblad *Trouw* tekent hij wekelijks een politieke cartoon die opvalt omdat daarin zelden zijn politieke standpunt is verwerkt. 'Het gaat me meer om het duiden van een absurde situatie.' Daarnaast maakt Vonk schilderijen. Alles in dezelfde, zeer herkenbare stijl. 'Ik vind de afwisseling fijn, maar het liefst teken ik strips; al zijn die wel het zwaarst om te doen.' Van jongs af aan wilde Vonk politiek tekenaar worden, omdat de Nederlandse socialistische cartoonist Albert Hahn één van zijn helden was.

DE ZANGVERSTERKER VAN:
NAPALM DEATH
DOKTER, IK HOOR STEMMEN
ZE SPREKEN VAN LIJDEN, DOOD EN VERDERF...
AAN DE STEMMEN AN SICH KAN IK NIKS DOEN, MAAR ZOUJE NIET EENS SOLLICITEREN BIJ THE KELLY FAMILY?

De Micro van de Zangeres zonder Naam
A FAREWELL TO THE QUEEN PRODUCTIONS
OH MERIE...
SNIKSNIF
MERIE!?
STIL MAAR JONGEN, IK BEN GELUKKIG NU.
GA LIEVER DANSEN EN VROLIJK ZIJN MET DE MENSEN, ER IS AL NEERSLAG GENOEG..
GOEIE OUWE MERIE!
HMM, VOLGENS MIJ IS IE NIET GEAARD.

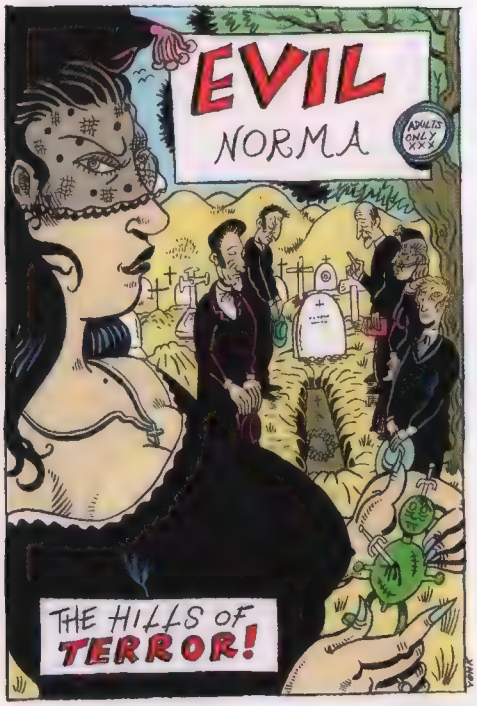

JOE'S ACHTERNAAM HEB IK NOOIT GEKEND EVEN SNEL ALS HIJ UIT MIJN LEVEN VERDWEEN, KWAM GERTI BRADOW ERIN. ZEVEN JAREN VAN INTENS GELUK VOLGDEN.....
DE WERELD ZIT VOL KLOOTZAKKEN, GERTI JIJ BENT ER OOK ZO EENTJE MAAR HET VERSCHIL IS DAT IK VAN JOU HOU.
DANK JE, JE BENT ZO EERLIJK

BOVEN,
VAN LINKS NAAR RECHTS -
- Omslagtekening geïnspireerd op EC Comics.
- Uit: *In de val, Jeanette.*
- Omslagtekening geïnspireerd op EC Comics.
- Stripje voor *Vrij Nederland.*

Uiteindelijk is Vonks werk niet erg politiek. Er is eerder een invloed merkbaar van de absurdistische avonturen waar vroeger de Vlaamse striptekenaars als Marc Sleen (*Nero*) en Willy Vandersteen (*Suske en Wiske*) het patent op hadden.
'Sleen is mijn jeugdheld, Vandersteen ook, maar *Suske en Wiske* kan ik nu niet meer lezen. Ik heb altijd een album van *Nero* naast mijn bed liggen, naast de andere boeken die ik lees voor het slapen gaan. Zoals Sleen zijn verhalen vertelde, zo probeer ik dat ook, met heel veel personages met wie de lezer zich kan identificeren en waarin mijn gedachtekronkels zo vloeiend mogelijk verwerkt zijn.

RECHTS - Tekening naar aanleiding van het pensioen van Vonks grote held Marc Sleen.

Dolly Parton

Die gedachtekronkels, zo zal de lezer van *Avonturen, avonturen* ontdekken, zijn nogal bizar. Vonk creëert in zijn verhalen een universum vol tragikomische personages die het nu eenmaal met hun eigen microkosmos moeten doen. Elvis Presley leeft er nog (bij een hospita in Duitsland) en er is een superheld in de vorm van een betonnen gebouw, die zich als een Jezus-figuur steeds opoffert in dienst van een mensheid die dat niet waard is. Vanwege het absurdistische surrealisme werd Vonk in een recensie al een opvolger van Kamagurka genoemd. 'Vind ik heel leuk, hoor, want ik vond vroeger de stripverhalen van Kamagurka heel goed, maar ik besteed meer aandacht aan de verhaalstructuur.'
'Het klinkt misschien bizar, maar mijn verhalen moeten wel kloppen', zegt Vonk. 'Het moet voor iedereen van het begin tot eind te volgen zijn.'
Vonks verhalen beginnen meestal met één beeld, dat hem voor ogen staat. 'Eén plaatje, meestal het eerste plaatje, en van daaruit teken ik verder. Dat vereist wel veel concentratie.'
Ook over de waargebeurde, autobiografische verhalen in *Avonturen, avonturen* ligt een dikke surrealistische mist. Ondanks de ingetogen verteltrant van bij voorbeeld het verhaal *The Nashville Debacle*, rond Vonks misgelopen ontmoeting met countryzangeres Dolly Parton, voelt het verhaal aan al een delirische droom. Het vreemdste aan het verhaal is wellicht dat Vonk, toch een beetje een bohémien, zo'n enorme fan blijkt te zijn van de – mag ik het zeggen? – nogal burgerlijk-Amerikaanse zangeres. 'Met Dolly Parton heb ik hetzelfde als met Willy Vandersteen en Marc Sleen', verklaart Vonk. 'Ze kan in een liedje van twee minuten op indringende wijze een compleet verhaal vertellen zoals bijna niemand dat kan.'
Nog een leuk weetje over Vonk, smakelijk verteld in het verhaal over het BVD-bezoek: Vonk is verslaafd aan chocola. 'Maar het moet wel Côte d'Or zijn', aldus Vonk.

ONDER - Illustratie voor *De Limburger.*
RECHTS - Twee politieke prenten voor *Trouw.*

Dode jonkheer

Eén van Vonks kinderen, de zesjarige Marnix, is ziek thuis en speelt met een grote kartonnen doos. Constant vraagt hij Vonks aandacht. Dan moet er weer een denkbeeldige spin uit

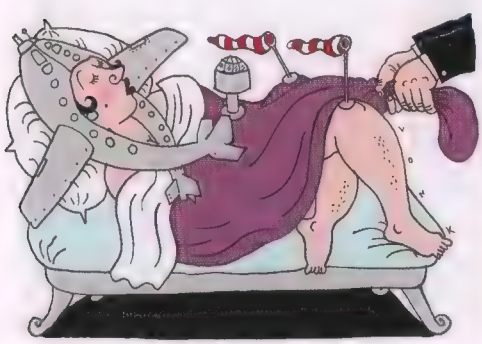

de doos worden gehaald, en ook moet Vonk een gat knippen in één van de wanden van de doos. Hij is een goeiige vader die braaf alle eisen van de jongen inwilligt.

Ik werk het liefst in de avonden en 's nachts, als alle andere gezinsleden naar bed zijn', vertelt hij. 'Ik kan dat een paar nachten volhouden, maar daarna moet ik mijn slaap wel inhalen. Wat dat betreft zou ik willen zijn als Willy Vandersteen, die maar vier uur slaap nodig had. Op maandag ging hij voor zijn ontspanning naar het café.'

Ook Vonk beweert met een 'graphic novel' bezig te zijn: iets wat een 720 pagina's dikke stripproman moet worden. *De honden van Baldur*, heet het en het vuistdikke boek is afgebeeld op een inlegvel in *Avonturen, avonturen*. 'Een epos', wordt ons beloofd, over 'Jeffry Broerfiguurs, 48 jaar, accountmanager bij Verleuningen BV' en zijn liefdesrelatie met Rhonda, die geestelijk gevangen wordt gehouden door een dode jonkheer'. Vonk heeft er nog niet één plaatje van getekend, niet één! 'Eh nee, en die 720 pagina's heb ik ook moeten bijstellen. De titel wordt ook anders en over het verhaal weet ik ook nog niet veel. Maar ja, als ik met Jean-Marc van Tol bel met een idee, wordt hij meteen enthousiast en dan kondigt hij dat al groots aan. Jean-Marc is de beste uitgever die je je kunt wensen'.

Het enige wat Vonk weet, is dat de hoofdpersoon in het aangekondigde boek aan het eind niet meer hetzelfde zal zijn dan aan het begin. 'En er zullen absurdistische wendingen in voorkomen, want mainstreamverhalen zijn er al genoeg.' Een voorpublicatie van het verhaal zal in het nieuwe literaire stripblad *Eisner* verschijnen. 'Dat wordt dus nog even hard doorwerken.'

peter.breedveld@stripschrift.nl

ADVERTENTIE

"DE STRIP-AAP"

Voortaan kun je al je strips vanuit je luie stoel bestellen!

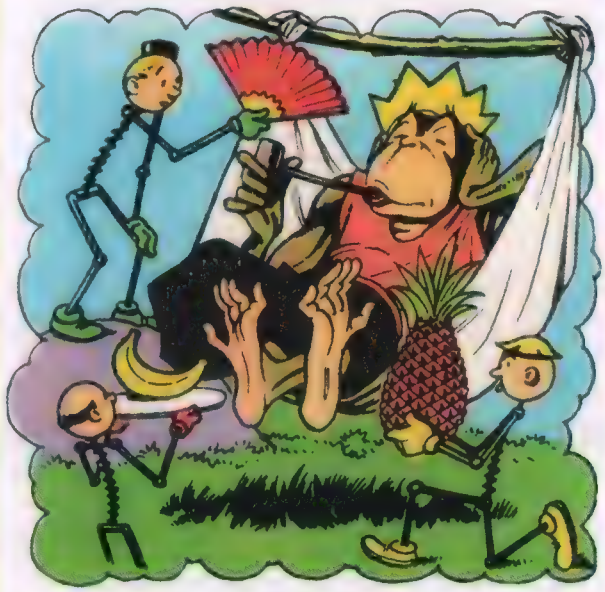

Al meer dan 10.000 strips online!

www.stripaap.nl

ADVERTENTIE

STRIPWINKEL WONDERLAND

wonderland productions

Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

Angoulême 2009
Waar Morris geen Vlaming is

GEERT DE WEVER

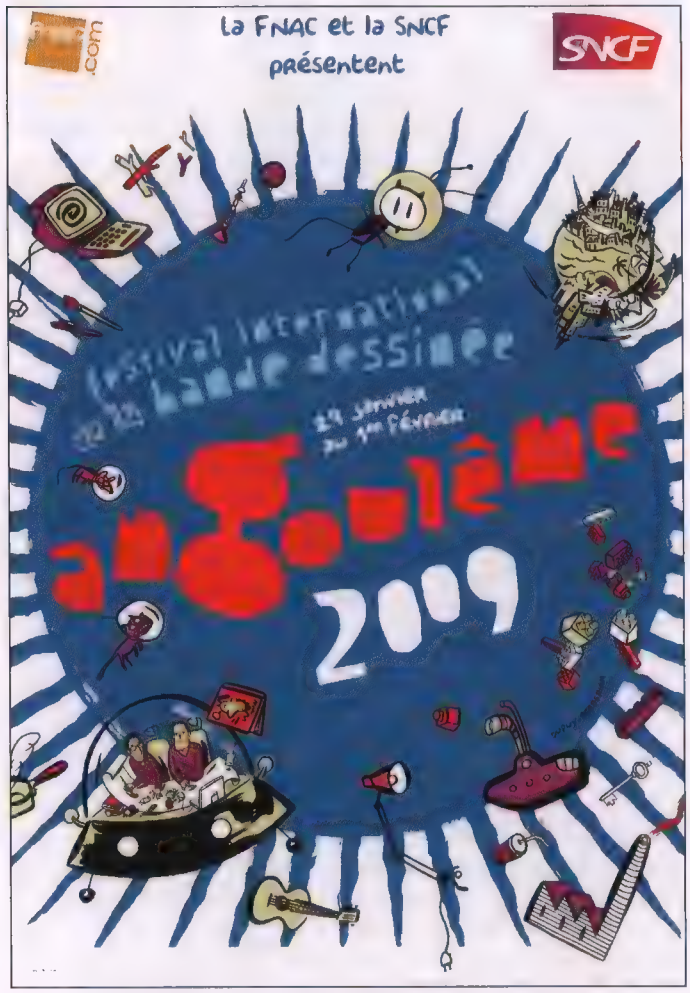

De zesendertigste editie van het stripfestival van Angoulême zit erop. Enkele prima expo's niet te na gelaten, waren ditmaal alle ogen gericht op de groepsexpositie van twintig Vlaamse stripauteurs. De nieuwe generatie, zeg maar, al wilde men dat vooral niet gezegd hebben. Niettemin werden de vele inspanningen om de Vlaamse strip er aan de man te brengen, meer dan beloond. De buitenlandse pers was lyrisch, verschillende Vlaamse auteurs werden op de schouders getikt door vooral Franse uitgevers. Een sfeerverslag vanaf de eerste rij.

Bussen met beeltenissen op de zijflanken van Kinky of Cosy of enkele Reiser-figuren, rijden af en aan. Het plein voor het stadhuis wordt bevolkt met tientallen plastic Bollies en Billies, overal in en rond de stadskern prijken opmerkelijke stripmuren, broodjeszaken verkopen *Asterix*-croissants en zelfs parfumeriezaken prijzen hun waren aan met papieren knapperds als Corto Maltese of Largo Winch. Het mag duidelijk zijn dat de hele stad in de ban is van het festival.

Frankrijk staakt, die eerste openingsdag, maar dat houdt de stripliefhebber niet tegen af te zakken naar het mekka van de Negende Kunst. De blikvanger van 2009 is de expositie rond Philippe Dupuy en Charles Berberian, de auteurs van ondermeer *Meneer Johan* die vorig jaar met de hoofdprijs gingen lopen. De opvallend grote expositie vindt plaats in het stripmuseum van Angoulême, waar het bijna de hele begane grond inneemt.

RECHTS – Omslag van *Loslopend wild*, een interviewboek met 14 Vlaamse stripauteurs van de nieuwe generatie.

Honderden originelen zijn er te bewonderen, verdeeld over kleine en grote ruimten. Leuk, maar buiten originelen is er weinig te zien en ik verlaat de expo nog voor ik alle kamers heb bezocht.

Het klinkt misschien raar, maar de groots opgezette Dupuy & Berberian-expo is bijlange na niet zo inventief als die van de Vlamingen. Onder de speelse kop 'Ceci n'est pas la BD Flamande' mochten twintig Vlaamse stripauteurs hun werken exposeren op het binnenplein van het stadhuis van Angoulême, een toplocatie waarvoor de Vlamingen de Fransen op hun blote knieën mogen danken. Het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL) begon twee jaar geleden met de voorbereidingen van die expo. De documentaire *De strip hertekend* en het boek *Loslopend wild* gingen er al aan vooraf, nu is er deze expo die nadien ook zal rondreizen op andere (buitenlandse) festivals of evenementen. De expo is relatief klein van oppervlakte, maar ze valt danig in

Het Fonds als agent

Normaliter wordt het – als het al gedaan wordt – verzorgd door de uitgevers zelf, maar daar hebben de kleinere uitgeverijen als Bries en Oogachtend budget noch mankracht voor: buitenlandse uitgevers warm maken voor hun uitgaven en auteurs. Sterker: Ria Schulpen van Bries was de grote afwezige op dit festival. Gespeculeerd werd dat ze haar burn-out nog niet heeft verwerkt, anderen wijdden haar afwezigheid aan het overlopen van tal van haar auteurs. Zo gaf Maarten vande Wiele zijn *I love Paris* net uit bij Oogachtend, terwijl ook Philip Paquet een boek bij Oogachtend zal uitbrengen.

Wat er ook van zij, het VFL fungeerde op het festival ook als agent en leurde onafgebroken met het werk van de auteurs. Tientallen buitenlandse uitgevers werden door hen bezocht. Van Baelen: 'We merken veel belangstelling voor Gerolf van de Perre, Randall C., Brecht Evens en Olivier Schrauwen op wiens tweede boek men wacht. Uiteraard is dit een eerste etappe, want deals worden hier niet afgerond. Toch merken we dat de belangstelling veel breder is dan ik op voorhand verwacht had.' Opvallend is volgens hem ook de manier waarop de Vlaamse auteurs zich profileren. 'Ze nemen geen afwachtende houding aan. Je voelt ook hun zelfvertrouwen toenemen. Het zijn niet de langer 'maar' de Vlamingen, neen, ze beginnen hun buitenlands potentieel te ontdekken. Als hier één ding duidelijk wordt is het dat we ons niet moeten verbergen.'

Oogachtend-uitgever Johan Stuyck zit zelfs in een erg gunstige positie. 'De afgelopen dagen hebben we gesprekken gevoerd met zowel de grote stripuitgeverij Futuropolis als het bescheidenere maar niet onbelangrijke Actes Sud – een literaire uitgeverij die jaarlijks zo'n tien grafische romans op de markt brengt – voor het nieuwe werk van Brecht Evens. Dat is nog niet gepubliceerd, maar al wel op de expo te zien. De onderhandelingen zitten nu al in een vergevorderd stadium, maar Brecht zal uiteindelijk moeten kiezen.' Verder kreeg hij er belangstelling voor Maarten vande Wiele en Randall C., 'maar wanneer diens Engelstalige versie van *Slaapkoppen* in de winkels ligt, zal het nog sneller gaan.'

Dat de expo de belangstelling voor de Vlaamse auteurs aanwakkert, valt vooral op bij de grote nabijgelegen Vlaamse verkoopstand. Linda Torfs, van de Antwerpse stripwinkel Mekanik die de stand beheert, zegt dat zelfs vele Fransen, die geen Nederlands spreken, de boeken van Marvano, Luc Cromheecke (*Plunk!*), Ilah (*Cordelia*) en Kim (*Esther Verkest* en zijn cartoonwerk) komen kopen. 'Heel veel mensen zijn verrast dat Ilah en Kim onvertaald zijn gebleven (Een poging om *Cordelia* enkele jaren geleden in het Frans te vertalen, had niet het gewenste effect, GdW).' Dat is ook Stuyck niet ontgaan. Hij wil nu proberen Kim en Ilah aan de Fransen te slijten. 'En als dat niet lukt, ga ik ze zelf in het Frans proberen uit te geven,' klinkt het strijdlustig.

Naast de belangstelling voor de auteurs kreeg het VFL de afgelopen dagen ook de vraag van Poolse, Britse, Argentijnse, Scandinavische en zelfs Russische organisatoren van stripfestivals om de Vlaamse expo *Ceci n'est pas la BD Flamande* te laten reizen. Van Baelen mag dan ook tevreden terugblikken. 'Volgend jaar komen we terug. We zijn nu aan het bekijken hoe we dat precies zullen organiseren.' Even later klinkt het nog enthousiaster: 'De komende drie jaar komen we zeker en vast terug naar Angoulême. Dit werkt, namelijk.'

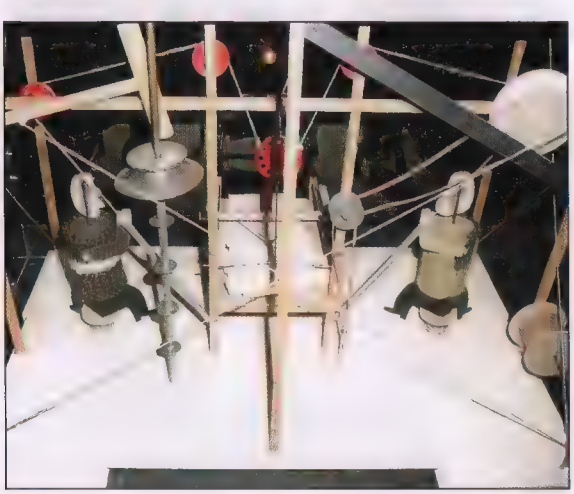

LINKSMIDDEN – Een ingewikkelde opstelling in de expo rond Dupuy en Berberian.

LINKS – Expo van Maarten Vande Wiele, die zich volledig richtte op zijn nieuwe grafische roman *I love Paris*.

RECHTS – Bollie en Billie kregen vanwege het vijftigjarig jubileum een buitenexpo vlakbij het stadhuis, waar op het binnenplein de Vlaamse expo werd ingericht.

ERNAAST – Lucky Luke op een zijmuur van een winkelstraat.

RECHTS – Het straatbeeld van Angoulême tijdens het festival.

ERNAAST – Detail van de expo van Jeroen Janssen.

RECHTSONDER – Detail van de expo rond Ilah.

Spielberg spreekt

Het festival bleek al snel een hoogtepunt voor de talloze *Kuifje*-fans. Niet in de vorm van een expositie, maar in de vorm van een zogenaamde Convention Message van de Amerikaanse regisseurs Peter Jackson en Steven Spielberg die speciaal gemaakt leek voor dit stripfestival. *'No pictures please'*, klonk het in het auditorium van het Stripmuseum. De grootste geheimhouding was vereist, want in enkele minuten tijd lichtten de in Jansen en Janssen-kostuum verklede heren hun enthousiasme toe omtrent de komende *Kuifje*-verfilming, een zogenaamde *motion capture film*. Veel kwamen de bezoekers niet te weten. Bedoeling was enkel de fans toe te spreken voor de aardigheid.

Nick Rodwell, die de zakelijke belangen van Moulinsart behartigt, had nadien ook nieuws omtrent het komende Hergé-museum in Louvain La Neuve dat in juni van dit jaar de deuren moet openen. Het budget zou €15.000.000 bedragen en jaarlijks worden tweehonderdduizend bezoekers verwacht. Joost Swarte, die instaat voor de aankleding van het museum, liet weten dat de gezamenlijke ruimte 3600 vierkante meter bedraagt en dat de eerste en tweede etage zijn voorbehouden voor permanente exposities. Op het gelijkvloers openen tijdelijke expo's. De eerste zal een *making off*-expo zijn rond het museum, op de tweede staat China centraal naar aanleiding van de manifestatie Europalia.

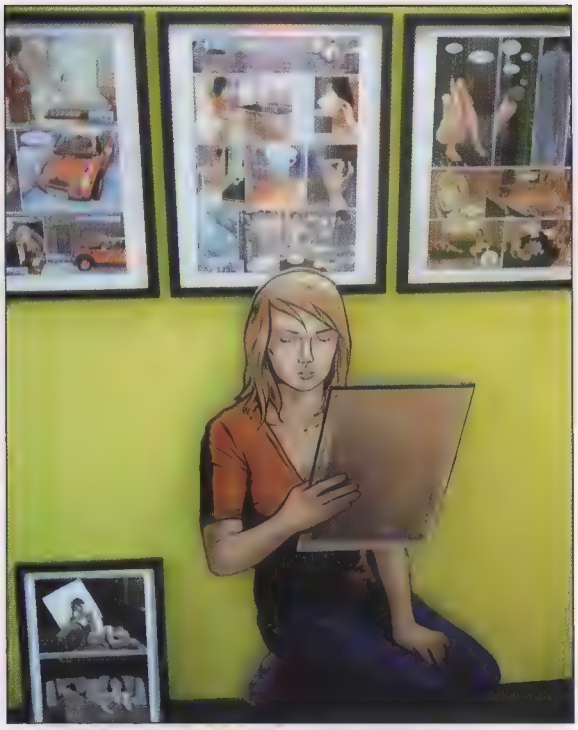

LINKS – De expo van Kristof Spaey.

ERNAAST – De expo van Reinhart Croon.

de smaak bij de bezoekers. Weinigen die het weten omdat het VFL niet de moeite deed om het kenbaar te maken, maar in feite is deze expo te danken aan het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal. Het was bij hen aan wiens mouw het VFL trok om een expo van dit kaliber in Angoulême van de grond te krijgen, en het was daar waar de eerste contacten met Benoit Mouchard, de artistiek directeur van het stripfestival van Angoulême, tot stand kwamen. Mouchard zag brood in de expo, maar wilde enkel met het VFL in zee gaan als het Belgische Stripmuseum er bij betrokken werd. Het zou uiteindelijk ook de technische ploeg van het Brusselse Stripmuseum zijn die de ideeën van de twintig exposerende auteurs moest vertalen naar evenveel mini-expootjes.

Tot de twintig exposerende auteurs behoren Kim Duchateau, Ilah, Pieter de Poortere, Brecht Evens, Randall C., Judith Vanistendael, Conz, Serge Baeken, Maarten vande Wiele, Stedho, Jeroen Janssen, Philip Paquet, Nix, Olivier Schrauwen, Simon Spruyt, Kristof Spaey, Gerolf van de Perre, Reinhart, Stijn Ghisquière en Luc Cromheecke.

Die laatste is de vreemde eend in de bijt. In eerste instantie zou de expo de nieuwe generatie Vlaamse auteurs centraal stellen, maar enkele dagen voor het festival werd die term bijgesteld. Cromheecke publiceert immers sinds 1984 in het weekblad *Robbedoes*, is bekend in Frankrijk, werd reeds tweemaal genomineerd in Angoulême en behoort tot de tussengeneratie, niet tot de nieuwe generatie. Hij is wellicht om zijn naambekendheid gevraagd.

Vijftiger Marc Legendre, die eerst gevraagd werd voor deze expo, had een en ander wellicht aangevoeld en bedankte voor deelname. Later hield ook Steven Dupré de boot af. Waar deze expo dan precies voor staat, weten ze bij het VFL ook niet precies. Blijkbaar wilde men de nieuwe stripstijlen uit Vlaanderen aanprijzen, maar met de precieze communicatie daaromtrent liep het vaak mank. In brochures is nog steeds de term 'nieuwe generatie' te zien, net als op de website van het VFL die een dag voor het festival nog ijlings wordt aangepast.

Het zal de bezoekers een rotzorg zijn. Het oog wil ook wat, en wat dat betreft hebben de Vlamingen het goed voor elkaar. Los van het feit dat deze expo er anderhalf jaar geleden op papier spectaculairder zou hebben uitgezien – auteurs kregen toen een container ter beschikking waarmee ze hun ding mochten doen – mag de Vlaamse delegatie er zijn. Alle twintig auteurs hebben een kleine ruimte naar eigen goeddunken ingericht. Dat leidt tot een gezellige en fijne mix van stijlen, indrukken, kleuren en creatieve ideeën. Pieter de Poortere (*Boerke*) situeert zijn werk tegen het decor van een peepshow, Jeroen Janssen (*Bakamé*) trekt de bezoeker via plastic jerrycans, oude golfplaten en een bananenboom naar zijn Afrikaanse strips, jazzmuziek weerklinkt in de box van Philip Paquet (*Louis Armstrong*), de boordcomputer van een ruimteschip is het decor waarin Simon Spruyt zijn werken voorstelt en Stedho (*Aardvarken*) leverde een urinoir af waar sommige tegels vervangen zijn door zijn werken. Centraal daarin staat een condoomautomaat.

Maar niet iedereen leverde een geslaagd stukje expo af. Conz had er niets beter op gevonden dan van zijn ruimte een gigantische muur te maken, waarbij zijn stripplaatjes in miniatuurformaat te zien zijn in een over de gehele lengte aangebrachte barst. De bedoeling ontging menigeen, en het is de slechtst denkbare zelfpromotie die je kan maken. Jammer was ook de slechte afwerking van vele opstellingen. Vele auteurs maakten gebruik van zelfklevend papier dat vaak over alle panelen werd geplakt. Helaas was die onprofessioneel aangebracht, met een opvallend blobberend effect, dat ondermeer bij Vande Wiele een jammerlijke uitstraling had – al werpt het VFL ook op dat sommige auteurs rijkelijk laat waren met het inleveren van hun bijdragen. Een dag later blijkt het euvel voor het grootste gedeelte te zijn bedwongen. Vande Wiele, wiens hele expo-luik stond of viel met het felroze zelfklevende papier, kan weer lachen.

Los daarvan onderstreept deze expo de eigenzinnigheid van de – laten we de term toch maar gebruiken – nieuwe genera-

De prijzen

Nog even de belangrijkste prijzen op een rijtje: De Fransman Blutch kreeg de Grand Prix, de belangrijkste prijs van het festival. Hij mag volgend jaar als president van het festival de honneurs waarnemen en krijgt een grote expo. Judith Vanistendael, die als enige Vlaamse auteur genomineerd was, mocht dan favoriet zijn, ze kreeg de prijs voor revelatie van het jaar niet. Beste album van het jaar ging naar *Pinocchio* van Winshluss, die er dit jaar een expo had. Hij maakte samen met Marjane Satrapi de film *Persepolis*. De rechten van het winnende album werden inmiddels gekocht door uitgeverij Silvester.

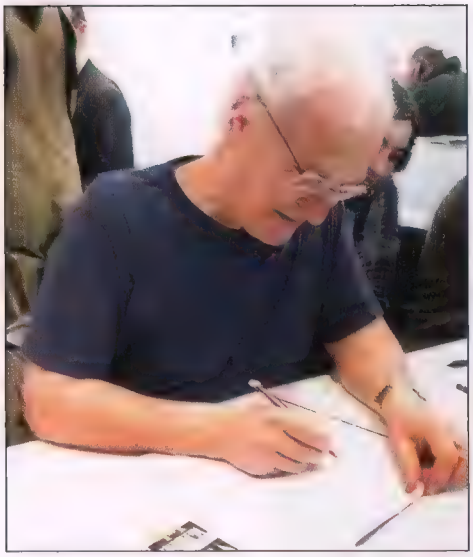

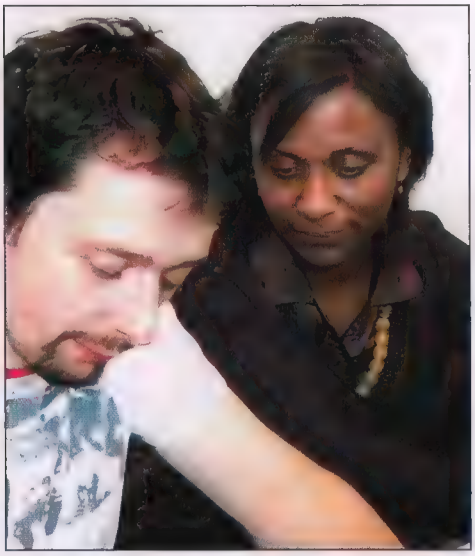

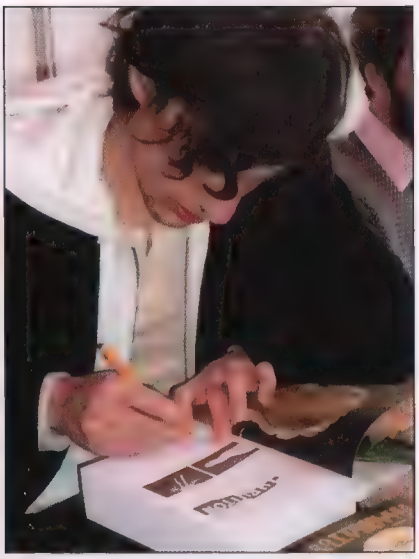

BOVEN –
van links naar rechts signeren
- Jean Giraud/Moebius.
- Clément Oubrerie en Marguerite Abouet, de makers van *Aya uit Yopougon*.
- Fantagraphics-auteur Dash Shaw, maker van het 720 pagina's tellende *The Bottomless Belly Button*.

tie Vlaamse stripauteurs. Met een expo als dit lok je volk, en gezien het feit dat enkele auteurs ondertussen vertaald zijn (zoals Randall C., Cromheecke, Reinhart, Vanistendael, Paquet, Schrauwen) mag je ook belangrijk volk verwachten. Buitenlandse uitgevers kwamen al vóór het drukke weekend naar de Vlaamse uitgeversstand. Volgens Oogachtend-uitgever Johan Stuyck toonde uitgeverij Futuropolis die eerste dag reeds interesse in Brecht Evens, na het zien van zijn werk op de expositie. Even later werd bekend dat Pieter de Poortere een lang *Boerke*-album zou tekenen voor Glénat. Samen met Randall C., die zijn *Slaapkoppen* aan Casterman wist te verkopen, is hij de eerste die de overstap maakt naar een grote uitgeverij.

Morris miskend

Slechts weinigen die het gezien hebben omdat het bijna verborgen staat opgesteld in een ruimte los van de expo-tent op het binnenplein, maar aan de Vlaamse expo gaat een apart luik vooraf. Daarin worden de Grote Vlaamse Vier summier op een voetstuk gezet: Bob de Moor, Marc Sleen, Willy Vandersteen en Jef Nys. Een beetje pijnlijk wel, want Morris ontbreekt op het appèl. Dat is opmerkelijk.

De best verkopende Belgische stripauteur is immers niet Hergé met Kuifje, maar Morris met Lucky Luke. De initiatiefnemers vonden het echter niet nodig om hem bij de grote vier onder te brengen. In eerste instantie werd door het Fonds inderhaast opgemerkt dat Morris door het publiek eerder tot de Waalse auteurs wordt gerekend. Dat is uiteraard een slap excuus, want het komt er op neer dat het Fonds vast wil houden aan die algemene teneur, die reeds in vroegere jaren voet aan de grond kreeg door jaloerse oudere, typische Vlaamse auteurs.

De kans om die geschiedvervalsing of miskenning aan te pakken, werd niet gegrepen. VFL-directeur Carlo van Baelen verdedigde het ontbreken van Morris met het argument dat er nu eenmaal keuzes gemaakt moesten worden. Dat dit een keuze is die de stripvisie van het Fonds in één klap op losse schroeven zet, is echter evident. Waarschijnlijker is dat men de oervaders van de typische Vlaamse volksstrip centraal wilde zetten, en daar had de internationaal gerichte Morris niets mee te maken.

In ieder geval is dat geen excuus en kan je een keuze als dit alleen maar betreuren, zeker als je achteraf in een Franse krant Morris als Waalse tekenaar beschreven ziet staan. Kans gemist, heet dat.

Het VFL heeft wellicht iedereen ter vriend willen houden en zette in laatste instantie één paneel neer waarop de tijdslijn werd geduid van andere Vlaamse auteurs, ook zij die het sinds jaar en dag goed doen in het buitenland, waaronder Griffo, Dupré, Marvano en uiteraard Morris. Maar meer dan

RECHTS – Ook Kinky & Cosy waren nadrukkelijk aanwezig.

ERNAAST – Het urinoir van Stedho.

LINKS – **De stand van uitgeverij Soleil werd druk bezocht door liefhebbers die met rugzakken en stoeltjes 'kampeerden' tijdens het wachten op een handtekening van hun favoriete auteur.**

name-dropping is het niet. Op dat vlak heeft het Fonds zich slecht laten adviseren.

Maar voor sommigen moet blijkbaar de hele Vlaamse strip hier vertegenwoordigd zijn. Een knap staaltje polderkritiek staat in de stripspecial van *De Standaard*, die een week voor Angoulême verschijnt en waar Strip Turnhout ontgoocheld is dat de erfgenamen van de grootmeesters, zoals ondermeer Hec Leemans en Merho, geen prominentere rol toebedeeld krijgen. Ze zouden zelfs niet vermeld worden in de programmateksten over Vlaanderen in Angoulême. Dat klopt niet, want hun namen prijken wel op een tijdsbalk bij de miniexpo over de vier grootmeesters. Om het met de woorden te zeggen van iemand van het VFL: 'Als we die volkstekenaars op dit festival zouden exposeren, zouden we op hoongelach onthaald worden. Dat is geen promotie voor de Vlaamse strip, laat staat dat iemand interesse zou tonen ze te vertalen.' 'Vriendjespolitiek...', zucht een journalist bij het aanhoren van die kleine controverse, 'in de Vlaamse stripwereld krijg je dat blijkbaar onmogelijk weg.'

Los daarvan wordt de expo onthaald op positieve geluiden. Het VFL is er niettemin in geslaagd om met een kostenplaatje van €200.000, toegezegd door minister van Cultuur Bert Anciaux, zowel de documentaire *De strip hertekend*, het boek *Loslopend wild* als deze expositie af te leveren en dat te presenteren op het grootste stripfestival van Europa. Als promotie voor (de boeken van) de nieuwe generatie, kan dat tellen.

Bovendien is de expo rond de Vlamingen van hogere kwaliteit dan de klassieke gastland-tentoonstellingen die je hier en daar op internationale stripfestivals te zien krijgt. De *Bittercomix*-expo die op dat moment in het stripmuseum van Angoulême plaatsvindt en de Zuid-Afrikaanse strip centraal stelt, is slechts een opeenstapeling van originelen. Op dat vlak mogen de makers van de Vlaamse expo een pluim op hun hoed steken.

geert.de.weyer@stripschrift.nl

ALLE FOTO'S © HET BEELDVERHAAL, AMSTERDAM

Arno

De kleine succesjes die de eerste twee festivaldagen werden gescoord, zij het meer uit monde van de buitenlandse pers dan van de bezoekers, werden vrijdagavond gevierd met een optreden van Arno, die blijkbaar zeer populair is in Frankrijk. Hij stond toe dat twee striptekenaars, Nix en Johan de Moor, tekeningen bij zijn optreden maakten. Hoewel een staande ovatie Arno en Co te beurt viel, had op het Vlaams feest achteraf iedereen zo zijn mening over het werk van beide stripauteurs.

Kleine jongens worden groot, en zo bleken heel wat jonge ex-studenten van het Sint Lucas-instituut in Brussel, wiens naambekendheid nu eindelijk zelf is toegenomen, voor het eerst hun mening te ventileren over hun voormalige leraar Nix, die zichzelf in de pers de titel hoogleraar gaf, maar slecht parttime gastdocent was. Het feit dat hij aan het begin van dit schooljaar samen met De Moor werd ontslagen op de stripafdeling, voedde wellicht die ongehoorzaamheid. Ondertussen blijken de afdelingen illustratie en strip te zijn samengesmolten, in een laatste poging stripmakers er te laten afstuderen. Opvallend was dan ook hoe Nix die avond geen enkel contact zocht met zijn generatiegenoten, net zoals dat ook andersom niet gebeurde.

Die interne oorlogjes kwamen niet ter ore van de mensen van het VFL, die toen al van een succes spraken. 'De expo lijkt zijn werk te doen als referentiepunt naar talloze buitenlandse uitgevers', wist een glunderende Van Baelen in zijn speech te vertellen. Voor hen zou *Ceci n'est pas la BD Flamande* een grootse, amusante portfolio zijn, waaruit op aangename wijze aan scouting gedaan kan worden.

Net zoals de Franse (kwaliteits)pers sprak ook Paul Gravett, één van de meest gerenommeerde Britse stripjournalisten, vol lof over deze expo en het talent van de nieuwe generatie. 'Ik ben blij dat de Vlaamse generatie is losgekomen van de Vandersteen-generatie van typische Vlaamse volksstrips. Dat wist het grote publiek niet. Dat had men ook zeker niet verwacht, maar een expositie als dit breekt met die vooroordelen. We merken nu ook dat deze generatie geen school, geen beweging is. Ze doen gewoon hun eigen ding.' Gravett is vooral onder de indruk van Randall C., Gerolf van de Perre en Brecht Evens, de jongste van de exposanten. 'Evens is fantastisch. Zijn laatste werk is volledig in waterverf. Superb! Van de Perre wordt ook steeds beter. Het duurde even voor hij als schilder de striptechnieken wist te beheersen, maar hij wordt steeds meer stripmaker.'

Strips in Zuidoost-Azië

Terug van weggeweest

JOHN A. LENT
VERTALING RICHARD MOOK

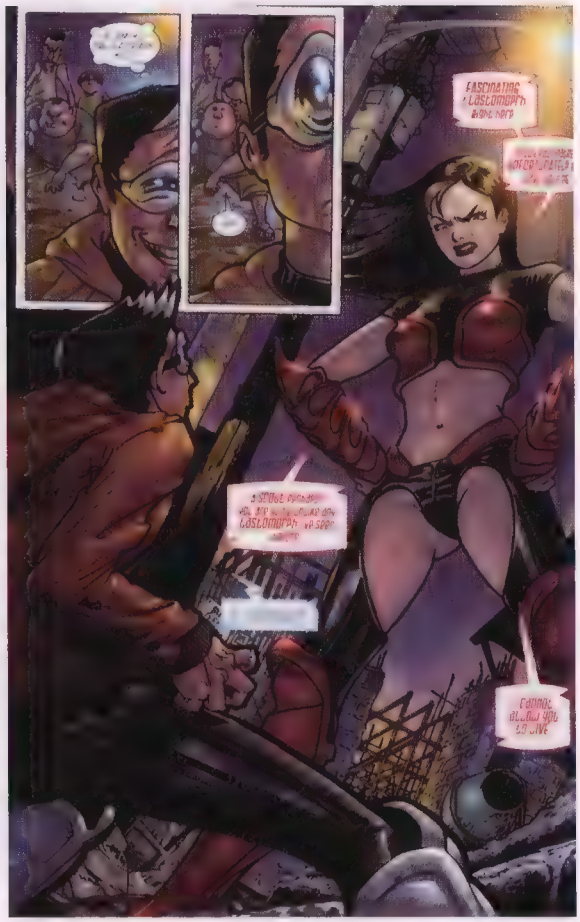

In de jaren 1960 en 1970 maakte de stripwereld in Zuidoost-Azië diverse bloeiperiodes door. Vooral op de Filippijnen speelden *'komiks'* een grote rol. Deze gouden tijd liep in de jaren 1980-1990 ten einde. De strip in Zuidoost-Azië leek op sterven na dood. In de zich snel veranderende Aziatische wereld werden strips als irrelevant beschouwd. De sector kreeg te maken met jongeren met meer interesse voor nieuwe media en gadgets, uitgevers die in hun jacht naar meer winst slecht werk publiceerden en instabiele nationale economieën. Talentvolle tekenaars zochten hun heil in het buitenland. De laatste jaren is er echter weer een stijgende lijn zichtbaar, voornamelijk dankzij de stijlinvloed van Japanse manga en nieuwe uitgevers, jonge stripmakers en toenemende professionalisering.

BOVEN Mars Ravelo (1916-1988) is een grootheid binnen de Filippijnse stripwereld. Eén van zijn klassiekers is *Lastikman* over een buitenaards wezen dat op aarde belandt en op de Filippijnen als superheld de misdaad bestrijdt. Arnold Arre (tekenaar) en Gerry Alanguilan (tekst) maakten er een nieuwe versie van.

RECHTS - Het humorblad *Ujang* van de Art Square Group, Maleisië.

De Japanse invloed in de regio Zuidoost-Azië is vandaag de dag groot. Tekenaars nemen de Japanse stijl massaal over en de winkels liggen vol vertaalde Japanse titels en lokaal uitgegeven manga's. In Indonesië ging de nationale stripindustrie bijna ten onder aan manga, dat daar nu een marktaandeel van tachtig procent heeft. De grootste Indonesische stripuitgever Elex Media Komputindo geeft maandelijks tussen de zeventig en tachtig titels uit: het merendeel manga, maar ook Koreaanse manhwa, Chinese manhua en lokale strips. Tot de manga behoren series als *Nakayoshi: Gressl*, *Hanalala*, *Shonen Magz* en *Shonen Star*, die allemaal vervolgverhalen uit de gelijknamige Japanse bladen bevatten. Hoofdredacteur Ratna Sari A. legt uit dat bij de keuze voor een mangatijdschrift gekeken wordt naar de populariteit ervan in Japan en of ze goed bij het 'Indonesische sentiment' aansluiten.

Dat Indonesische uitgevers overstappen naar Japanse strips is vooral een financiële keuze. Strips importeren is goedkoper dan lokale tekenaars aan het werk zetten. Wat daarbij meespeelt, is dat er weinig belangstelling bestaat voor originele binnenlandse producties. Lokaal gemaakte strips hebben vaak traditionele verhalen als onderwerp of zijn kopieën van buitenlandse strips. Onder zowel Soekarno als Soeharto lagen maatschappelijke kwesties in Indonesië te gevoelig om als onderwerp voor strips te dienen.

De strips die in Indonesië worden gemaakt, zijn dan ook meestal manga-imitaties: een blinde zwaardvechter als held, een held die dom is als hij wakker is en sterk is als hij slaapt, of een lelijke jongen die oosterse vechtsporten leert. De populariteit van manga stimuleert jongeren in die stijl te tekenen en ook andere aspecten van de Japanse cultuur over te nemen. Zo werd naar aanleiding van de succesvolle manga *Hikaru no Go* een nationale go-competitie in Indonesië in het leven geroepen.

Japanse overheersing

Ook in andere landen is de manga-invloed prominent zichtbaar. In Singapore brengt Chuang Yi onder licentie mangatitels van Japanse uitgevers op de markt, zo'n driehonderd in totaal. Asiapac Books vertaalt manga's in het Engels en publiceert traditionele Chinese verhalen in mangastijl. Eind jaren 1990 ontstonden in Singapore naar Japans voorbeeld stripcafés en stripbibliotheken. Vergeleken met Japanse manga's hebben Singaporese manga's kleinere oplagen en een minder seksueel getinte inhoud. Ook richten ze zich voornamelijk op (Chinese) mannen.

GEHEEL LINKS - Catalogus van Asiapac Books, Singapore. ERNAAST - Vietnamese piratenedities van *Doremon* en Disney-strips.

In Maleisië verschijnen in tegenstelling tot in Singapore nog altijd piratenuitgaven van Japanse manga's. Lokale tekenaars gebruiken de techniek, stijl en sfeer van manga's voor binnenlandse tijdschriften als *Ujang*, *Apo?*, *Kreko*, *Blues Selamanya* en titels van de Art Square Group. Ook elders in Maleisië is de Japanse invloed zichtbaar. Zo is de tweejaarlijkse Comics Fiesta, begonnen in 2002, vooral op manga en anime gericht, met onder meer doujin-kraampjes (doujin: liefhebbersuitgaven), cosplay (verkleedpartijen geïnspireerd op manga, anime of computergames) en muziekvideo's. De Amerikaanse boekwinkel Borders in Kuala Lumpur heeft tal van op anime en manga geïnspireerde beeldjes te koop en de krant *Malaysia Star* heeft een vaste rubriek met manganieuws en -recensies.

In Thailand zorgde de auteurswet uit 1995 voor een halvering van het manga-aanbod. Niettemin nemen illegale manga-uitgevers nog altijd meer dan een vijfde van de markt in. De vijf grote uitgevers geven enkel manga of Thaise strips in Japanse stijl uit, met als gevolg dat typisch Thaise personages verdwenen zijn. De manga- en animeliefde in Thailand is zo groot, dat meubelbedrijf Siam Rungreung zijn meubels versierde met Japanse stripfiguren, in een succesvolle poging de instroom van goedkoop Chinees meubilair in te dammen en de eigen verkoop te bevorderen.

In de Filippijnen ontwikkelde zich een genre dat *'Pinoy manga'* wordt genoemd. Deze strips staan onder meer in *Mango Jam* en in Tagalogtalige stripbladen (*'komiks magasins'*) voor kinderen. De rooms-katholieke kerk op de Filippijnen zet manga en anime in om de jeugd kennis te laten maken met de bijbel. Kinderen kunnen op hun mobieltjes diverse op Japanse strips geïnspireerde passages en figuren uit de Bijbel downloaden en zo Jezus tot sms-maatje maken. Onder president Marcos zijn strips ingezet voor het promoten van gezinsplanning en andere overheidscampagnes. In reactie op de kritiek dat *'Pinoy-manga's'* weinig origineel zijn, voegen Filippijnse mangatekenaars binnenlandse maatschappelijke en culturele achtergronden aan hun verhalen toe om ze een nationale sfeer te geven.

Revival

Overheden, scholen en ouders in Zuidoost-Azië uiten regelmatig kritiek op manga's: de strips zouden vol seks en geweld zitten, gevaarlijke normen en waarden omarmen en binnenlandse producties uit de markt drukken. Een positief effect van de Japanse invloed is echter dat jongeren opnieuw interesse tonen in een medium dat op sterven na dood was. Het wereldwijde mangafenomeen heeft bovendien lokale ondernemers en kunstenaars gestimuleerd zich op strips te storten. Dit heeft geleid tot tal van relatief jonge bedrijven, zoals de Art Square Group in Maleisië, Chuang Yi, M.G. Creative en Comix Factory in Singapore, Mango Comics en Nautilus Comics op de Filippijnen, Elex Media Komputindo in Indonesië en Nation, New Venture Generation en Siam Intercomics in Thailand. Om het hoofd boven water te houden, houden ze zich ook bezig met merchandising, grafische romans en games-, lifestyle- en amusementstijdschriften.

Vooral op de Filippijnen is de heropleving van de stripmarkt goed zichtbaar. In de eilandengroep gingen in de jaren 1960-1980 van tientallen *komiks*-titels twee miljoen exemplaren over de toonbank. In de jaren 1990 daarentegen was de sector min of meer afgeschreven. In een interview in september 2007 weet Hugo (Boboy) Yonzon III, voorzitter van Yonzon Entertainment Syndicate, de tot voor kort deplorabele staat van de *komiks*-sector aan kapitalistische uitwassen en hebzucht, nationale economische crises, afnemende alfabetisering en nieuwe amusementsmogelijkheden. Yonzon vervulde een katalysatorfunctie in de *komiks*-revival. Met zijn vrouw Guia en andere familieleden richtte hij in 2001 Mango Comics op, dat stripklassieken herdrukte als *Darna* en *Lastikman* en een eigen *komiks*-reeks opzette voor het hogere segment (de rijken en middenklassers die gespecialiseerde

ONDER - Herdruk van de klassieker *Darna* door Mars Ravelo, Filippijnen.

RECHTS - *Leaves of Glaz* (Cyan Abad-Jugo en Maisa Deluria). Uit: *Mango Jam*, Filippijnen.
ERNAAST - *Legenda Sawungkampret* (Dwi Koendoro), Indonesië.

Jurus cari selamatnya Sawung ternyata menjadi strategi tambahan yang disambut sorak-sorai penonton. Penonton menyangka Sawung unjuk kebolehan. Padahal
HWARAKADAH!
Na ip kemana see?
Kok gak ada yang ngrewangi aku, see? (Kok tidak ada yang membantuku sih?)

winkels bezoeken). Tot 'mango's' behoren *Mango Jam* (voor meisjes van 8 tot 14) en het satirische tijdschrift *Mwahaha*. Begin 2007 tekende Yonzon een overeenkomst met Sterling Paper Products voor het uitgeven van Tagalogtalige (Tagalog: Austronesische taal op deze archipel) romantische boeken in stripvorm. Deze waren bedoeld voor een breed publiek en kostten tien peso's, een tiende van de gebruikelijke prijs voor een *komik*. Yonzons revivalstrategie steunt op marktsegmentatie, nichemarketing (herdrukken van classics), tijdschriftextraatjes en reclame.

Maar Yonzon is niet de enige die *komiks* nieuw leven in wil blazen. De productieve *komiks*-schrijver (meer dan achthonderd verhalen) en filmproducent/-regisseur Carlo J. Caparas en zijn vrouw Donna Villa schreef samen met de Nationale Kunst- en Cultuurcommissie en de Komisyon ng Wikang Filippino een wedstrijd voor jonge schrijvers en tekenaars uit. Hun inspanningen leverden resultaat op, want in 2007 vond als vervolg het eerste nationale *komiks*-congres plaats. Capares ontving een onderscheiding uit handen van president Arroyo die ook nog eens vijf nieuwe *komiks*-titels (Sterling Paper Products) aanprees: *Tagalog Komiks*, *Gwapo Komiks*, *Super Funny Komiks*, *Pilipino Klasiks* en *OFW Super Stories*. Deze laatste titel richt zich op geëmigreerde Filippijnen met heimwee.

Andere factoren die erop duiden dat de Filippijnse *komiks*-industrie een nieuwe start heeft gemaakt zijn het verschijnen van stripromans, de continuering van het Manila Comics Creation Seminar, de komst van nieuwe uitgevers als Gilbert Monsanto's Sacred Mountain Publications (met als eerste titels *Rambol* en *Tropa*) en de oprichting van collectieven als Gerry Alanguilan's Komekero.

Politieke schaduw

In Indonesië trachtte de Lembaga Pengkajian Komik Indonesia (Commissie voor Indonesische stripstudies) vanaf 1992 de nationale stripindustrie nieuw leven in te blazen met seminars en panels. In 1995 zag de Masyarakat Komik Indonesia (Indonesische Stripvereniging) het licht. De vereniging inspireerde vooral studenten tot het oprichten van allerlei collectieven, zoals Animik, Bajing, Kirikomik, Komikita en Karpet Biru. Ook durfden uitgevers als Mizan, Gramedia Komik en Grasindo het aan nieuwe titels op de markt te brengen.

In een interview uit 2007 zei cartoonist en animatorveteraan Dwi Koendoro dat de echte ontwikkelingen plaatsvonden na 1998, toen de 'donkere schaduw van Soeharto's Nieuwe Orde' wegtrok. Sindsdien hebben studenten nog diverse andere stripcollectieven opgericht en zijn er verschillende

VAN LINKS NAAR RECHTS -
- Het door manga geïnspireerde meisjesblad *Mango Jam*, Filippijnen.
- *Mwahaha*, humortijdschrift uit de Filippijnen.
- Het undergroundblad *Indicomic*, Indonesië.

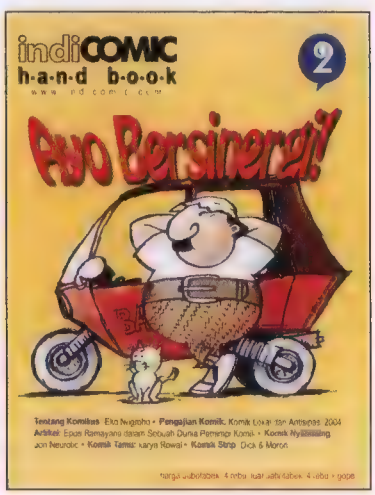

VAN LINKS NAAR RECHTS -
- Omslag van *Legenda* (zie linkerpagina) door Dwi Koendoro, Indonesië.
- 'Hoe-teken-ik-strips' door Toni Masdiono, Indonesië.
- Het tijdschrift *Sequen*, Indonesië.

bijeenkomsten georganiseerd, zoals een strip- en animatieweek. Bedrijven gingen stripwedstrijden sponsoren en de Akademi Samali werd opgericht, een open, onafhankelijke gemeenschap met als doel het verbeteren van de kwaliteit van het werk en het stimuleren van discussies. Volgens Koendoro wordt een snellere groei van de Indonesische stripindustrie tegengehouden door de 'politieke wervelstorm' (kabinetswisselingen, veranderde wetgeving, enzovoorts) die het land teistert. In januari 2008 omschreef *Jakarta Post* de Indonesische strips, die in de jaren 1990 op de markt kwamen, als 'avonturen van helden naar Europees voorbeeld, die vochten als Amerikanen en gepresenteerd werden als Japanse animatie'.

In Maleisië is de stripcultuur pas recent in de belangstelling gekomen. In het afgelopen decennium liet de Art Square Group flink van zich horen, met vijf door manga beïnvloede tijdschriften, te weten *Gempak* (tweewekelijks, oplage 80.000), *Utopia*, *Starz*, *Hype!* en *Comic King* (in het Mandarijns) en als sponsor van het jaarlijkse Malaysian Comics Carnival. *Gila-Gila*, het andere grote Maleisische tijdschrift naast *Gempak*, bevat meer cartoons dan strips. *Gila-Gila* maakt deel uit van Creative Enterprise, dat al sinds 1978 humoristische tijdschriften uitbrengt. In de afgelopen jaren zijn er belangengroepen opgericht, waaronder de Komik Factory, die cursussen en workshops organiseert, en Pekomik, de vereniging van Maleisische striptekenaars die op bijeenkomsten vitale kwesties als de slechte betaling, het gebrek aan erkenning en auteursrechtenbescherming aan de orde stelt.

Voorzichtig optimisme

In Thailand heeft de stripwereld nog te weinig kunnen profiteren van het geld dat de overheid de animatie- en multimediasector heeft toegezegd. Thaise stripuitgevers, meestal onderdeel van grotere (kranten)uitgeverijen, brengen wel veel titels op de markt. Tot de lokale stripromans behoort de reeks *Knowledge Comic* van EQ Plus Publishing, die de levens van binnen- en buitenlandse historische figuren in beeld brengt (zoals Jeanne d'Arc, Columbus en Daniel Beach Bradley, een missionaris die de eerste krant van Thailand begon). Andere series zijn *A Day Story Comic*, de boeddhistische verhalenreeks van Amarin Books en verzamelde krantenstrips als Yod's *Daily Dirty Jokes*.

Cambodja kende in de jaren 1980 na het wrede regime van Pol Pot een korte opleving op stripgebied, waarna de sector echter, deels als gevolg van de concurrentie van computergames weer in verval raakte. Ing Phouséra, beter bekend als de in Parijs wonende Cambodjaanse tekenaar Séra, probeert de belangstelling voor strips opnieuw op te wekken en tegelijkertijd de aandacht te vestigen op de gruweldaden van de Rode Khmer. Hij gaf in Cambodja workshops, organiseerde een tentoonstelling van zijn werk en gaf een bloemlezing met strips van aanstormende Cambodjaanse stripmakers uit. Het meest bemoedigende nieuws is de belangstelling voor strips in landen waar het medium voorheen niet bestond. In 2007 vond in Brunei bij voorbeeld de eerste stripworkshop voor jongeren ooit plaats. Het jaar daarop koos de Japan Foundation de Bruneise hoofdstad Bandar Seri Begawan als locatie voor zijn elfde Aziatische stripfestival. Tot de plaatselijke tekenaars die aan dit festival deelnamen behoorden Rahim bin Jahit (bekend als Cuboi) en een aantal Bruneise studenten (wier werk echter als manga-imitaties werd beschouwd).

Isolement

Technologische ontwikkelingen, mondialisering en netwerkvorming zijn ook aan de Zuidoost-Aziatische stripwereld niet ongemerkt voorbijgaan. Zowel professionele als amateurtekenaars tonen hun werk steeds vaker op het internet, bij voorbeeld op stripgerelateerde websites als Myanmar e-Cartoon Network, Weekly Myanmar Cartoon & Entertain-

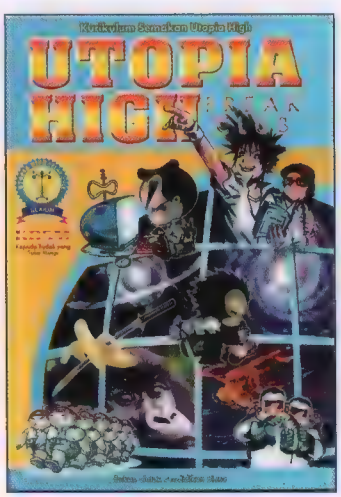

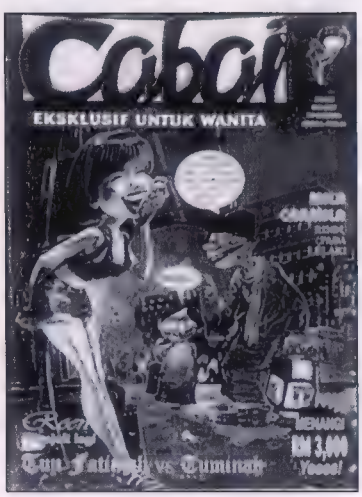

VAN LINKS NAAR RECHTS -
- Manga-invloeden: *Gempak*, Maleisië.
- *Utopia High*, Art Square-titel, Maleisië.
- *Cabai*, Maleisië.

RECHTS - *The Story of Tongdaeng*, Thailand. Uit respect is de koning in silhouet getekend.
ERNAAST - Een strip van Badue Publications, Thailand.

ment News of Philippine Komiks Message Board. Een jaar of vijftien geleden bevonden de meeste Zuidoost-Aziatische tekenaars zich nog in een isolement en waren ze onbekend met en bij hun collega's in de buurlanden. Maar dat is nu veranderd. De Maleisiër Lat (Mohamed Nor Khalid) geniet een wereldwijde bekendheid, een Amerikaanse bloemlezing bevatte het werk van vijftien Singaporese stripmakers en hier en daar zijn Zuidoost-Aziatische strips te zien op internationale stripfestivals.

Verder is de verkoop en distributie van aanzien veranderd: van op een mannelijk publiek gerichte stripwinkels en verkoopstalletjes langs de weg naar strip-/internetcafés en (strip-/boek)winkels die zowel mannelijke als vrouwelijke lezers aantrekken. Het vrouwelijke lezerspubliek groeit als gevolg van Japanse meisjesstrips (shoujo) en op vrouwen gerichte strips over homoseksuele jongens (yaoi) en vrouwvriendelijke verhalen (*Cabai*, een Maleisisch humormagazine 'exclusief voor vrouwen'). Ook werken er meer vrouwelijke schrijvers/tekenaars (in Indonesië is het merendeel van de jonge striptekenaars vrouw en werken ze voor uitgaven van Elex Media Komputindo).

Ook zijn de genres verbreed: de zwaar op de traditionele verhalen leunende lokale strip heeft aan populariteit ingeboet. Naast de populair geworden manga is er tegenwoordig ruimte voor grafische romans en zelfs alternatieve strips (waaronder Althonk's *The Bad Times Story* in Indonesië en de *Hesheit*-reeks in Thailand). Humortijdschriften – vooral in Maleisië, waar soms wel vijftien humorbladen om de gunsten van het publiek strijden – doen het ook goed.

Symbolisch voor de hernieuwde opleving van de stripmarkt zijn de succesvolle bewerkingen en spinoffs, zoals de wedergeboorte van *komiks*-films in de Filippijnen, de tekenfilms op basis van bij voorbeeld Lats *Kampong Boy* en Jaafar Taib's *Jungle Jokes* in Maleisië en *Pang Pond* in Thailand, en radio- en televisieprogramma op basis van strips, zoals Johnny Lau's *Mr. Kiasu*, het boek dat *'kiasuïsme'* (de behoefte van Singaporezen om de beste te zijn) propageert als nationale eigenschap.

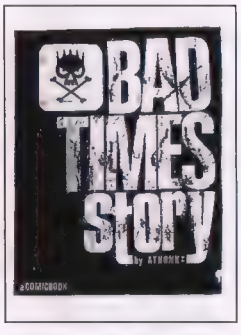

BOVEN - *Bad Times Story*, een undergroundstrip van Athonk, Indonesië.

Erkenning

Wat de krantenstrip betreft lijkt er in de afgelopen jaren weinig veranderd te zijn. Op de Filippijnen en in Indonesië bevatten de grote dagbladen nog altijd een flink aantal lokale strips in de eigen taal. In Singapore en Maleisië krijgt de lezer dagelijks een mix van een paar lokale en buitenlandse strips voorgeschoteld. Thaise dagbladen bevatten over het algemeen één of twee lokale gagstrips (soms politiek getint) en op zondag afleveringen in kleur van Amerikaanse strips.

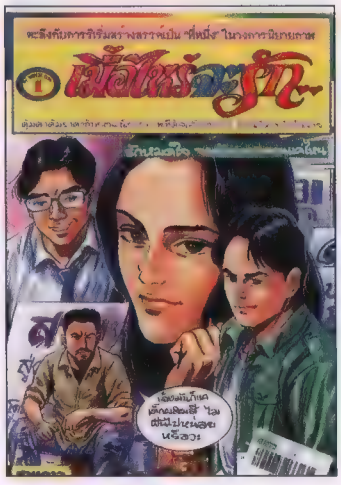

VAN LINKS NAAR RECHTS -
- Voorbeeld van een lokale Thaise strip, een zogenaamde 'One-Baht-comic'.
- Het stripboek *A Day Story Comic* van het collectief Gang, Thailand.
- Thaise undergroundstrip uit de *Hesheit*-reeks.

De beperkte groei van Zuidoost-Aziatische krantenstrips is te wijten aan geld (buitenlandse strips zijn goedkoper), politieke druk vanuit de overheid/maatschappij en het geringe belang dat aan kranten wordt gehecht.

Politieke cartoons zijn altijd afhankelijk van het soort regering dat aan de macht is. In Birma, Cambodja, Vietnam en in mindere mate in Singapore, Maleisië en Indonesië maken de officiële instanties het de cartoonisten moeilijk politieke kwesties op een directe wijze ter sprake te brengen. Zij beperken zich bij hun onderwerpkeuze tot sociale problemen of proberen hun boodschap op subtiele wijze over te brengen. De meest uitgesproken politieke tekenaars zijn in Thailand te vinden, want zelfs de van oudsher vrije Filipppijnse tekenaars hebben veelal te maken met zelfcensuur vanwege de oligarchische controle op de dagbladen. In sommige gevallen hebben politieke tekenaars hun land zelfs verlaten om in ballingschap verder te werken (zoals Birmese tekenaars die vanuit Thailand werken) of een financieel aantrekkelijker afzetgebied te vinden (zoals sommige Filippijnse tekenaars die naar Singapore gingen).

Misschien wel de grootste verandering voor Zuidoost-Aziatische tekenaars in de afgelopen vijftien jaar is de groeiende erkenning en professionaliteit. Zo werden individuele tekenaars bekroond (met als bekendste voorbeelden Lat en Chai Rachawat; de laatste voor het illustreren van twee boeken van de Thaise koning Bhumibol Adulyadej). Veelzeggend is dat hamburgerketen McDonald's twee hamburgers baseerde op personages van Lat en Johnny Lau: Kampungburger en Kiasuburger.

De toenemende professionaliteit van de beroepsgroep valt te zien aan het ontstaan van tekenaarsverenigingen, stripbeurzen in Maleisië (Comic Fiesta), Indonesië (Komikasia), en de Filippijnen (Komikon), plannen voor een Filippijns stripmuseum, wedstrijden, tentoonstellingen, prijzen en stripcursussen op sommige universiteiten.

Toch is waakzaamheid op zijn plaats. De afhankelijkheid van het succes van manga is wel erg groot. Dit Japanse fenomeen, dat ook in de VS, Europa en andere delen van Azië deel van de stripwereld is uit gaan maken, speelt met verve de rol van reddingsboei voor een professie die er geleidelijk aan weer bovenop is gekomen. Toch zou het gezond zijn als de Zuidoost-Aziatische regio ook weer met eigen producties een levensvatbare strategie kan uitstippelen, in plaats van imitaties van manga of werk dat op manga geïnspireerd is.

LINKS - Uit: *Daily Dirty Jokes*, Thailand.

john.lent@stripschrift.nl

ADVERTENTIE

Na *Suster en Wiebke* en *De lichtroze ridder* waagde Tom Bouden zich opnieuw aan een parodie. Ditmaal werden niet *Suske en Wiske* of *De rode ridder* door de mangel gehaald, maar wel de gehele Vlaamse stripscene, en vooral dan de clichés en/of geijkte formules die daar aan voorafgaan. In *Paniek in stripland* passeren zo'n honderd papieren (oude) bekenden de revue, van Flip de papegaai tot de koningin van Onderland. Een gesprek.

Tom Bouden
Paniek-schepper in stripland

GEERT DE WEVER

Het omslag van – voluit – *Kroepie en Boelie Boemboem: Paniek in stripland* zet al meteen de toon. Het verwijst met niet mis te verstane kleuren naar *Het Jampuddingspook*, oftewel het dertiende *Jommeke*-album. De dreigende schaduwfiguren op de achtergrond stellen Krimson, Bahaal, Geraard de duivel en de Koningin van Onderland voor, titelpersonage Boelie Boemboem leende Kuifjes outfit en wie goed kijkt ziet een verwijzing naar *Blake en Mortimer* in zowel het buizenstelsel rechts (ook te zien op het omslag van *Het Gele Teken*) als in de houding van één van beide hoofdfiguren.

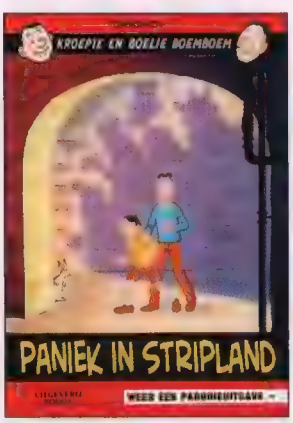

Het verhaal start op het jaarlijkse congres voor striphelden, waar oude vergane helden als Pats en Trezebees, meneer Snoek, Rikkie, Kari Lente, en Quick en Flupke innig keuvelen over voor hen essentiële thema's (waaronder: Moeten huisdieren praten of zwijgen?) met hedendaagse figuren als Esther Verkest, Urbanus en Robbedoes. Tezelfdertijd worden ergens anders in stripland de voorbereidingen getroffen voor het jaarlijks congres van stripprofessoren. De meest verstrooide aller profs, Gobelijn, slaagt er even later in om alle stripfiguren onzichtbaar te maken. De stripslechteriken die hun congres even verderop houden, maken van de gelegenheid gebruik om alle stripprofessoren te ontvoeren zodat zij alvast nooit de onzichtbaarheid van de helden ongedaan kunnen maken. Kortom: paniek in stripland. Slechts drie onbekende snoeshanen kunnen de situatie omkeren: Kroepie, Boelie en hun sprekende konijn Zoef.

Een heel album lang kan alles wat in de reguliere stripreeks niet kan of mag: Geraard de duivel die Anatool een 'stomme mislukte travestiet' noemt, Hergé die zijn collega's toespreekt, Sidonie die met nieuwe borsten pronkt of Esther Verkest die Fanny introduceert bij de workshop Lettertypen ('altijd handig als je internationaal wil doorbreken').

'Ik had wat tijd over tussen twee albums van *FC De Kampioenen* (waaraan hij als assistent meewerkt. GdW) en zocht een project om die tijd op te vullen,' begint Tom Bouden. 'Op dat moment had ik zes scenariopagina's klaar liggen voor een verhaal waarin ik speelde met de regels van de strip. Ik wilde die verder uitwerken, maar met die zes pagina's op zich kon ik eigenlijk verder niets doen. Toen herinnerde ik me dat ik ooit eens een verhaal wilde maken waarin alle stripslechteriken samenspannen tegen de verzamelde striphelden. Ik heb die twee dingen samengevoegd en het resultaat is een ietwat uit de hand gelopen tussendoortje.'

Het is niet je eerste parodie. Eerder moesten *Suske en Wiske* en *De rode ridder* het al ontgelden. Je gaf te kennen dat je parodieën leuk en makkelijk vond. Dat 'makkelijk' moet je toch even uitleggen.

Tom Bouden: Ik vrees voor de mensen in mijn omgeving dat ik me nogal veel vragen stel over het waarom van iets. Als ik een verhaal volg, of dat nu in een strip, op tv of in de bioscoop is, stel ik me vaak de vraag waarom ze iets op een bepaalde manier vertellen, waarna ik in één ruk door meteen een betere oplossing voor dat ene verhaaltechnische element probeer te bedenken. Ik herinner me dat ik dat al als kind deed. Waarom spreken Suske en Wiske altijd van dat onnatuurlijk geschreven Nederlands? Waarom zijn het altijd dezelfde figuren die de avonturen beleven? Betekent dat dat hun buren ook zoveel avonturen beleven, of juist niet? Hoe komt het dat Jommeke Anatool niet herkent als hij vermomd is? Waarom zien we als lezers maar af en toe een denkballon? Dat soort dingen. En na zo'n dertig jaar lang ondergedompeld te zijn in duizenden verhalen zie ik een cliché

Paniek in stripland

Bouden
Nouga 2008
ISBN 978-90-75099-15-7
Prijs €7,95
24 pagina's
kleur (sk)

ondertussen van mijlenver aankomen. Ik vind het zeer leuk om te spelen met clichés; ze te verdraaien of uit te vergroten.
In mijn *En daarmee basta!*-scenario's doe ik dat ook heel vaak. Verhalen als *Mysterie in Immateria* of *De mistmaniak* zijn evenveel parodie als *Suster en Wiebke*.

Naar verluidt heb je ooit een stripscenario voor *En daarmee basta!* gemaakt waarin de Vlaamse stripscene gehekeld werd. Maar dat werd afgekeurd. Waarom?
Ha, uit dat scenario komen die zes pagina's die aan de basis lagen voor *Paniek in stripland*. Ik hekelde daarin niet echt de Vlaamse stripscene, maar de slechteriken van dienst waren wel twee stripverzamelaars. En in plaats van de traditionele schat draaide het verhaal rond twee waardevolle, originele strippplaten. Maar mijn uitgever vond, al dan niet terecht, dat zo'n onderwerp te ver afstond van de leefwereld van kinderen. Zijn 'njet' heeft tot dit album geleid.

Opvallend genoeg maak je geen enkele stripheld belachelijk. Als je al iets belachelijk maakt, dan zijn het de clichés van de Vlaamse strip, of zie ik dat verkeerd?
Nee, dat zie je helemaal niet verkeerd. Ik spot een beetje met het ego van Robbedoes, maar voor de rest neem ik de personages serieus. De meeste Vlaamse stripfiguren zijn overigens zulke grote karikaturen dat je daar al niet veel meer aan kan overdrijven.

Wat is voor jou het grootste verschil tussen de Vlaamse en Waalse strip?
De slordigheid van het scenario is het eerste wat me te binnen schiet. Heel wat Vlaamse strips, vooral die van vóór pakweg 1975, hangen als los zand aan elkaar. Je kan echt zien dat ze van dag tot dag werden verzonnen. Dat heeft natuurlijk alles te maken met de snelheid waarmee gewerkt moest worden. Wil je als Vlaamse stripauteur een beetje goed inkomen verdienen, dan moet je toch jaarlijks minstens drie albums of meer maken. Natuurlijk leidt het tekenwerk daar vaak onder, ook al kent Vlaanderen een paar zeer goede tekenaars. Ik ben zelf niet meteen 's werelds beste tekenaar en prijs me altijd gelukkig dat ik 'maar' moet concurreren met de Vlaamse stripstijl.

Zijn de helden Kroepie en Boelie Boemboem voor dit album verzonnen?
Ja en nee. Als stripfiguren bestonden ze nog niet eerder, maar als figuren wel. Ze zijn een beetje een persoonlijke *inside joke*. En ik wil dat zo houden. Voor de gemiddelde striplezer zijn Kroepie en Boelie gewoon nietszeggende stripfiguren, voor ingewijden betekenen ze een beetje meer. Omdat ik die kring ingewijden zo klein mogelijk wil houden, ga ik daar verder niets over vertellen.

Konden de namen van je helden eigenlijk nog onnozeler?
Die namen zijn eigenlijk heel natuurlijk ontstaan. Het is nooit mijn bedoeling geweest onnozele namen te verzinnen, maar ik geef toe dat ze behoorlijk debiel klinken. Gelukkig is dat in de stripwereld eerder regel dan uitzondering. Helaas schijnt niemand te beseffen dat zowel Kroepie als Boelie Boemboem als achternaam hebben. Ze zijn dus familie van elkaar, maar verder is het me niet helemaal duidelijk wat hun onderlinge relatie precies is. Een beetje als bij Bert en Ernie, denk ik.

PANIEK IN STRIPLAND

een avontuur met
KROEPIE en BOELIE BOEMBOEM

ZATERDAG, DRIE UUR 'S MIDDAGS. MISSCHIEN VROEGER, MISSCHIEN LATER. HET KAN OOK EEN ANDERE DAG ZIJN, OP HET JAARLIJKSE CONGRES VOOR STRIPHELDEN.
EN, WELKE WORKSHOP VOLG JIJ DIT JAAR?
IK BEN INGESCHREVEN VOOR 'BREEK UIT DE KADERS'.
IK WOU DIE EERST OOK NEMEN, MAAR IK HEB UITEINDELIJK GEKOZEN VOOR 'MANGA-CHOREOGRAFIEEN'.
DAT IS VEEL TE MODERN VOOR MIJ. IK HOU HET LIEVER EENVOUDIG.
EN? EEN BOEIENDE OCHTEND GEHAD?
YEP. IK HEB DE WORKSHOP 'ANDERE LETTERTYPES' GEVOLGD. DAT IS ALTIJD HANDIG ALS JE INTERNATIONAAL WIL DOORBREKEN.
EN HEB JE IETS BIJGELEERD?
O ja, dit elegant lettertype bijvoorbeeld. Dit is veel minder belastend voor mijn stembanden dan mijn normale lettertype
IK DENK DAT IK HET WAT RUSTIGER AAN GA DOEN. NA MEER DAN 100 VERHALEN MAG DAT WEL.
DAT DACHT IK INDERTIJD OOK, MAAR DE FANS GUNNEN ME GEEN RUST.
EUM... SORRY DAT IK U STOOR, MAAR WIJ ZIJN NIEUW HIER. WEET U MISSCHIEN WAAR DE CURSUS 'VLOEKEN IN SYMBOLEN' DOORGAAT?
DIE KANT UIT, NAAST 'DE KUNST VAN HET BEWEGINGSLIJNTJE'.
AMAI, DAT JE DAT AAN TWEE VAN ONZE GROOTSTE STRIPMONUMENTEN DURFDE VRAGEN!
ACH, DAT ZIJN OOK MAAR MENSEN VAN INKT EN PAPIER, NET ALS WIJ.

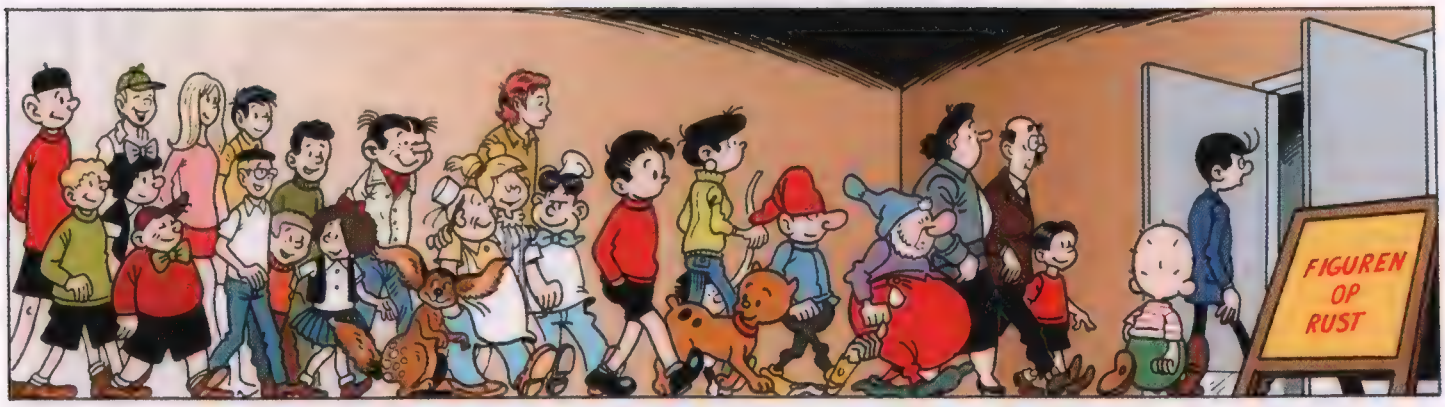

Vlaamse stripauteurs die in het buitenland publiceren... je kan ze op twee handen tellen. Jij bent er één van. Je werk verscheen in Frankrijk, de Verenigde Staten, Duitsland, Groot-Brittannië en Italië. En dat met een welbepaald genre: de humoristische homo-erotische strip. Ben je verrast door dat succes?

Euhm, je vergeet Spanje. *(grijnst)* Maar om eerlijk te zijn: het voelt niet echt aan als een succes. De oplages zijn zelden echt groot. Maar het is natuurlijk wel leuk dat ik in zoveel talen te lezen ben, ook al word ik altijd over het hoofd gezien als iemand ergens iets schrijft over vertaalde Vlaamse stripauteurs. Wellicht is mijn werk niet artistiek genoeg.

Weet je, af en toe hoor je een succesvolle commerciële stripauteur klagen dat de Vlaamse strip niet vertaald wordt omdat die strips te Vlaams zijn. Ik vind dat onzin. Als je iets maakt dat origineel is, of opvallend, is het helemaal niet moeilijk om vertaald te worden. Ik heb daar in ieder geval niet veel moeite voor hoeven te doen. Het volstond om een genre te kiezen waar niet veel anderen mee bezig zijn. Ook al spelen die strips zich heel vaak af in een typisch Vlaams decor en werk ik in een tekenstijl die alleen hier ècht populair is.

ZIE JE WEL, TOTALE WILLEKEUR VAN DE SCENARISTEN! IK HEB AL TIENTALLEN KEREN GEPOOGD DE WERELD OVER TE NEMEN, EN IK LOOP NOG STEEDS VRIJ ROND.

***Paniek in stripland* staat als een album op zich, maar zou zich uitermate lenen voor een reeks, niet?**

Eigenlijk niet. Je kan niet telkens weer blijven spelen met de regels van het genre. Na een tijdje zou ik mezelf beginnen te herhalen en zou *Kroepie en Boelie Boemboem* in niets verschillen van andere reeksen. Ik denk dat ik hoogstens nog één verhaal met dezelfde figuren zou kunnen maken. Ik heb een ideetje in mijn hoofd, maar daarvoor zou ik met verschillende tekenaars moeten samenwerken. Ik heb daar tot nu toe met één tekenaar over gesproken, en die zou dat blijkbaar heel graag doen, dus misschien komt het er ooit van.

Het omslag is een overduidelijke persiflage op *Jommeke*. Mogen we daar uit afleiden dat Jommeke of Jef Nys jeugdhelden van je zijn? Of moeten we je nostalgie in de schaduwfiguren op het omslag zoeken?

Jommeke is een behoorlijk ondergewaardeerde strip. Ik heb alle 243 albums gelezen, en daar schaam ik me helemaal niet voor. Zowel Nys als zijn opvolgers zijn zeer verdienstelijke auteurs die al meer dan vijftig jaar op een even hoog niveau blijven werken. Ik zou met plezier ingaan op de vraag een *Jommeke* te schrijven.

Maar de personages die op het omslag staan, staan daar vooral omdat ze èn de bekendste stripslechteriken zijn, èn een herkenbaar profiel hebben. Dat heeft niets te maken met nostalgie, ook al ken ik al die personages sinds mijn kindertijd. Ik heb sowieso al niet veel last van nostalgie. Als een oude strip beter is dan een nieuwe, is dat niet omdat ik hem in mijn kindertijd heb gelezen, maar alleen omdat die nieuwe slechter gemaakt is – wat gelukkig niet zo vaak gebeurt. Het is alleen jammer dat er in de Vlaamse populaire strip zowel vormelijk als inhoudelijk zo weinig wordt vernieuwd.

Heb je al reacties gekregen van de Vlaamse auteurs? Enkelen, waaronder Dirk Stallaert, Jef Nys en Paul Geerts spelen namelijk zelf een rolletje.

Een paar collega's hebben positief gereageerd, ja. Toevallig waren dat telkens mensen die zelf niet voorkomen in de strip. Met één van die collega's, die ik overigens zeer bewonder, heb ik ondertussen afgesproken dat ik een scenario voor hem ga proberen te schrijven. Hopelijk krijgen we dat ook gepubliceerd.

Nog geen gezeur gehad met de tekenaars of erfgenamen van bepaalde reeksen?

Nee hoor. Maar ik hou me dan ook mooi binnen het wettelijke kader van de parodie. En het zal je misschien opgevallen zijn dat ik geen enkel bestaand personage bij naam noem. Voor hetzelfde geld zijn het gewoon dubbelgangers. Bij een 'lastig' personage zoals Kuifje heb ik bewust zijn gezicht niet in beeld gebracht. Zijn achterkant is al herkenbaar genoeg.

HOE WIST DE POLITIE DAT ZE HIER MOESTEN ZIJN?
SIMPEL. IK HEB ZE GEBELD TOEN WE NOG OP PAGINA 20 WAREN. ER HING EEN TELEFOON IN EEN VAN DE GANGEN.

De Duitse homo-uitgeverij Bruno Gmünder begon enkele jaren geleden met een eerste (Engelstalige) vertaling van je werk. Navraag leert dat de twee voorlopig verschenen Bouden-titels goed verkopen.

Bij Bruno Gmünder zijn twee albums verschenen die meteen in het Engels zijn gepubliceerd. Er bestaan geen Nederlandse versies van. Wat wel jammer is, want hier in België zijn die strips dus amper bekend. Maar ik klaag niet. Er zijn inderdaad behoorlijk wat exemplaren verkocht van die relatief dure albums, wat in mijn ogen alvast een succes is, maar bij Bruno Gmünder zit ergens een boekhouder die heeft uitgerekend dat hun stripuitgaven minder opbrengen dan hun andere uitgaven. Dus is de kans klein dat er nog veel nieuwe albums gaan volgen. Tenzij ik bereid zou zijn helemaal zonder tekst te werken.

Hoe zit het overigens met je volgende literaire verstripping voor uitgeverij Atlas? En is die even opmerkelijk als je Oscar Wilde-verstripping van *The Importance of Being Ernest*?

Mijn stripversie van de schandaalroman *Tom Jones* ligt er al een klein jaar te wachten. Blijkbaar moet ik nog wat geduld oefenen. Of de strip even opmerkelijk als *Het belang van Ernst* zal zijn, weet ik niet. Maar ik kan het niet meteen vergelijken met een andere Nederlandstalige strip qua inhoud en het is de eerste keer dat ik naakte dames teken, *(grinnikend)* dus ik hoop een nieuw publiek aan te boren, eentje dat mijn andere volwassenenstrips links laat liggen vanwege het vele mannelijke naakt.

Momenteel werk je aan strip over seropositiviteit. Waarover gaat het precies?

Het wordt uiteraard een compleet andere strip dan *Paniek in stripland*. Veel beter getekend en een stuk serieuzer van toon ook, maar toch met de nodige humor. Ik vertel het verhaal van een koppel waarvan de vrouw seropositief is. Alles is gebaseerd op ware feiten, zonder dat het daarom een biografie is. Ik ga wellicht geen cent verdienen met dit verhaal, maar dat is niet belangrijk. Dit is gewoon één van die verhalen die ik per se wilde vertellen. Ik heb net de laatste pagina afgewerkt. Nu nog een uitgever vinden...

[BITS & PIECES → GEKUIF]

Medio januari was het weer raak. Kuifje werd tachtig jaar. Zoals verwacht wordt dan de volledige marketing-poppenkast weer opengetrokken. Kuifje is zoals het heet een *'sleeping giant'*. Dan ga je alle acties tegelijk de markt in pompen. Waarmee je massale belangstelling scoort. Plus een kassa die gaat rinkelen. Zo hoor je weer eens dat Spielberg bezig is met zijn eerste *Kuifje*-film. In je brievenbus belandt een aanbieding voor een metalen *Kuifje*-miniatuur-T-Ford. Of een *Kuifje*-New-Delhitaxi in zakformaat. En bij *De wereld draait door* mag een hooggeleerde dokter van de Vrije Universiteit zijn liefde voor *Kuifje* betuigen. Immers, hij kan studenten die psychiatrie studeren aanraden alle *Kuifje*-albums door te nemen. Van posttraumatische stressstoornis tot drankverslaving. Alle bekende psychiatrische afwijkingen kun je in deze albums leren. Geen studieboek meer nodig, zegt de geleerde kokosnoot.

Als eens per vijf jaar al dat gekuif over mij heen komt, krijg ik ter plekke pukkels. Want het is gewoon een uit de tijd geraakte strip die volledig wordt uitgemolken. Louter en alleen vanwege het merk 'Kuifje'. De eerste verhalen blinken niet uit qua verhaallijn. Als die lijn er al überhaupt in zit. Het zijn leuke dingetjes voor in de historische bieb. Ze passen echt niet meer in deze tijd.

Dat vond ook Mbutu Monondo Bienvenu, een Belgische student uit Congo, die een klacht over *Kuifje in Afrika* indiende. Naar de huidige maatstaven is het album racistisch. Zijn verzoek aan de Belgische justitie is het uit de handel nemen van nieuwe exemplaren *Kuifje in Afrika*. In het album kan het klasje Zwarte Afrikanen het sommetje 2 plus 2 nog steeds niet oplossen. En het album staat nog altijd vol met inheemse wilden 'die er uit zien als apen en praten als imbecielen'. Volgens mij heeft Bienvenu een punt. Leuk dat het ooit in de prehistorie gemaakt is. En wie het album heeft mag het houden. Maar nu uit de handel. En vlug graag.

Het Britse antidiscriminatiebureau had het album al in de ban gedaan. De Amerikaanse boekhandel Borders heeft vervolgens zijn filialen in Engeland ook opdracht gegeven het album te verplaatsen naar de afdeling voor volwassenen.

Het gevolg van dit verzoek van Bienvenu en alle heisa is duidelijk. De verkoop van dit album is met 3800 procent gestegen. Bij Amazon-dot-com staat het met stip op de lijst van populairste boeken. En rechthebbende Moulinsart vertoont geen enkele beweging. Dus het keffertje Bobbie mag nog steeds tegen enkele zwarte mensen 'Vooruit luilakken, doe er ook 'ns wat voor!' zeggen. Cynisch genoeg is er met name in Congo een bloeiende handel in *Kuifje*-prullaria.

Wat mij betreft zou de Partij van of voor de Dieren ook een algemeen verkoopverbod voor de figuur Kuifje kunnen eisen. Want even bladeren door die ouwe meuk geeft een verbijsterende kijk op het omgaan met dieren door onze held. Gewapend met een geweer en ander grof geschut gaat onze Kuif menig dier te lijf. Uit zelfverdediging, maar ook gewoon voor de lol. Er sneuvelen gemsbokken, olifanten en krokodillen door de loop van zijn geweer. Een pantser van de neushoorn wordt opgeblazen met een staaf dynamiet. Een poema krijgt een schop voor zijn ballen. En een aap wordt gewoon geliquideerd. Onze reporter die nergens een pen of potlood vasthoudt, sjouwt vervolgens vrolijk het beeld uit met een partijtje ivoren slagtanden van de gevloerde olifant.

Kuifje is een blanke held uit een blank verleden.

Een uit de tijd geraakte onnozelaar die vanwege de centen in leven wordt gehouden. Want handel is handel. Of het nu bloeddiamanten zijn of *Kuifje in Afrika*. Helaas.

ben.bits@stripschrift.nl

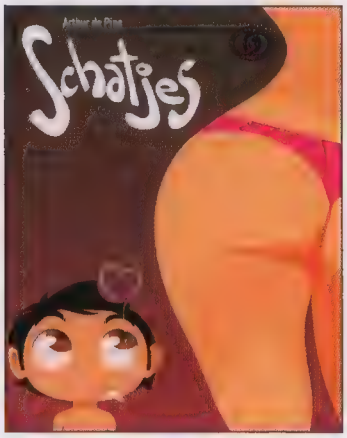

ORIGINELE ROOIE OORTJES

Of het komt omdat hij op een Franse katholieke jongensschool heeft gezeten, is niet helemaal duidelijk. Feit is dat **Arthur De Pins** (1977) zich al van jongs af aan pleziert met het tekenen van naakte vrouwen. Die hobby komt hem goed van pas bij *Schatjes* (in het Frans: *Péchés Mignons* = lieflijke zonde), de ondeugende strip die hij voor het Franse humoristische tijdschrift *Fluide Glacial* maakt. Uitgeverij Silvester brengt deze grappige strip nu in een Nederlandse versie uit.

Hoofdpersoon Arthur (autobiografisch?) denkt maar aan één ding: seks met alle schatjes die hij tegenkomt. De Pins weet deze rode lijn geestig uit te werken in allerlei slapsticksituaties. *Schatjes* is eigenlijk een intelligente *Rooie oortjes* die niet teert op platte cafégrappen maar op originele uitwerkingen. De frisse computerachtige cartoonstijl verraadt dat De Pins zijn loopbaan als tekenaar in eerste instantie in de animatiewereld heeft opgebouwd. Op *www.arthurdepins.com* staan volop voorbeelden van zijn werk. RS

Schatjes

De Pins
Silvester 2008
ISBN 978-90-5885-318-9
Prijs €9,95
48 pagina's
kleur (hk)

Een bankbiljet als bindende factor

Deze strip heeft een wel heel opvallende hoofdfiguur: een biljet van €20. Het betaalmiddel gaat van hand tot hand en gunt ons op die manier een vluchtig inkijkje in de levens van de meest uiteenlopende personen: een bewaker, een somber bejaard dametje, een zakkenroller, een vreemdganger, een schoonmaakster, een bedelaar, een hoer, haar pooier en ga zo maar door. Al deze scènes zijn doordacht met elkaar verweven zoals filmregisseur Robert Altman dat deed in zijn klassieker *Short Cuts* (1993). Het leidt uiteindelijk niet tot een alles omvattende clou, maar dat hoeft ook helemaal niet. Het auteursduo **Ana Miralles** en **Emilio Ruiz** zet met deze fragmentarische vertelling een fraai maatschappelijk beeld neer van het leven in een Franse voorstad. Criminaliteit, hoerenloperij, geldproblemen en vreemdgaan passeren allemaal de revue. Toch is *Mano en Mano* (de titel wordt niet verklaard, is het het stel dat uiteindelijk met het biljet eindigt?) geen somber boek geworden. De kennismaking met de vele personages is als het bezoek aan een lokale kroeg: een gezellig samenzijn met mensen die je wellicht nooit meer terugziet. Een verfrissende leeservaring. JM

Mano en Mano

Miralles & Ruiz
Dargaud 2008
ISBN 978-90-8558-028-7
Prijs €7,95
48 pagina's
kleur (sk)

Nog steeds niet leuk

Met dit tweede album van *Jong geweld*, één van de nieuwe gagseries van Dupuis, tonen **Philippe Bercovici** en **Laurent Noblet** eens te meer dat het maken van geslaagde één-paginagags nog niet zo makkelijk is als je zou denken.

Hoewel het uitgangspunt van de serie (vier jongeren willen ieder op hun eigen manier beroemd worden en falen daarin jammerlijk) genoeg mogelijkheden biedt voor enkele geslaagde grappen, lijkt Noblet er geen raad mee te weten. Hij probeert op nogal geforceerde wijze een 'moderne' *touch* aan het geheel te geven, met als voornaamste gevolg dat de personages nog stompzinniger overkomen dan ze bedoeld zijn. De clous lopen vrijwel allemaal uit op een flauwe anticlimax. Klein pluspuntje is het tekenwerk van Bercovici, maar daarvoor kan je net zo goed een album van *De Boss* of *Cactus Club* lezen. OW

Jong geweld 2: Nog steeds niet beroemd?

Bercovici & Noblet
Dupuis 2008
ISBN 978-90-314-2922-6
Prijs €5,25
48 pagina's
kleur (sk)

DE MONNIKEN VINDEN ONS HIER NOOT. ZE WETEN NIET WAT ZE MISSEN.
EN OOK AL KAN TREBALDI MIJ NIET VERMOEDEN, IK ZORG ERVOOR DAT IK HEM NIET UIT HET OOG VERLIES.
ONDANKS ALLE PRACHT, HEB IK NOOIT BEGREPEN WAAROM ROME DE EEUWIGE STAD WORDT GENOEMD. DE OUDSTE STENEN DATEREN VAN NIET MEER DAN TWEEDUIZEND JAAR GELEDEN.
TOEN IK ALS KIND IN CAIRO WOONDE, SPEELDE IK ME VAAK MET AMULETTEN DIE AAN DE FARAO HADDEN TOEBEHOORD. ME BAADDEN IN DE NIJL, ALS KONINGIN NEFERTITI HAD GEDAAN.
HET IS LANG GELEDEN DAT IK DE MAGIE VAN DE HELDEN TOT LEVEN WOONDE OPROEPEN IN DE ZOELE WARMTE VAN DE AVONDSCHEMERING. DAT IS VOOR MIJ PAS EEUWIG.

De Schorpioen 8: De schaduw van de engel

Dargaud 2008
ISBN 978-90-9558-058-4
Prijs €5,75
48 pagina's
kleur (sk)

Serie mag niet ontbreken in stripcollectie

De Schorpioen is de bastaardzoon van de megalomane kardinaal Trebaldi en een hoer. Eenmaal paus is Trebaldi er alles aan gelegen om deze in zonde geteelde liefdesbaby op de brandstapel te krijgen net als zijn moeder. De Schorpioen ontrafelt beetje bij beetje het raadsel van het tragische, onrechtvaardige lot van zijn moeder en... begint te vermoeden wie zijn èchte vader is.

Dit nieuwe album van *De Schorpioen* verhaalt over een koets met goud die Kardinaal Trebaldi nodig heeft om zijn corrupte Tempelierridders te betalen. Zijn onwettige zoon, de Schorpioen, steekt hier een stokje voor en gaat samenspannen met Nelio, de gehate broer van de Kardinaal. Dat levert een vermakelijke ontknoping op in een uiterst onderhoudend en met vaart verteld verhaal van **Stephen Desberg**.

Het uitzonderlijke aan *De Schorpioen* zijn de perfect geschilderde èn ingekleurde platen van **Enrico Marini** waarop een dominante plaats is ingeruimd voor kar mijnrode mantels van het Vaticaan en de blauwzweem van de nacht. Elk plaatje openbaart zich als een pittoresk schilderijtje waarbij de choreografieën van de zwaardgevechten zeer filmisch beweeglijk ogen. Ook de kostuums en het achttiende eeuwse decor zijn oogstrelend. De mimiek van Marini's Schorpioen lijkt overigens sterk op zijn andere creaties Gypsy en Ster van de Woestijn.

Enig nadeel is echter dat elk album leest als een hoofdstuk en je dus alle delen moet kopen om 'het boek te lezen'. In de collectie van een serieuze stripliefhebber mag *De Schorpioen* niet ontbreken. Ook de aanschaf waard is het buiten de reeks om verschenen *Het Proces-Schorpioen* met prachtige geschilderde platen van de hoofdpersonages plus een verhaal over hun achtergrond. AH

Het eerste ingekleurde deel van XIII

Het eerste dat bij het doorbladeren van dit eerste deel van *Het syndroom van Abel* opvalt is de duistere inkleuring, verzorgd door tekenaar **Richard Marazano** zelf. Hij publiceerde, soms als scenarist, al bij verschillende Franse uitgevers. Bij Glénat deed hij dat met *Cuervos*, bij anderen onder meer met *Het chimpansee-syndroom* en *Tequila desperados*.

Scenarist **Xavier Dorison** timmert de laatste tijd flink aan de weg, want van zijn hand komt het fraaie *Long John Silver* en niet te vergeten het puike eerste deel van *XIII Mystery*.

De lijn van spanning en sensatie zet hij door met *Het syndroom van Abel*. Sterker nog... het verhaal doet een beetje denken aan *XIII*, want ook hier moet iemand vanuit een onmogelijke positie de puzzelstukjes van zijn verleden op hun plaats leggen.

Hoofdpersoon Abel Weiss spoelt niet als XIII aan op het strand, maar springt uit een sloopauto, vlak voor het moment van definitieve vernietiging. Hij blijkt zeven jaar zoek te zijn geweest, zonder dat hij ook maar enig idee heeft waar hij heeft uitgehangen. Zijn geld is weg, zijn vrienden willen hem niet meer kennen en zijn destijds doodzieke kind is overleden. Een portie geweld en occultisme doet vermoeden dat er hier iets heel geks aan de hand is waar boze opzet achter schuilt.

Dorison is geen Jean van Hamme en Marazano is zeer zeker geen William Vance. Het scenario is onwaarschijnlijk – zelfs een beetje vergezocht – en de inktlijnen zijn wat zoekerig. Dat neemt niet weg dat de uitgangspositie intrigerend genoeg is om de lezer nieuwsgierig te maken naar het tweede deel. Bovendien gebeurt er genoeg in het filmisch vertelde verhaal om de spanning vast te houden. Dit neefje van XIII heeft potentie. HW

Het syndroom van Abel 1: Exil

Dorison & Marazano
Glénat 2008
ISBN 978-90-6969-577-8
Prijs €15,50
64 pagina's
kleur (hk)

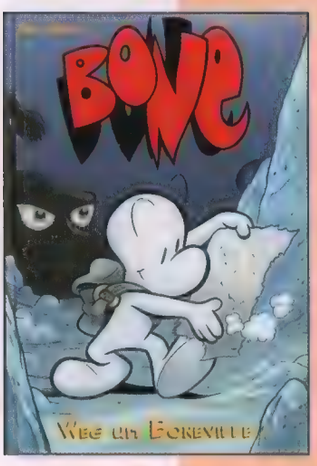

Klassieker Bone naar waarde uitgegeven

Bone 1: Weg uit Boneville

Smith
Silvester 2008
ISBN 978-90-5885-392-9
Prijs €19,95
144 pagina's
kleur (hk)

Met dit eerste deel van de saga: *Weg uit Boneville*, krijgt het inmiddels al als klassieker bestempelde stripverhaal *Bone*, door Silvester uitgegeven, de (gekleurde) Nederlandse uitgave die het verdient.

Bone vertelt het verhaal van drie neven: de nogal brave en verantwoordelijke Fone Bone, de materialistische, zakelijk onbetrouwbare Phoney Bone en de eveneens op geld beluste, maar nogal naïeve Smiley Bone, een wat kwaadaardiger uitgave van Wammes Waggel. De drie neven worden verjaagd uit Boneville nadat de burgers van de stad tot hun woede weer eens een dubieus, potentieel zeer lucratief plannetje van Phoney ontdekten: een weeshuis op een vuilnisbelt. De neven verdwalen, raken elkaar ook nog kwijt door een sprinkhanenstorm, en belanden in een op het eerste gezicht idyllisch dal (De Vallei), een verscholen gebied bewoond door wonderlijke en gevaarlijke wezens en mensen, die – naar later blijkt – gebukt gaan onder een 'verleden' van kwade krachten en verraad. De neven vinden elkaar terug bij de boerderij van oma Ben en haar kleindochter Thorn, waar ze voorlopig hand- en spandiensten verrichten.

Zo begint een, soms adembenemend spannend, mooi getekend avontuur met interessante personages dat zich afspeelt in een indrukwekkend decor. Het epos duurt uiteindelijk een jaar in het leven van de Bones – en bestrijkt meer dan dertienhonderd boeiende bladzijden.

De neven hebben dat typische lege cartoonachtige uiterlijk ('uitgeklede' Donald Duck, *La linea*-achtig mannetje) waarmee de lezer gelijk vertrouwd raakt en zijn fantasieën op kan projecteren. Je kunt je eigen held als het ware invullen, waardoor je nog meer bij dit ijzersterke verhaal betrokken raakt.

Bone werd door de Amerikaanse tekenaar **Jeff Smith** (Pennsylvania ,1960) aanvankelijk in eigen beheer tussen 1991 en 2004 uitgegeven in 55 zwart/wit delen. Smith leunt met zijn meesterwerk – ook naar eigen zeggen – erg op het werk van Walt Kelly (*Pogo*), Carl Barks (*Donald Duck*) en J.R. Tolkien (*In de ban van de ring*), maar hij heeft, met een eigen toepassing van de ingrediënten van de voorgangers die hij bewondert, een zeer bijzondere invulling gegeven aan het avontuurlijke beeldverhaal.

Weg uit Boneville is het eerste deel van de cyclus *Voorjaarsequinox*. Uiteindelijk zal het complete verhaal negen boeken omvatten. De tweede en derde cyclus heten *Zonnewende* en *Oogst*. DR

Intrigerend verhaal tussen waan en werkelijkheid

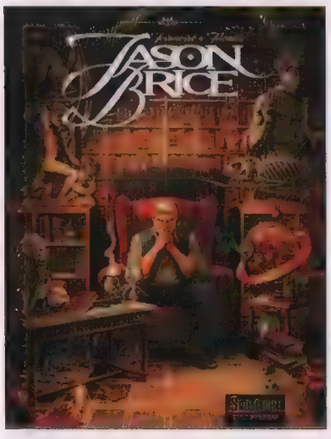

Jason Brice 1: Wat geschreven staat

Alcante & Jovanovic
Dupuis 2008
ISBN 978-90-314-2939-4
Prijs €5,75
56 pagina's
kleur (sk)

Londen 1920. Jason Brice, gespecialiseerd in het oplossen van bovennatuurlijke zaken, ontmaskert in overleg met de mannen van Scotland Yard charlatans, die erop uit zijn goedgelovige lieden, die contact willen leggen met gene zijde, te belazeren.

Beroepsmatig komt hij in het bezit van twee manuscripten van een verdwenen auteur, die een aantal prikkelende voorspellingen heeft gedaan. In zijn eerste boek uit 1902 staat gedetailleerd beschreven hoe de oceaanstomer Titan tegen een ijsberg botst en met man en muis vergaat. Dat werd 10 jaar later bewaarheid door de schipbreuk van de Titanic. Ondertussen komen voorspellingen uit het tweede boek, getiteld 'De moord op Theresa Prendergast' een voor een uit. Brice wordt ondanks zijn nuchterheid meegesleurd in de dramatische gebeurtenissen binnen een rijke Britse familie. Bij zijn onderzoek ter voorkoming van een moordaanslag op de jonge vrouw, wiens dood wordt voorspeld, wordt hij gehinderd door zijn opiumverslaving.

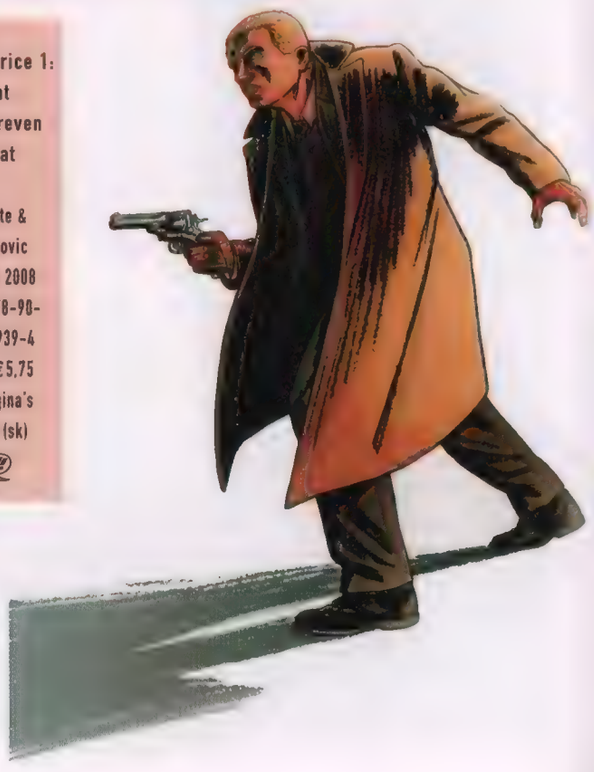

Het intrigerende verhaal van **Alcante** (pseudoniem van **Didier Swysen**) speelt zich af op een aantal niveaus tussen waan en werkelijkheid. De hoofdpersoon is een cynicus, een lone wolf, die slechts verantwoording voor zijn daden aflegt aan zichzelf. Tekenaar **Milan Jovanovic** maakt in zijn realistische werk vooral gebruik van sfeerscènes, geplaatst in een aparte kadrering. Dat sferische wordt benadrukt door een dreigende inkleuring. Vakkundig gedaan. RB

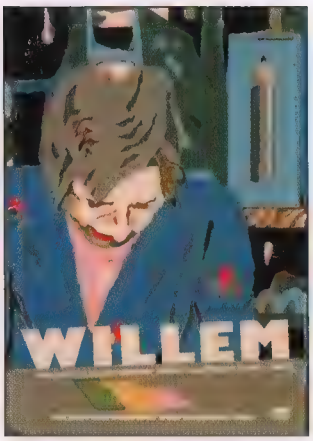

Duivels-kunstenaar met cartoontrekjes

Willem van Malsen vormde een buitenbeentje in de kunstwereld. Hij was een veelzijdig beeldend kunstenaar met een hang naar surrealisme en absurdisme. Een doorbraak naar een groter publiek bleef achterwege. Misschien speelde zijn rusteloosheid hem parten: steeds als Van Malsen een bepaalde kunstvorm onder de knie had en er een zekere bekendheid mee had verworven, begon het hem te vervelen en koos hij een ander pad. Die angst voor verveling dook ook op in zijn privéleven: Van Malsen was charmant en humoristisch, maar ook agressief en niet in staat om structuur in zijn leven aan te brengen. Overmatig drankgebruik leidde uiteindelijk zijn ondergang in. Hij overleed in 2005 op 65-jarige leeftijd aan de gevolgen van een hersenbloeding.

De documentaire van ***Deborah*** *en* ***Jeroen Wolf*** *(moeder – en een vriendin van Van Malsen –, en zoon) maakte deel uit van de in 2008 gehouden tentoonstelling* Willem van Malsen (1940-2005) – 'Duivelskunstenaar' *in het Centraal Museum in Utrecht. Het is een intiem portret, opgesteld door de ogen van een aantal vrienden en direct betrokkenen.* ***Bernard Holtrop*** *(alias Willem),* ***Mark Brusse*** *en* ***Remco Campert****, die Van Malsen kenden uit hun Parijse periode (1967-1970), komen aan het woord, net als onder anderen* ***Kees van Kooten****,* ***Jan Mulder****,* ***Mensje van Keulen*** *en* ***Jeroen Henneman****.*

Uit de film Willem – Een portret van kunstenaar Willem van Malsen (1940-2005) *blijkt nogmaals het grote talent van Van Malsen: hij schilderde, maakte beelden, illustreerde, filmde, schreef, speelde toneel, knutselde en gebruikte bijzondere technieken als déchirure (scheursels). Ook heeft hij politieke cartoons en strips gemaakt voor het Franse anarchistische tijdschrift* l'Enragé, Vrij Nederland *en* Haagse Post. *In 1980 verscheen bij Van Gennep de bundel* Nooit meer lijden, *met een selectie van zijn strips uit* Haagse Post. *Vriend en politiek tekenaar Holtrop zegt in de documentaire het nog steeds jammer te vinden dat Van Malsen ophield met zijn politieke spotprenten. Hij was scherp en origineel, aldus de 'andere Willem'.*

Henneman laat in de film nog een vel met schetsen zien die hij uit de prullenbak had gered met daarop Van Malsens fraaie pogingen om het ideale bord patat frites te tekenen. Ingenieus waren zijn visuele taalgrappen die hij in NRC Handelsblad *publiceerde en die in 1991 gebundeld werden in het* Analfabetisch woordenboek.

Ook uit de speciale uitgave Corfu *(ISBN 978-90-6169-863-0, niet in de handel verschenen), die De Harmonie uitbracht ter gelegenheid van de expositie in het Centraal Museum, blijkt zijn tekentalent. Het tekenblok toont stillevens op postzegelformaat: even efficiënt als sfeervol uitgewerkt. RS*

Willem – Een portret van kunstenaar Willem van Malsen (1940-2005)

Imagine Video & Interakt 2008
(55 minuten,
Alle leeftijden)

ADVERTENTIE

Nederlandse Stripklassiekers
voor de jeugd van toen

TOM POES

Integrale uitgave van de 69 Tom Poes-verhalen uit het weekblad Donald Duck.
De verhalen waren voor velen de eerste kennismaking met de avonturen van Tom Poes en Heer Bommel.
Geheel in de originele kleuren gedrukt.
Reeds 20 delen verschenen. Prijs per deel € 59.

Eric de Noorman

Voor het eerst volledig in boekvorm: alle verhalen van Eric en Erwin de Noorman.
Van alle striphelden die in de jaren veertig en vijftig hebben rondgelopen, is Eric de Noorman degene die het meest tot de verbeelding van zijn lezers sprak.
Reeds 22 delen verschenen. Prijs per deel € 52.

DICK BOS

Alle 73 avonturen van Dick Bos in een reeks van 19 luxe banden.
In april 1941 lag in de kiosken een klein boekje met een compleet stripverhaal! En wat voor één! Een met een echte held: judoka-detective Dick Bos!
Reeds 13 delen verschenen. Prijs per deel € 52.

Kijk op www.uitgeverij-panda.nl of vraag meer informatie.
T: 070 3615393, F: 070 3060256, E: info@uitgeverij-panda.nl

ADVERTENTIE

Verschijnt tijdens de Boekenweek:

Fokke & Sukke deel 9!

Tjielp tjielp, het thema van de Boekenweek 2009, is Fokke & Sukke natuurlijk op het lijf geschreven. Op 6 maart verschijnt daarom **deel 9** uit de 'reguliere reeks': *Fokke & Sukke lachen zich gek.* ***Twiet twiet!***

SLECHTS
8,95
BIJ BESTELLING VIA
WWW.FOKSUK.NL

CATULLUS

Tien oproepen tot lichamelijke reacties

De ontmaagding van een sekspop, de aankoop en kennismaking met een vibrator, het eerste triootje, de eerste keer onderworpen te zijn, de eerste post-coïtale teleurstelling, of gewoon de eerste keer. Tien erotische verhalen, getekend door tien verschillende tekenaars, negen Fransen en een Brit, staan in het stripboek *Eerste keer*. Het idee voor de verhalen ontstond toen David Chauvel, werkzaam bij de Franse uitgeverij Delcourt, bij een rondvraag onder de tekenaars regelmatig te horen te horen kreeg dat die wel weer eens lekkere billen (*'fesses'*) zouden willen tekenen. Chauvel vroeg daarna een jonge werkneemster bij de uitgeverij om eens wat verhalen met seks erin te schrijven.

Deze vrouw (Parijs, 1978), moeder van twee kinderen, schrijft onder haar voornaam **Sibylline**, die ze van haar stripminnende ouders heeft gekregen, naar de figuur van de Belgische striptekenaar Raymond Macherot, de jonge vrouwelijke muis Sibylline, in Nederland bekend als Snoesje.

De verhalen in *Eerste keer* zijn redelijk gevarieerd (nogal eens een probleem bij erotische verhalen, waar het uiteindelijk toch beperkte handelingen betreft) en hebben soms een verrassende pointe. De tekeningen en de opmaak zijn over het algemeen van goede kwaliteit, dat mag ook wel met tekenaars als **Dave McKean** (*Cages*), **Virginie Augustin** (*Alim de leerlooier*), **Cyril Pedrosa** en **Olivier Vatine**. Van de tekenaars die ik nog niet kende was ik niet onder de indruk van **Capucine**, terwijl ik aangenaam werd verrast door **Vince** en **Jérôme D'Aviau**. Het voorwoord, waarin het boek, evenals in het nawoord consequent *De eerste keer* wordt genoemd, wijst op de speciale aandacht in het boek voor de vrouwelijke aspecten van de seksualiteit, benaderd vanuit verschillende standpunten, waardoor het boek bevredigend is voor zowel wereldwijze lezers als veeleisende lezeressen.

Eerste keer biedt aangenaam kijkwerk en redelijke verhaaltjes, waaraan ik echter niet veel typisch vrouwelijks heb ontdekt. Ik raakte er ook niet bijzonder opgewonden van.

Daar staat tegenover dat ik in ieder geval één recensie heb gezien, waarin de schrijfster 'warme gevoelens tussen de benen voelde opwellen' en 'vage verlangens naar een nog ongekend genot' bij het openslaan van *Eerste keer*.

Wellicht wordt het tijd voor me om eens te reageren op bepaalde spam-berichten in mijn mail. DR

Eerste keer

Sibylline
& Diverse
tekenaars
Silvester 2008
ISBN 978-90-
5885-384-4
Prijs €19,95
112 pagina's
zwart/wit (hk)

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! kopen!
!!! middenmoot
!! mwâh
! kastvulling
... door 't putje

ADVERTENTIE

STRIPWINKEL
DICK BOS

BURGEMEESTER BAUMANNLAAN 119a
3043 AJ ROTTERDAM-OVERSCHIE
WWW.STRIPWINKELDICKBOS.NL
TEL: 010-461 31 47 • FAX: 010-461 40 02
POSTMASTER@STRIPWINKELDICKBOS.NL

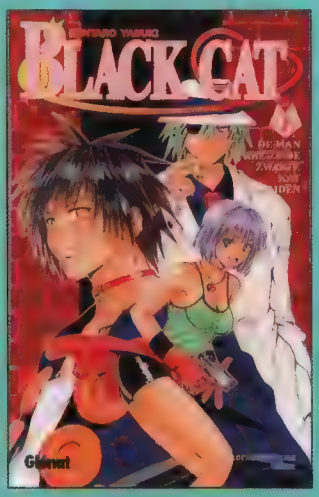

Black Cat 1: De man die ze de zwarte kat noemden

Yabuki
Glénat 2008
ISBN 978-90-6969-600-3
Prijs €6,95
208 pagina's, zwart/wit (sk)

Blijmoedige held kampt met demonen

Glénat brengt in het groeiende mangafonds een titel die al in 2000 het levenslicht zag in Japan. De toen piepjonge **Kentaro Yabuki** (1980) startte een populair geworden reeks die twintig delen zou omvatten en ook als tekenfilm bewerkt is. Zijn blijmoedige held is Train Heartnet, een premiejager die gezochte criminelen dood of levend aanbrengt bij de politie. Zijn partner is de laconieke Sven die met een eeuwige peuk en zeeroverslapje door het leven gaat. De jeugdige Train heeft een duister verleden achter zich gelaten waarin hij bekend stond als de Black Cat. Naarmate de manga vordert komt zijn eigen verleden steeds dichterbij en blijken de demonen uit zijn verleden niet zo eenvoudig te verdrijven.

Black Cat is geschreven in de stijl van een zogenaamde *shonen*, een manga voor jonge mannen. Actie, cynische karakters en veel geweld zijn ruim vertegenwoordigd. Yabuki kan vlot vertellen en is een grafisch knap onderlegde tekenaar die zijn mangaklassieken kent maar weinig verrassingen etaleert. Veel geheimen van onze helden worden nog niet geopenbaard. Zo zal de getatoeëerde XIII boven het linker sleutelbeen van Train vast geen knipoog zijn naar Van Hamme en Vance. JdL

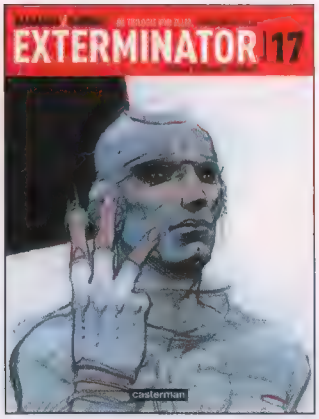

Bilal-effect afgeschud

De androïde Exterminator 17, de verdelger, de uitroeier, de creatie van **Enki Bilal** uit 1970, beleeft een resurrectie in het sterrenstelsel Hoop, waar de mensheid een nieuwe start heeft gemaakt. Op één van de planeten, gedoopt Ellis, naar het beruchte Ellis Island voor de kust van New York waar immigranten hun eerste stappen op Amerikaanse bodem zetten, is overleven het parool. Op deze planeet is de macht in handen van afstammelingen van de Italiaanse, Russische en Japanse maffiafamilies. Met ijzeren hand regeren zij over een zooitje ongeregeld van halssnijders, hoeren, gelukszoekers tot een verdwaalde mutant. De rol van de gevechtsandroïde Exterminator 17 blijft in het eerste deel van deze nieuwe trilogie onderbelicht. Centraal staat de leider van de Italiaanse familie die zijn clan wil opstuwen in de vaart der volkeren. In zijn megalomane gedachtegang is geen ruimte voor anderen.

Deel 2 beantwoordt aan de regels van de *space opera*. Flitsende gebeurtenissen op een vijandig ogende planeet waar de Exterminator een paar keer zijn hoofd verliest, maar als een Griekse held uit de dood herrijst. Hij is een toeschouwer die met koele zakelijkheid het gekonkel op Ellis in ogenschouw neemt.

Jean-Pierre Dionnet schetst een amorele maatschappij die dreigt uit elkaar te vallen. Voor zijn scenario lijkt hij zich te hebben laten inspireren door de sciencefictionromans van Philip Dick. De tekenaar begint aarzelend, worstelend met het Bilal-effect, maar in het tweede deel heeft hij alle schroom van zich afgeschud en trekt hij zijn eigen plan. De omslagen zijn van Bilal. De beide albums bevatten schetsen van de tekenaars **Serge Clerc** en **Laurent Theureau**, die samen met **Igor Baranko** in de race waren voor het verzorgen van het tekenwerk. RB

Exterminator 17 2: De trilogie van Ellis 1: De alliantie
Exterminator 17 3: De trilogie van Ellis 2: Terug naar Ellis

Boranko & Dionnet
Casterman 2008
ISBN 978-90-303-6197-8 (deel 2)
ISBN 978-90-303-6198-0 (deel 3)
Prijs €14,95
64 pagina's
kleur (hk)

ADVERTENTIE

SUPERSTRIP SPECIAALZAAK

EPPO.NL

Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven • tel. 040 - 244 18 82 • fax 040 - 243 58 73 • www.eppo.nl

[DE BOVENTOON]

Een ridderverhaal met een goede toon

Zeven delen gaat de reeks *De lemen troon* omvatten, die zich afspeelt aan het begin van de 15e eeuw, tevens het einde van de honderdjarige oorlog tussen Engeland en Frankrijk. In dit eerste deel wordt daarin ingezoomd op de ontwikkelingen in Frankrijk waar het allemaal niet zo soepeltjes verloopt. Niet alleen is de heersende koning Karel VI zo gek als een deur, ook de interne machtsstrijd tussen de Bourgondiërs en de Armagnacs laait in alle hevigheid op. Door het ontbreken van een echte leider doen beide partijen verwoede pogingen de macht te verkrijgen. Zoals zo vaak staat er dan plots iemand op die slechts de goede zaak dient en orde op zaken stelt. In dit verhaal is dat Tanneguy van Châtel, Bourgondiër en grenzeloos trouw aan de koning en de kroonprins.
Het schrijversduo **Nicolas Jarry** en **France Richemond** weet een goede toon te treffen: ruimte voor karakterontwikkeling, maar ook spektakel (veldslagen en lafhartige moordpogingen). De Italiaan **Théo Caneschi** zorgt voor prima tekenwerk. Alleen jammer van het glimmende papier. Het lijkt alsof de gekleurde personages op de vaak wat sombere achtergrond geplakt zijn. Het doet aan de vlotheid van het verhaal allemaal niets af. Pas aan het eind van het verhaal doemt Hendrik V, de koning van de Engelsen op. Het blijkt dat hij nog meer ijzers in het vuur heeft om de gehate Fransen te verslaan. Ruim voldoende aanknopingspunten voor een vervolg om naar uit te kijken. TdK

De lemen troon 1: De ridder met de bijl

Theo & Jarry & Richemond
Silvester 2008
ISBN 978-90-5885-268-7
Prijs €14,95
48 pagina's
kleur (hk)

Geen cliffhanger maar een bombastische finale

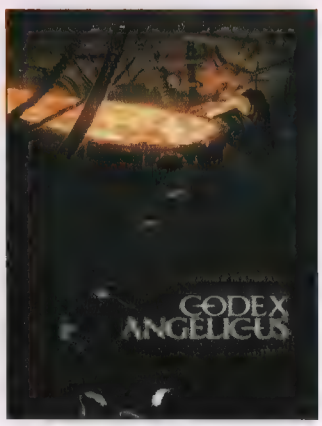

Codex Angélicus 1: Izaël

Bourgouin & Gloris
Daedalus 2008
ISBN 978-90-8810-040-6
Prijs €15,95
48 pagina's
kleur (hk)

De *Codex Angélicus* is een boek dat het geheim van het leven bevat. Dat boek belandt bij Ernest Devisse wiens zuster jaren geleden overleden is. Haar lichaam bevindt zich nog wel geconserveerd in zijn huis waardoor hij ongeduldig aan de slag gaat om het boek zijn geheim te ontfutselen. Ondertussen zijn in de stad al zeventien hoertjes het slachtoffer van een seriemoordenaar geworden die grote gelijkenissen vertoont met Jack the Ripper.
Hoofdpersoon is Thomas, de neef van Ernest, die speelbal is van de gebeurtenissen en heen en weer wordt geslingerd tussen nukken van zijn oom, de opdringerige bediende Henri-Désiré en de drang te willen weten wie de moordenaar is.
De tekenstijl van **Mikaël Bourgouin** doet bij vlagen denken aan Andreas, vooral als hij de koppen van de bepaalde hoofdpersonen tekent die scherp en puntig zijn. Zijn inkleuring speelt een belangrijke rol omdat het direct wordt ingezet om de spannende of mysterieuze fasen van het verhaal te accentueren. Zo dompelt hij de scènes die zich afspelen in een hoerenhuis grotendeels in het rood en geeft hij de pogingen van oom Ernest om zijn zuster tot leven te wekken in stemmig bruingeel weer. Het scenario heeft deze ondersteuning overigens wel nodig. De verhaalingrediënten zoals de seriemoordenaar en het tot-leven-wekken worden namelijk niet bijster origineel uitgewerkt. Scenarist **Thierry Gloris** blijft steken in open deuren en hanteert hoogdravende teksten om het verhaal enig cachet te geven. In plaats van een cliffhanger te presenteren, overdondert hij de lezer ook nog eens met een bombastische finale die weinig indruk maakt. TdK

[E N V E R D E R]

Bankgeheimen 4.1: De kinderen van Watergate (Richelle/Hé, Glénat). In dit eerste deel van een tweeluik is de verhaallijn net zo strak als het tekenwerk. Niet alleen de titel, maar ook de blonde hoofdrolspelende journalist doet denken aan *All the President's Men*, de film met Robert Redford over de onderzoeksjournalisten die het schandaal rond Watergate onthullen. Dit boek is bijna net zo spannend. HW

Beast 1: Yunze, de beschermgod (Guerrero/Cheilan, Lombard). Een verdoemde planeet, diergoden, een offerkind en een stoere held... Op zich is er niets mis met deze nieuwe, fraai getekende fantasyreeks. Alleen jammer van de zweverige, gezwollen taal (lees: gebakken lucht) en de vele inwisselbare tegenspeelsters. Prima entertainment, dat wel. JM

Collectie Fenix 57: Kenton (Berck, Brabant Strip). Deze succesvolle serie van Brabant Strip is pure nostalgie. Berck maakte de wat flauwe Mountie-strip voor *Ons Volkske*. Wel jammer dat het jaar van publicatie in dit Vlaamse tijdschrift nergens staat vermeld. RS

Collectie Fenix 59: De lustige kapoentjes 11 (Sleen, Brabant Strip). Oorspronkelijk verschenen deze grappen tussen 1950 en 1963 in het tijdschrift *'t Kapoentje*. Ze haalden het niet in de albumuitgaven en daarom heeft Brabant Strip ze nu gereproduceerd. Gelukkig maar, want deze grappen weten nog steeds te bekoren door originaliteit en sterke karakters. HW

Gals 2 (Fujii, Glénat). Soap-manga over middelbare scholieren. Stamt al uit 1998 en er bestaat een anime van. Mihona Fujii maakt vooral shojo manga's: strips voor meisjes. RS

De grote dode 2: Pauline (Loisel/Mallié, Glénat). Régis Loisel tekende het niet zelf, maar ook hier druipt zijn stijl van de pagina's: magisch, meeslepend, mooi en menselijk. HW

Hostile 1: Impact (Runberg/Henrichon, Dupuis). Sylvain Runberg schetst een somber wereldbeeld anno 2019 waarin religieuze Amerikanen en Chinezen elkaar bevechten en het nihilisme hoogtij viert. De huurlinge Helen tracht orde in de chaos te scheppen. Het tekenwerk van Niko Henrichon is op zijn best fraai, maar vaak ook slordig. JdL

De laatste vlucht (Hugault/Hautière, Silvester). Romain Hugault maakte met Régis Hautière ook al het dramatisch aangezette tweeluik *Boven de wolken*, eveneens uitgegeven door

Slap aftreksel van 24

De trend om een serie snel uit te geven zoals *De tien geboden* met spin-off, *De geheime driehoek* met spin-off, en recent *Reiziger* wordt doorgetrokken bij *Empire USA*. Verenigde talenten doen het tekenwerk en werken de scenario's uit. Het zijn niet de minsten. **Yann** (pseudoniem van **Yannick le Pennetier** van *Pin-up* en *Karaat*) verzorgt de dialogen en **Enrico Marini** (*De Schorpioen*, *Gipsy*) denkt samen met **Henri Reculé** na over de ontwikkeling van de personages. **Stephen Desberg**, (*De Schorpioen* en *I.R.S.*) is verantwoordelijk voor het verhaal.

Je zou dan een serie verwachten die staat als een huis. Niets is minder waar. De tv-serie *24* diende als inspiratiebron. Die razend populaire serie staat bekend om zijn plotwendingen en cliffhangers. *Empire USA* weet echter niet te boeien en wordt nergens echt spannend. Het begint al gekunsteld door een ongeloofwaardige toekomst te schetsen waarin de Verenigde Staten tot een oorlogszuchtige totalitair regime is verworden. We volgen de perikelen rondom Jared Gail. De hoofdpersoon heeft alles al meegemaakt in zijn leven en moet als een soort Mel Gibson met zelfmoordneigingen in *Lethal Weapon*, een chemische bom zien tegen te houden. Alsof het nog niet genoeg is, valt hij voor de eerste de beste vrouw, die hij redt uit de handen van de terroristen. Zij blijkt natuurlijk een contraspionne die en passant ook nog haar geheimen met hem in bed deelt. We krijgen in flarden zijn levensverhaal in flashbacks te zien en hij is, hoe kan het ook anders, het zwarte schaap van de familie. Zijn *sidekick* is constant irritant aanwezig door te refereren naar scènes uit *Star Wars*. De humor is zeer flauw, de personages oppervlakkig en voor de rest worden alle clichés uit de kast getrokken die we al kennen uit andere complotfilms.

In het tweede deel worden de eerste vijf bladzijdes gebruikt om deel 1 nog eens dunnetjes over te doen. Dat is echt papierverspilling. **Alain Mounier** neemt in dit deel het tekenwerk over van **Griffo** (**Werner Goelen**). Helaas weet hij net zo min als Griffo de karakters vlees en bloed te geven. Van beiden heb ik het idee dat ze zich er makkelijk van af gemaakt hebben. Wat dat aangaat past het wel bij het verhaal. *Empire USA*... Na het lezen heb je het idee dat je even snel zo'n hamburger uit dat land gegeten hebt. De (geestelijke) honger is tijdelijk gestild, maar het smaakte nergens naar. MvM

Empire USA – Periode 1: 1 en 2

Desberg & Griffo (deel 1)
Desberg & Mounier (deel 2)
Dargaud 2008
ISBN 978-90-8558-045-4 (deel 1)
ISBN 978-90-8558-046-1 (deel 2)
Prijs €5,75
48 pagina's
kleur (sk)

Silvester. *De laatste vlucht* is een realistischer en aangrijpender pilotenstrip die zich eveneens in de Tweede Wereldoorlog afspeelt. Past samen met het tweeluik in een fraaie box. RS

Robbedoes en Kwabbernoot 50: Terug naar Z (Munuera/Morvan/Yann, Dupuis). Dit jubileumalbum is eerder een vreemd verhaal dan een geslaagde thriller. Waarom het in de reguliere serie verschijnt is een raadsel. De uitgave was meer op zijn plaats geweest als *one shot*. Wel het sterkste album van de inmiddels alweer afgedankte auteurs. OW

Wisher 2: Feeërieken (De Vita/Latour, Lombard). Dit album ontbeert een narratieve samenhang en een goede spanningsboog door het slappe scenario van Sebastien Latour. De grote semi-realistische tekeningen van Gulio de Vita passen overigens wel goed in het fantasy-genre. Alleen voor de liefhebber. AH

Zeven 4: Zeven zendelingen (Critone/Ayroles, Silvester). Zeven monniken die het met het geloof niet zo nauw nemen worden voor straf naar een woest volk gestuurd. Opmerkelijk genoeg blijken ze allen talenten te hebben om niet onmiddellijk vermoord te worden. TdK

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

Voor strips, boeken, originele tekeningen, autofolders, strip-verzamelobjecten en veel meer kijk je op www.profbarabas.nl
Nu vele Suske en Wiske-items in onze webwinkel!
-MAU-
Barabas
Met spoed gezocht: mooie stripverzameling. Barabas biedt u een eerlijke en goede prijs!! Mail ons op info@profbarabas.nl of bel 06-16110888

→ AGENDA

AANVULLINGEN? VERTEL HET ONS! STUUR NIEUWS OVER BEURZEN, TENTOONSTELLINGEN OF ANDERE INTERESSANTE STRIPEVENEMENTEN AAN **AGENDA@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR **POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.**

- ***t/m 8 maart 2009*** *Expo 'De laatste illustrator', met tekeningen van Waldemar Post, Persmuseum, Zeeburgerkade 10, Amsterdam, info: (+31) (0)20-6928810 of www.persmuseum.nl*
- ***t/m 8 maart 2009*** *Expo 'De verbeelding aan de macht', met omstreden cartoons uit Turkije, Persmuseum, Zeeburgerkade 10, Amsterdam, info: (+31) (0)20-6928810 of www.persmuseum.nl*
- ***t/m 8 maart 2009*** *Expo 'De nieuwe kinderstrip', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32) (0)2-2191980 of www.stripmuseum.be*
- ***t/m 9 maart 2009*** *Expo 'Politiek in Prent 2008', Centrale Bibliotheek, Spui 68, 's-Gravenhage*
- ***t/m 31 maart 2009*** *Expo 'De getergde mensch', met werk van Paul Bodoni, Galerie Lambiek, Kerkstraat 132, Amsterdam, info: (+31) (0)20-6267543 of www.lambiek.net*
- ***t/m 17 mei 2009*** *Expo 'Drakentanden', met tekeningen van Michiel de Jong, Kasteel Groeneveld, Groenveld 2, Baarn, info: www.kasteelgroeneveld.nl*
- ***8 maart 2009*** *12e Leuvense Stripbeurs, Zaal Redingenhof, Redingenstraat 90, Leuven, België, info: (+32) (0)16-236597*
- ***28 maart 2009*** *11e Oost-Nederlandse Stripboekenbeurs, Broerenkerk, Achter de Broeren 1, Zwolle, info: www.oostnederlandsestripboekenbeurs.nl*
- ***26 april 2009*** *Gentse Stripbeurs, met onder anderen Kim Duchateau en Tom Bouden, Bouwschool Gent, Martelaarslaan 13, Gent, België*
- ***3 mei 2009*** *3e Strips op de markt, Markt, Gouda, info: (+31) (0)6-14334647 of www.stripsopdemarkt.nl*
- ***26 en 27 september 2009*** *De Stripdagen, Expo Houten (v/h Euretco Expo Center), Meidoornkade 24, Houten, info: (+31) (0)6-22408450 of www.stripdagen.nl*
- ***11 t/m 13 december 2009*** *Strip Turnhout 2009, Cultureel Centrum De Warande, Warandestraat 42, Turnhout, België, info: www.stripturnhout.be*

Turkse cartoons in het Persmuseum

Nog maar tot 8 maart is de mini-expositie over Turkse cartoons in het Persmuseum in Amsterdam te bezoeken. Niet alleen in Nederland moeten cartoonisten opletten wat zij publiceren – denk aan Gregorius Nekschot –, ook Turkse tekenaars moeten op hun tellen passen.

De Turkse premier Erdogan heeft in de afgelopen jaren meerdere keren een cartoonist voor de rechter gedaagd. Zo werd hij afgebeeld als rijpaard door Sefer Selvi die daarvoor veroordeeld werd. De premier afbeelden als dier heeft volgens Erdogan niets met persvrijheid te maken.

Ook cartoonist Musa Kart was al eens slachtoffer van de het tekort aan zelfspot van de Turkse premier. *De verbeelding aan de macht – Turkse cartoonisten over persvrijheid* toont een overzicht van cartoons van deze en andere tekenaars die hebben geleid tot ophef, arrestatie of een rechterlijke veroordeling. De persvrijheid en het recht op een vrije meningsuiting staan in alle tekeningen ter discussie.

Ook Nederlandse cartoonisten laten zich van hun gewaagde kant zien; van ondermeer Jos Collignon, Len Munnik en Arend van Dam zijn bijdragen te zien. De tentoonstelling is opgezet in samenwerking met de Stichting Röportai in Amsterdam die zich bezig houdt met informatievoorziening voor Nederland over ontwikkelingen in Turkije gefocust op persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting.

Voorzitter Mehmet Ülger, die ook de samensteller is, verzet zich tegen de inperking van de persvrijheid. De overheid kan ingrijpen zodra journalisten of cartoonisten zich kritisch uitlaten over de relatie tussen kerk en staat, De Armeense genocide en Atatürk, de grondlegger van de republiek Turkije. Hoewel Turkije sinds 2004 een mediawet kent die persvrijheid garandeert, is dat volgens Ülger vooral nog een papieren regel als één van de wapenen voor Turkije om toe te kunnen treden tot de Europese Unie.

De poging om Nekschot bij de opening op 29 januari aanwezig laten zijn mislukte. Nekschot wil anoniem blijven. De tekeningen worden na de tentoonstelling geveild via het internet; met de opbrengst worden de proceskosten van de tekenaars betaald. TdK

Meer info: zie agenda.

Premier Erdogan: 'Als je nieuws wilt maken, dan mag dat alleen binnen deze lijnen.'

ADVERTENTIE

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel 010 - 433 17 10
Fax 010 - 411 38 54

→ HET VAK

DEZE RUBRIEK IS BESTEMD VOOR MUTATIES IN HET ROERIGE STRIPWERELDJE, ALSMEDE VOOR MELDINGEN VAN OVERLIJDEN. FUNCTIEWIJZIGINGEN, WISSELINGEN VAN UITGEVER OF DISTRIBUTEUR, VERHUIZINGEN ... HIER LEEST U ER ALLES OVER. STUUR MUTATIES AAN **HETVAK@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM

>WAARHEEN?

Op 6 september ontving toneelspeler **Jacob Derwig** de prestigieuze Paul Steenbergenpenning. Derwig leent zijn stem aan Tom Poes in de *Bommel*-hoorspelen.

De Bronzen Adhemar, ook wel de Vlaamse Cultuurprijs voor de strip 2009 is gewonnen door **Willy Linthout**. De andere twee door de organisatie van Strip Turnhout genomineerden waren Ilah en Werner Goelen (Griffo). Linthout krijgt het bekende bronzen beeldje en een geldbedrag van €12.500. Volgens de jury, onder voorzitterschap van de vorige winnaar Kim Duchateau, heeft Linthout een teken- en verteltechniek ontwikkeld die zowel met de mainstream- als met de undergroundstrip verbonden is. Linthout ontvangt zijn prijs in december tijdens Strip Turnhout.

Wavery Productions is er weer. De firma die veel stripmerchandising op de markt bracht, heeft haar oude naam terug die bij de oprichting in 1967 werd gekozen. Vanaf 1998 werd die naam omgedoopt tot EM.TV & Wavery. Nu ze vanaf 1 januari onderdeel uitmaken van de Studio 100 Groep is besloten de oude naam weer in ere te herstellen.

>WAARVOOR?

Op 10 januari overleed **Wil Soyer**. Soyer bekleedde meer dan dertig jaar verschillende functies bij Het Stripschap. Van 1972 tot 1977 was dat bestuurslid en daarna nog drie jaar als voorzitter. Tot 2006 bleef hij als medewerker nauw betrokken bij de verschillende activiteiten van Het Stripschap zoals de kinderveiling. Tijdens de laatste algemene ledenvergadering werd hij benoemd tot lid van verdienste; de bijbehorende oorkonde werd tijdens de uitvaartplechtigheid uitgereikt aan zijn familie. Wil Soyer, ook lid in de Orde van Oranje-Nassau, werd 66 jaar.

Op 13 januari overleed **Kick Stokhuyzen**. Deze op 7 oktober op Surabaya, Indonesië geboren televisiepresentator was vooral bekend door zijn tv-programma *Ja natuurlijk* uit de jaren 1970, maar sinds 1997 sprak hij voor het Amerikaanse concern Disney ook de Nederlandstalige stem van Winnie de Poeh in. Al vanaf het eerste moment was hij *'approved character voice'*. Het hield zoveel in dat niemand anders dan hij de stem van Winnie mocht doen. Stokhuyzen werd 78 jaar.

Claude Moliterni overleed op 21 januari aan een hartaanval. Moliterni was één van de drie oprichters van het stripfestival van Angoulême. Hij heeft zich gedurende meer dan 50 jaar ingezet voor de promotie en erkenning van het stripverhaal. Hij werkte voor Hachette en Dargaud en stond aan de basis van bladen als *Pilote*, *Charlie Mensuel*, *Spot B.D.* en *Pogo-Poco*. Ook heeft hij Frankrijks eerste echte striptentoonstelling op zijn CV staan. Hij bracht daar Burne Hogarth en Milton Caniff onder de aandacht van het grote publiek. Later volgden Charles M. Schulz, Hugo Pratt, Will Eisner en Moebius. Behalve Angoulême richtte hij ook stripfestivals op in Lucca, Rome en Ajaccio. Als scenarist schreef hij aan de reeksen *Rouletabille* (Eugenio Sicomoro), *Ta-ar* (Jaime Brocal), *Scarlet dream* (Robert Gigi) en *Harry Chase* (Walter Fahrer). Moliterni werd 76 jaar.

ADVERTENTIE

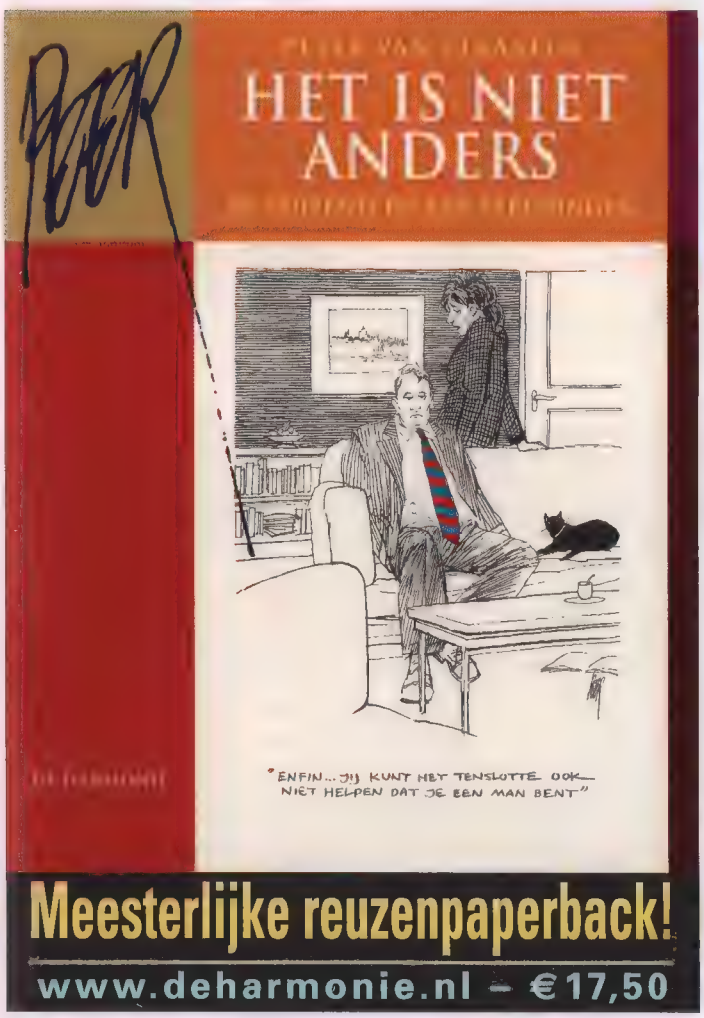
HET IS NIET ANDERS
"ENFIN... JIJ KUNT HET TENSLOTTE OOK NIET HELPEN DAT JE EEN MAN BENT"
Meesterlijke reuzenpaperback!
www.deharmonie.nl – €17,50

ADVERTENTIE

→ HARRY'S POSTZEGELHOEKJE

Cécile Sabouraud, een pianiste die in 1924 trouwde met illustrator Jean de Brunhoff, bedacht een verhaaltje voor haar twee kinderen. Het ging over een olifant die naar de stad vlucht als zijn moeder wordt vermoord door een jager. Echtgenoot Jean bedacht er een naam bij en gaf het olifantje vorm. In 1931 verscheen het eerste boekje dat zich mocht verheugen in een warme ontvangst. Verschillende boekjes volgden. Jean stierf in 1937 aan TBC, nog geen 40 jaar oud. Zoon Laurent nam het stokje over op 21-jarige leeftijd en maakte nog 33 titels.

Babar is nu met 8 miljoen verkochte boekjes in 17 talen en 78 tekenfilmepisodes een populair merk. Japan telt zelfs 12 speciale *Babar*-winkels. Waar een verhaaltje voor het slapen gaan niet toe kan leiden... HW

ADVERTENTIE

Vanaf april weer volop verkrijgbaar!

STRIPPAREL

Olga Lawina

door Martin Lodewijk, Willem Vleeschouwer en Ruud Straatman

paperback, 72 pagina's, zwart/wit, €9,95

www.stripetiff.nl

→ WINNEN

Bij uitgeverij Athenaeum-Polak & Van Gennep verscheen *Het dwaallicht*. Deze novelle van Willem Elsschot is tot beeldverhaal omgezet door Dick Matena. In samenwerking met de uitgever geeft *Stripschrift* drie exemplaren weg aan lezers die ons het goede antwoord geven op de volgende vraag:

Wat is de werkelijke naam van 'het dwaallicht' in dit verhaal?

Stuur het antwoord vóór 1 april 2009 naar

Dwaallicht-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of naar winnen@stripschrift.nl

Bij meer dan drie goede oplossingen zal er worden geloot. De winnaars maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

Uitslag Bleach-prijsvraag *Stripschrift 396:*
Wij vroegen hoe de twee hoofdpersonages heten uit de serie *Bleach*. Dat zijn Ichigo Kurosaki en Rukia Kuchiki.
We stuurden een setje van de eerste twee delen naar **P. Bouter** (Amsterdam), **Geert Gevers** (Balen, België) en **Herman Homblé** (Heverlee, België).
Gefeliciteerd.

STRIPSCHRIFT COLOFON

JAARGANG 41 • NUMMER 1 (398) • MAART 2009

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Dik Rondeltap, Rik Sanders

Medewerkers
Ger Apeldoorn, Het Beeldverhaal - Amsterdam, Olav Beemer, Ben Bits, Loraine Bodewes, Ruud Booms, Peter Breedveld, Judith van den Ende, Ed Hengeveld, Anne Holtrop, Just de Leeuwe, John A. Lent, Michel van Merriënboer, Jeroen Mirck, Richard Mook, Erwin Suvaal, Rudy Vrooman, Geert de Weyer, Harry Wibier, Olivier Wortel

Omslag
© IDW, Milton Caniff/Lee Elias

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e redactie@stripschrift.nl

Abonnementen
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd.
Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.

Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland €46,00
België €49,00
Other countries €63,00
IBAN NL56 PSTB 0009 3475 90
SWIFT/BIC PSTBNL21
Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd.
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripstift.nl

Druk
Printec Offset, Kassel, Duitsland

Uitgever/Distributie Nederland
Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e uitgever@stripstift.nl
w www.stripstift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Distributie België
Pinceel, Leuven
AMP, Brussel

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen €1,25 korting op de abonnementsprijs.

ISSN 0165-845X

INPAKKEN EN WEGLEZEN!

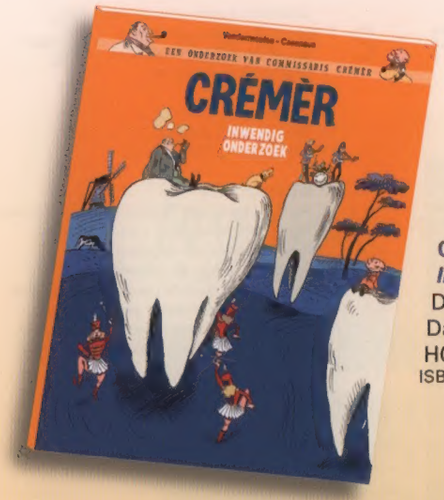

Commissaris Crémèr 2
Inwendig onderzoek
Daniel Casanave
David Vandermeulen
HC - 48 pagina's - € 14,95
ISBN: 978-90-5885-404-9

Skydoll 1 ***De gele stad***
Skydoll 2 ***Aqua***
Barbucci - Canepa
HC - 48 pagina's - € 14,95
deel 1: ISBN: 978-90-5885-320-2
deel 2: ISBN: 978-90-5885-321-9

KENNIS-MAKINGSPAKKET
Skydoll 1 en 2
voor € 24,95
ISBN: 978-90-5885-323-3

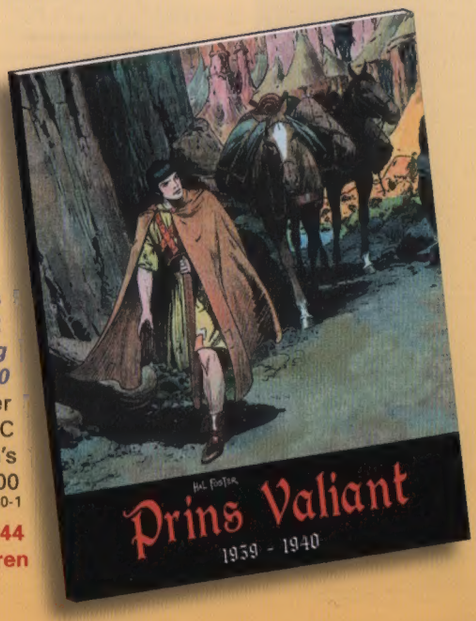

Prins Valiant 2
Jaargang 1939 - 1940
Hal Foster
Luxe HC
112 pagina's
€ 59,00
ISBN: 978-90-5885-330-1
Oplage 444 exemplaren

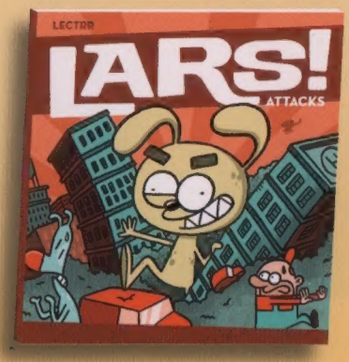

Lars ***Attacks!***
Lectrr
SC - 48 pagina's - € 8,95
ISBN: 978-90-5885-391-2

De Havik ***Dossier 2***
Patrice Pellerin
SC - 36 pagina's - € 5,50
ISBN: 978-90-5885-313-4
Eenmalige druk

Schatjes 2 ***Op mannenjacht!***
Arthur de Pins
HC - 48 pagina's - € 9,95
ISBN: 978-90-5885-273-1

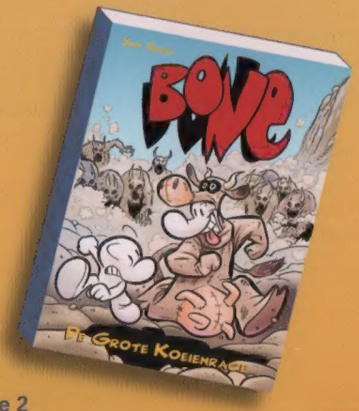

Bone 2
De grote koeienrace
Jeff Smith
HC - 144 pagina's - € 19,95
ISBN: 978-90-5885-393-6

www.silvesterstrips.nl

SILVESTER

© Arthur dePins / Audie-Fluide Glacial

STRIPSCHRIFT JAARGANG 40 door Arco van Os

In de 40e jaargang verschenen acht reguliere nummers van *Stripschrift*. Overal waar twee getallen door een 'slash' worden gescheiden staat het eerste getal voor het nummer van *Stripschrift* binnen de 40e jaargang en het tweede voor de pagina in dat nummer waarop het artikel/de recensie een aanvang neemt. Diverse rubrieken zoals 'Actua', 'En verder...' en 'Heinz Service Spread' – zijn niet in deze index opgenomen. Op onze website *Stripschrift Online (www.stripschrift.nl)* kan via de databank meer in detail worden gezocht zodra deze is bijgewerkt.

ARTIKELEN/INTERVIEWS

Achdé (ps): zie Darmenton, Hervé
Arcadia, Uitgeverij (*De Weyer*) 4/32
Aristidès, Othon: zie Philémon
B., David (ps): zie Beauchard, Jean-Christophe
Beauchard, Jean-Christophe (*De Weyer*) 1/26
Bevere, Maurice de: zie Darmenton, Hervé
Blueberry: zie Wilson, Colin
Bode, Luuk (*De Kruijf*) 6/28
Boemerang, Uitgeverij De: zie Harren, Rob
Boumaar, Uitgeverij (*Tuinenburg*) 3/28
Britse strips (*Ribbens*) 7/26
Casanave, Daniel (*De Moor/Sanders*) 6/32
Conan: zie Howard, Robert E.
Cromheecke, Luc (*Apeldoorn*) 3/12
Darmenton, Hervé (*Sanders*) 8/14
Deitch, Gene (*Apeldoorn*) 1/32
Deleo, Raoul (*Mans*) 1/20
Draisma, Merlijn (*Breedveld*) 2/32
Dulieu, Jean (ps): zie Oort, Jan van
Dulieu-dossier 9 (*Wouters*) 5/18
Elsschot, Willem (*Mans*) 3/18
Emdé (ps): zie Draisma, Merlijn
Eric de Noorman: zie Matla, Hans
Flippie Flink: zie Walker, Mort
Fred (ps): zie Aristidès, Othon
Glad IJs (*Bagchus*) 7/30
Harren, Rob (*Van Os/Sanders*) 6/14
Hart, Johnny (*Marschall/Apeldoorn*) 2/12
Howard, Robert E. (*Van der Zouw*) 3/22
Hulsing, Milan: zie Jong, Michiel de
Hulst, Auke (*Mans*) 1/20
Inspecteur Crémer: zie Casanave, Daniel
Jong, Michiel de (*Breedveld*) 4/12
Judge Dredd: zie Wilson, Colin
K., Ulf (ps): zie Keyenburg, Ulf
Kaas: zie Elsschot, Willem en Matena, Dick
Kaliber (*Bagchus*) 6/36
Kerouac, Jack: zie Deleo, Raoul en Hulst, Auke
Keyenburg, Ulf (*Sanders*) 2/24
Kriek, Erik (*De Kruijf*) 6/24
Lana Planck: zie Jong, Michiel de
Linthout, Willy (*De Kruijf*) 5/12
Lord, Peter (*Sanders*) 7/28
Lucky Luke: zie Darmenton, Hervé
Matena, Dick (*Mans*) 3/18
Matla, Hans (*De Kruijf*) 8/22
Modan, Rutu (*Breedveld*) 8/18
Morris (ps): zie Bevere, Maurice de
Nederlandse stripmarkt (*De Vries*) 8/26
Nijntje: zie Deitch, Gene
Oerm: zie Hart, Johnny
Oort, Jan van: zie Dulieu-dossier 8
Oosterveer, Minck: zie Boumaar, Uitgeverij
Panda: zie Matla, Hans
Panda, Uitgeverij: zie Matla, Hans
Parker, Brant: zie Hart, Johnny
Perre, Gerolf van de (*Mievis*) 4/22
Philémon (*Wortel*) 5/30
Picha (*Sanders*) 5/24
Plunk!: zie Cromheecke, Luc
Ratafia: zie Salsedo, Frédérik
Ritstier, Willem: zie Boumaar, Uitgeverij
Salsedo, Frédérik (*Apeldoorn*) 4/28
Servranckx, Urbain (*De Kruijf*) 5/12
Straaten, Peter van (*Breedveld*) 3/34
Streppel, Ron: zie Boumaar, Uitgeverij
Stripmuren in Brussel (*Van Buuren*) 7/22
Stripschappprijs: zie Kriek, Erik
Tom Poes Weekblad: zie Boumaar, Uitgeverij en Matla, Hans
Toonder, Marten: zie Matla, Hans
Tovenaar van Fop, De: zie Hart, Johnny
Urbanus (ps): zie Servranckx, Urbain
Vallende ziekte: zie Beauchard, Jean-Christophe
Walker, Mort (*Apeldoorn*) 7/14
Wallace & Gromit: zie Lord, Peter
Weyer, Geert de (*Sanders*) 7/20
Wilson, Colin (*Svane*) 1/10

STRIPS/ILLUSTRATIES

Archief Ulf K. (4 blz.)(K.) 2/28
Archief Inspecteur Netjes. (3 blz.)(Kolk) 4/18
Fokke & Sukke hebben connecties (1 cartoon)(*Reid, Geleijnse en Van Tol*) 8/30
De Stripdagen 2008 (fotostrip) (1 blz.)(*Gremmen*) 7/11
Stripbeurs Arnhem 2008 (fotostrip) (1 blz.)(*Gremmen*) 4/09
Stripdagen Haarlem 2008 (fotostrip) (1 blz.)(*Gremmen*) 5/09
Suvaal (1/4 blz.)(*Suvaal*) 1-8/03

RECENSIES: BOEKEN

Aan de waterkant (Van Linthout/Rodolphe/Schulberg, Casterman)(*Bagchus*) 6/36
Aan het front 1: De Marne! (Kordey/Morvan, Silvester)(*Lemstra*) 8/35
Aankomst, De (Tan, Querido)(*Rondeltap*) 8/32
Aaargh 1 (Aaarch, Silvester)(*Sanders*) 8/36
Adelaars van Rome, De 1 (Marini, Dargaud)(*De Kruijf*) 2/41
Adolphus 1: Het jaar 1940 (Backer, Stripstift)(*Booms*) 8/38
Albert & Co 1 (Cambré, Glénat)(*Sanders*) 7/39
Als er lucht is moet ge ademen (C., Bee Dee)(*Mirck*) 1/41
Arcadia Archief 1: Lowietje: De zaak Goldenmeyer (Berck, Arcadia)(*De Kruijf*) 6/48
Avonturen, avonturen (Vonk, Catullus)(*Rondeltap*) 7/32
Aya uit Yopougon 1 (Oubrerie/Abouet, L.)(*Sanders*) 2/36
Bakemono 1: De eed van de Tengu (Sala, Lombard)(*De Leeuwe*) 7/42
Balabomo-smaragd, De (Lax/Westlake, Casterman)(*Bagchus*) 6/36
Battle Angel Alita 3 (Kishiro, Glénat)(*Tuinenburg*) 5/42
Baudelaire (Tuot/Casanave, Silvester)(*Mans*) 3/41
Beestjes (Schwantz, Oog & Blik)(*Mirck*) 6/44
Belladonna 1: Marie (Ange/Alary, Bee Dee)(*De Leeuwe*) 1/36
Berserk 1 (Miura, Glénat)(*Tuinenburg*) 5/43
Big Joe Apenstreken (Malik, Arcadia)(*Van der Hoeven*) 2/40
Billy Wild 1: Maar waar is Linus toch? 1 (Griffon/Céka, Saga)(*De Kruijf*) 6/50
Billy Wild 2: Maar waar is Linus toch? 2 (Griffon/Céka, Saga)(*De Kruijf*) 6/50
Bloednacht (Hyman/Matz/Thompson, Casterman)(*Bagchus*) 6/36
Boven de wolken 1: Het duel (Hugault/Hautière, Silvester)(*De Kruijf*) 8/42
Boven de wolken 2: Gevechten (Hugault/Hautière, Silvester)(*De Kruijf*) 8/42
Buck Danny 52: Vermist (Bergèse, Dupuis)(*Captain*) 4/38
Cartoons met een gebrek (Callahan, Xtra)(*Rondeltap*) 3/42
Climax 1: De witte woestijn (Brahy/Corbeyran/Braquelaire, Dargaud)(*De Kruijf*) 7/41
Damocles 1: Het leger van Sherwood (Henriet/Callède, Dupuis)(*Captain*) 4/36
Cutie B 1 (Marazano/Li, Dargaud)(*De Moor*) 7/36
Dantès 1: De val van een trader (Juszezak/Boisserie/Guillaume, Dargaud)(*Booms*) 6/49
Detective Conan 4 (Aoyama, Kana)(*Boot*) 3/38
Diamanten 1: Charles van Berg (Bartoll/Bartoll/Köllé, Glénat)(*Booms*) 6/44
Donald Duck, De grappigste avonturen van 17 (Santanach Hernandez/Diverse scenaristen, Sanoma)(*Van Cleef*) 6/46
Donald Duck, De grappigste avonturen van 18 (Strobl/Diverse scenaristen, Sanoma)(*Van Cleef*) 6/46
Donald Duck, De grappigste avonturen van 19 (Gattino/Diverse scenaristen, Sanoma)(*Van Cleef*) 6/46
Donald Duck, De grappigste avonturen van 20 (Murry/Diverse scenaristen, Sanoma)(*Van Cleef*) 6/46
Donkere toren, De 1: De jonge jaren van de scherpschutter (Lee/Isanove/Furth/David/King, L.)(*De Kruijf*) 6/45
Dread Mac Farlane 1: De kaart van Estrechez (Poinsot, Saga)(*De Leeuwe*) 4/41
Drie schimmen (Pedrosa, Silvester)(*De Moor*) 6/41
Duistere steden, De: De theorie van de zandkorrel 1 (Schuiten/Peeters, Casterman)(*Wibier*) 4/41
Eefenement 1: Je Eeft maar 1 keer (Roozen, Catullus)(*Wortel*) 4/37
Eefjes vriendenboek (De Leijer, Harmonie)(*De Kruijf*) 1/42
Eiland Bourbon 1730, Het (Trondheim/Appollo, Silvester)(*Wortel*) 2/42
Elno 3: De stem van Sonare (Vervoort, Bee Dee)(*De Kruijf*) 2/41
Elsje 1: Een gelukkig kind kan tegenwoordig nergens meer terecht (Hercules/Valkema, Complot)(*Wibier*) 2/38
Emir van de Rif - Ben Abdelkrim (Nadrani, Xtra)(*Sanders*) 5/26
Eppo Forever (Kuijpers/Matena/Brugman/Lodewijk/Molenaar/De Vos, DLC)(*Booms*) 7/34
Fijn stof (Steve, Popville)(*Sanders*) 1/37
Fruits Basket 1 (Takaya, Glénat)(*Booms*) 5/42
Furox, De 1: Diaspora (Spruyt, Bries)(*Sanders*) 2/42
Gals! 1 (Fujii, Glénat)(*Wibier*) 8/43
Garrigue 1: Niemand is veilig voor een ontmoeting die slecht uitpakt (Corbeyran/Berlion, Dargaud)(*De Leeuwe*) 7/40
Geheimen - Samsara 1 (Faure/Giroud, Dupuis)(*De Leeuwe*) 2/39
Gilgamesj (De Bonneval/Duchazeau, Atlas)(*Apeldoorn*) 3/37
Gouden Eeuw 1: Alphonse (Andriveau, Silvester)(*Tuinenburg*) 2/37
Great British Comics (Gravett/Stanbury, Aurum)(*Ribbens*) 7/26
Grote toveraar, De 1: De kruisweg van Mpysi (Janssen/Van Oudheusden, Oogachtend)(*Rondeltap*) 4/40
Hagenridder, De (Miller/Avery/Martin, Mynx)(*Booms*) 3/37
Hel van Rwanda '94, De 1 (Masioni/Grenier/Ralph, Xtra)(*De Leeuwe*) 5/36
Hieronymus B. - 1997-2007 (K., Bries)(*Sanders*) 2/25
High Security 1: Cyclus 1: De bewakers van de tempel 1 (Callède/Gihef, Dupuis)(*Wortel*) 2/38
High Security 2: Cyclus 1: De bewakers van de tempel 2 (Callède/Gihef, Dupuis)(*Wortel*) 2/38
100 Stripklassiekers die niet in je boekenkast mogen ontbreken (Sanders, Atlas)(*Sanders*) 7/20
Hong Kong dagboek (Hartjes/Hendriks, Oog & Blik)(*Rondeltap*) 4/38
Hunker Bunker 1: Het roze gevaar (Reinhart, Bries)(*Wibier*) 8/33
Illustrated Politiks 1: Einde (Trik, Oog & Blik)(*Sanders*) 5/36
Inspecteur Netjes 1: De Shell-mysteries (Kolk, Stripstift)(*Van Merriënboer*) 5/40
Inu Yasha 1 (Takahashi, Kana)(*Captain*) 7/36
Inu Yasha 2 (Takahashi, Kana)(*Captain*) 7/36
Jaren van lood 1: Het complex (Nadrani, Xtra)(*Sanders*) 5/26
Jood van New York, De (Katchor, Oog & Blik)(*De Moor*) 5/38
Jop 1: De schaduwzijde (Erkelens, Studio Zoetermeer)(*De Kruijf*) 7/38
Kampong Boy (Lat, Catullus)(*Captain*) 7/35
Kantoorgenoten (Schreurs, Xtra)(*Sanders*) 1/43
Karl the Viking - The Collection 1: Het zwaard van Eingar (Lawrence/Cowan, DLC)(*De Kruijf*) 7/34
Karl the Viking - The Collection 2: De krachten van Helvud (Lawrence/Cowan, DLC)(*De Kruijf*) 7/34
Karl the Viking - The Collection 3: De tovenaar van het moeras (Giovannini/Cowan, DLC)(*De Kruijf*) 7/34
Karl the Viking - The Collection 4: De tocht van de langschepen (Lawrence/Cowan/Forrest/Moorcock, DLC)(*De Kruijf*) 7/34
KGB 1: De demonen van het Kremlin (Mangin/Kerfiden, Bee Dee)(*De Moor*) 5/41
Kinderen van Amsterdam (Schutten/Teng, Nieuw Amsterdam)(*Sanders*) 2/43
Knudski: Abramofiets koopt FC Knudde (Van Driel, Land)(*Sanders*) 8/34
Kortste eind, Het (Baru/Pelot, Casterman)(*Bagchus*) 6/36
Lana Planck 1: Operatie Hanuman (De Jong/Hulsing, Oog & Blik)(*De Kruijf*) 5/39
Life, in Pictures - Autobiographical Stories (Eisner, W.W. Norton)(*Van Rossem*) 4/37
Lincoln 2: Indian Tonic (Jouvray/Jouvray, Daedalus)(*De Kruijf*) 4/36
Lincoln 3: Playground (Jouvray/Jouvray, Daedalus)(*De Kruijf*) 4/36
Linkerhanden 1: Dustin (Corbeyran/Formosa, Dargaud)(*Wortel*) 1/39
Little Kevin 1 (Coyote, Glad IJs)(*Bagchus*) 7/30
Lois 3: De zwarte code (Martin/Paques/Weber, Casterman)(*Booms*) 3/40
Loopgraaf, De 1: Sauveur (Marchetti/Adam/Cady, Daedalus)(*Lemstra*) 6/46
Lupus 1 (Peeters, Bee Dee)(*Wortel*) 3/39
Magiër-Leerling 1 (Booth/Stegman/Oeming/Glass/Feist, Mynx)(*Booms*) 3/37
Magische berg, De (Taniguchi, Casterman)(*Tillekens*) 2/43
Man die het niks doet/De man zonder gevoel, De (Vriends, Oog & Blik)(*Mirck*) 8/41
Maria Dolares (Vega/Abuli, Prestige)(*De Kruijf*) 3/36
Messenger 1: De heilige lans (Mig/Richez, Saga)(*De Leeuwe*) 4/39
Messenger 2: Just Before Present (Mig/Richez, Saga)(*De Leeuwe*) 4/39
Messenger 3: De aartsengel (Mig/Richez, Saga)(*De Leeuwe*) 4/39
Mevrouw de Heks 1: Kan het echt iedereen aanraden! (Turk, Catullus)(*Sanders*) 8/38
Myx-reeks 1: Jack Slender: De Quark-generator (Vos, Orgcomicart)(*Booms*) 6/42
Nacht van de ridders, De (Rogers, Dargaud)(*Sanders*) 3/38
Nana 1 (Yazawa, Kana)(*Wibier*) 1/36
Nana 2 (Yazawa, Kana)(*Wibier*) 1/36
Nausicaä van de vallei van de wind 1 (Miyazaki, Glénat)(*Booms*) 4/43
Necromancy 1 (Manini/Nury, Dargaud)(*De Kruijf*) 8/39
Nelson Lobster 1: Het eiland van de Lestrygonen (Calvez/Corbeyran, Daedalus)(*De Kruijf*) 6/48
Neon Genesis Evangelion 1: De engelen vallen aan (Sadamoto/Gainax, Glénat)(*Sanders*) 7/37
Neon Genesis Evangelion 1: De jongen en het mes (Sadamoto/Gainax, Glénat)(*Sanders*) 7/37
Nieuwe meisje, Het (Van de Vijver, Zwijsen)(*Apeldoorn*) 4/42
Ode aan Kirihito 1: Hondenlevens (Tezuka, L.)(*De Kruijf*) 7/36
One Piece 1: Avontuur aan de horizon (Oda, Glénat)(*Wortel*) 5/42
Paul Jester 1: Ontbloot de mysteries van het genot (Tronchet, Glad IJs)(*Bagchus*) 7/30
Pijntje (Norman, Xtra)(*Mirck*) 6/43
Plaagpark (Schenk, Xtra)(*Van der Hoeven*) 8/33
Poort naar de hemel, De 1 (Makyo/Sicomoro, Dupuis)(*Booms*) 7/43
Ratafia 1: Ik ben de kapitein (Pothier/Salsedo, Bee Dee)(*Van der Hoeven*) 1/43
Rechter, De 11: Mijn confrère komt zo bij u! (Van Muylwijck, Jessecartoons)(*Sanders*) 7/38
Redactie, De 1 (Gremmen, Stripstift)(*Tuinenburg*) 7/40
Ridder Roosje 1: Dolf (Van Santen/Reichenbach, Pearl)(*Sanders*) 8/39
Rock 'n' Roel (Smit, Oog & Blik)(*Sanders*) 8/34
Robbedoes en Kwabbernoot door..., Een verhaal van 1: Robbedoes - Het dagboek van een fantast (Bravo, Dupuis)(*Sanders*) 5/37
Rode spijkers (Thomas/Windsor-Smith/Howard, Sherpa)(*Booms*) 1/40
Roos en het kruis, De 1: De broederschap (Critone/Jarry/Richemond, Daedalus)(*De Kruijf*) 3/36
Sarah 1: De kinderen van Salamanca (Raffaele/Bec, Dupuis)(*De Kruijf*) 6/42
Schroot (Vranken, Xtra)(*Van der Hoeven*) 8/36
Servitude 1: De zang van Anorœr (Bourgier/David, Daedalus)(*Wibier*) 3/43
Siegfried (Alice, Dargaud)(*Tuinenburg*) 4/44
Slaapkoppen (C., Oogachtend)(*Mirck*) 6/41
Slow Storm (Novgorodoff, First Second)(*Rondeltap*) 8/33
Sophia 1: Belast verleden (Visavi/De Vincentiis, Silvester)(*De Leeuwe*) 8/40
Sophia 2: Elementa Chaos (Visavi/De Vincentiis, Silvester)(*De Leeuwe*) 8/40
Stijloefeningen - 99 Manieren om een verhaal te vertellen (Madden, Strip Turnhout)(*Rondeltap*) 2/40
Storende verhalen - Marilyn was here (Klein/Stokkink/Khing, Sherpa)(*De Moor*) 7/33
Terug op aarde 1: Het ware leven (Larcenet/Ferri, Oog & Blik)(*Mirck*) 2/37
Terug op aarde 2: Plannen (Larcenet/Ferri, Oog & Blik)(*Mirck*) 2/37
Tine 1: Bij de Walen (Lindingre/Nihioul, Glad IJs)(*Bagchus*) 7/30
Tobbe 1: 't Blijft Tobbe (Matena, Stripstift)(*Booms*) 1/37
Tweede jeugd, Een (Rabaté, Oog & Blik)(*Mans*) 6/44
Uitvinding van Hugo Cabret, De (Selznick, Mynx)(*Mans*) 1/38
Ultimate Book of British Comics, The (Kibble-White, Allison & Busby)(*Ribbens*) 7/26
Verder (Legendre, Atlas)(*De Vries*) 1/38
Voor het ongeluk geboren 1 (Lapière/Grenson, Dupuis)(*De Moor*) 8/37
Wat de wind brengt (Martin, Dupuis)(*Van der Hoeven*) 4/42
Welkom in Boboland 1 (Dupuy/Berberian, Glad IJs)(*Bagchus*) 7/30
Wet van de Kanun, De 2: De amazone (Manini/Chevereau, Daedalus)(*De Leeuwe*) 7/42
Wilde vlucht, De 2: De haviken (Modin/Galandon, Saga)(*Sanders*) 4/45
Winth 1: Wie Winth zaait, zal storm oogsten (Ritstier/Van Kooten, Bee Dee)(*Van der Hoeven*) 6/43
Wisher 1: Nigel (De Vita/Latour, Lombard)(*Van Merriënboer*) 6/50
Wok (Steehouwer, Syndikaat)(*Mirck*) 2/39
Zeemeeuw - Avonturenstrip voor meisjes, De (De Heij, Xtra)(*Booms*) 5/40
Zeven 1: Psychopaten (Philips/Vehlmann, Silvester)(*Apeldoorn*) 1/41
Zoo 3 (Frank/Bonifay, Dupuis)(*De Kruijf*) 4/39
Zwaluwenspel (Abirached, Oog & Blik)(*Captain*) 7/32

RECENSIES: VIDEO/DVD

Kapitein Rob en het geheim van professor Lupardi (A-Film)(*Sanders*) 5/38
Peur(s) du noir (Prima Lineau)(*Sanders*) 8/32
Pixar Short Films Collection 1 (Disney/Pixar)(*Sanders*) 3/42
Ratatouille (Disney/Pixar)(*Sanders*) 4/45
Thru the Moebius Strip (DFW)(*De Kruijf*) 2/36

OMSLAGEN

De omslagen van de nummers 3 t/m 5 werden speciaal voor *Stripschrift* gemaakt.

1 Colin Wilson
2 Johnny Hart
3 Luc Cromheecke
4 Michiel de Jong
5 Willy Linthout
6 Dany
7 Mort Walker
8 Achdé

COLUMNS

1 t/m 8 Ben Bits

http://www.catawiki.nl

catawiki

Catalogus | Mijn Verzamelingen | Mijn Shop | Mijn Profiel

Eppo historie | Zoek

Let's build the best collector's catalog *together*

Pep
1962 (1) € 25,00

Pep
1967 (7) € 1,00

Pep
1971 (29) € 1,00

Pep
1975 (7) € 5,00

Pep
1975 (39) € 4,00

Sjors
1954 (1) € 10,00

Sjors
1962 (8) € 1,00

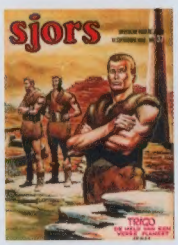

Sjors
1968 (35) € 3,00

Sjors
1974 (1) € 1,00

Sjors
1975 (39) € 2,00

Eppo
1975 (1) € 5,00

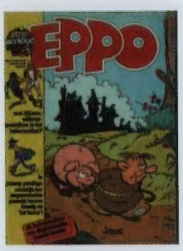

Eppo
1976 (50) € 1,00

Eppo
1980 (52) € 2,00

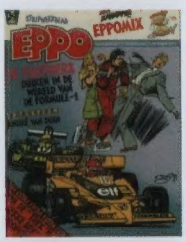

Eppo
1981 (50) € 1,00

Eppo
1985 (33) € 1,00

Eppo Wordt Vervolgd
1985 (1) € 1,00

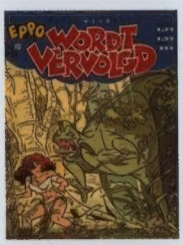

Eppo Wordt Vervolgd
1985 (10) € 2,00

Eppo Wordt Vervolgd
1986 (23) € 1,00

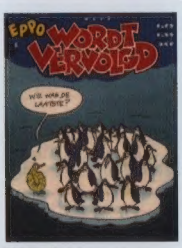

Eppo Wordt Vervolgd
1987 (6) € 1,00

Eppo Wordt Vervolgd
1988 (8) € 1,00

Sjors en Sjimmie
1988 (1) € 1,00

Sjors en Sjimmie
1990 (7) € 1,00

SjoSji
1997 (5) € 1,00

Striparazzi
1999 (4) € 1,00

Eppo Forever
2008 (HC) € 20,00

www.catawiki.nl

- stripcatalogus (130.000 titels)
- beheer je eigen verzameling
- je eigen webwinkel
- ontmoet mede-verzamelaars
- is en blijft 100% gratis

N.B. Deze cataloguswaarden gelden voor exemplaren in goede staat. Zie de website voor de waarde van andere condities.